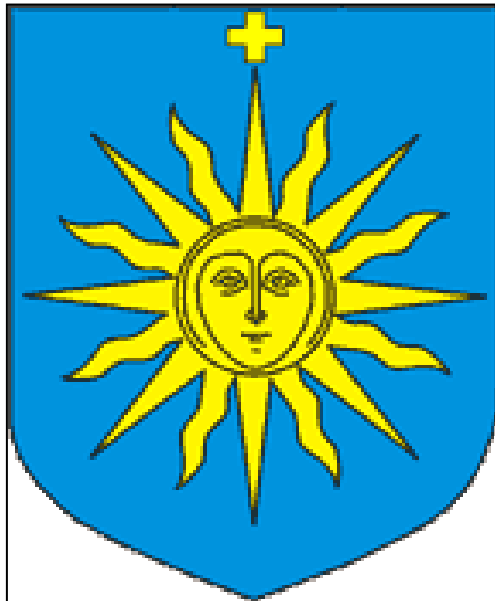


# ПОДІЛЛЯ



## ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ

Випуск десятий

**Хмельницький національний університет  
Гуманітарно-педагогічний факультет  
Кафедра слов'янської філології  
Кафедра української філології**

**ПОДІЛЛЯ.  
ФІЛОЛОГІЧНІ СТУДІЇ**

**Випуск десятий**

**Збірник наукових праць**

**Хмельницький  
2018**

УДК 908(477.43)

ББК 26.891

П 44

**Поділля. Філологічні студії: збірник наукових праць /**  
**головний редактор М. М. Торчинський. – Хмельницький, 2018.**  
**– Випуск десятий. – 211 с.**

Рекомендовано до друку на засіданні кафедри української філології (протокол № 8 від 1 березня 2018 року).

**Редакційна колегія:** М. М. Гавриш, І. В. Горячок, Т. П. Коваль,  
Ю. М. Маліновська, Л. В. Олійник, В. А. Папушина,  
Н. В. Подлевська, І. В. Приймак, Л. Л. Станіславова,  
Л. В. Терещенко, Н. М. Торчинська, М. М. Торчинський (головний  
редактор, відповідальний за випуск), І. Б. Царалунга.

Збірник наукових праць містить статті студентів, магістрантів, аспірантів, учителів, присвячені аналізу проблем, пов'язаних із вивченням мови, літератури та методик їх викладання у навчальних закладах.

Для мовознавців, літературознавців, методистів, учителів та усіх, хто цікавиться філологічними питаннями.

**ББК 26.891**

**П 44**

© Автори статей, 2018

© Хмельницький національний університет, 2018

## ЗМІСТ

<i>Андрійчук Лілія.</i> Психофізіологічні основи навчання англійської мови середній школі.....	7
<i>Андрощук Катерина.</i> Лінгвістичні гендерні маркери та їх реалізація у англomовному художньому дискурсі.....	14
<i>Бадаляян Гаяне.</i> Розвиток української мови за межами України.....	20
<i>Валько Аліна.</i> Стратегії перекладу англійської гумористичної поезії.....	23
<i>Венгер Анастасія.</i> Основні аспекти виникнення старослов'янської мови та писемності.....	29
<i>Владовська Ірина.</i> Образ міста в силовому полі експресіонізму.....	32
<i>Вовік Галина.</i> Естетичне виховання учнів на уроках іноземної мови.....	35
<i>Гальміз Анна.</i> Проблеми перекладу хрононімічної лексики.....	38
<i>Гук Вероніка.</i> Функції риторики в діловому спілкуванні.....	44
<i>Дияк Вікторія.</i> Власні назви оперет: структурно-дериватологічні та семантико-мотиваційні особливості.....	48
<i>Євин Максим.</i> Значення українських народних загадок (за матеріалами фольклорної практики).....	52
<i>Зозуля Катерина.</i> Емоційне наповнення блогу Леони Вишневської.....	56
<i>Зозуля Тетяна.</i> Концепт «зозуля» в українській етнокультурі.....	58
<i>Зубрейчук Аліна.</i> Проблеми вживання української літературної мови у ЗМІ.....	61
<i>Іванчишин Оксана.</i> Поняття мовної особистості в сучасній лінгвістиці.....	65

<b>Кавун Марія.</b> Історія формування поняття естетичного смаку.....	68
<b>Казанцева Анастасія.</b> Особливості поглядів Ніли Волошиної на методи викладання української літератури в сучасній школі.....	73
<b>Коваленко Дар'я.</b> Психологічна функція інтер'єру як зовнішньої деталі предметної зображальності головного героя (за романом Сергія Жадана «Ворошиловград»).....	77
<b>Коваль Марина.</b> Село Божиківці Деражнянського району Хмельницької області: історико-ономастична характеристика.....	83
<b>Король Ангеліна.</b> Особливості деривації авторських okazіоналізмів та неологізмів у творах «Культ», «Намір» Любка Дереша.....	87
<b>Косарева Аліна.</b> Типологія і структура контентного наповнення хмельницького телеканалу «ТВ 7+».....	92
<b>Костишина Яна.</b> Дериваційна структура ойконімії Старокостянтинівщини XVI століття.....	96
<b>Костюк Світлана.</b> Просвітницькі ідеї «Фауста» Йоганна Вольфганга Гете.....	99
<b>Котюк Микола.</b> Кримінальна та наркоманська лексика (на прикладі романів Ірени Карпи «Фройд би плакав» та «Супермаркет самотності. перламутрове порно»).....	103
<b>Луканіна Ганна.</b> Проблема формування літературознавчих понять студентів-філологів при вивченні драматичних творів.....	107
<b>Мариняк Наталія.</b> Філософський конфлікт драми «Життя – це сон» (П. Кальдерон).....	113
<b>Марцонь Сергій.</b> Поняття «конфесійна лексика» в контексті лінгвістичних студій.....	117
<b>Мільчановська Ліана.</b> Інтелект-карти – інновація у системі освіти.....	121

<i>Мулявко Соломія.</i> Номінації українських божеств: систематизація і функціонування.....	124
<i>Ординська Ілона.</i> Дромоніми Північної Хмельниччини: структура, словотвір, семантика, мотивація.....	130
<i>Падун Ірина.</i> Методи як спосіб практичного засвоєння навчального матеріалу в старших класах.....	135
<i>Падун Олена.</i> Зміст і структура сучасного підручника з української мови для учнів десятих класів.....	139
<i>Погинайко Юлія.</i> Поняття екфразису як засобу інтерсеміотичного перекладу в ракурсі взаємодії літератури та кіно.....	144
<i>Поліщук Максим.</i> Оказіоналізми як засіб творення актуалізованого контексту (на прикладі журналу «Барвінок»).....	149
<i>Присяга Ілля.</i> Інтегроване навчання: історичний аспект.....	154
<i>Савченко Ганна.</i> Неологізми у сфері інтернет-комунікації: тематичні групи, особливості утворення та функціонування.....	157
<i>Савчук Альона.</i> Творча спадщина Григорія Сковороди в контексті формування української літературної мови.....	162
<i>Савчук Ірина.</i> Полілінгвальний простір Хмельницького: соціолінгвістичний аналіз назв торговельних закладів ТЦ «Kvartal».....	166
<i>Семенюк Наталія.</i> Вивчення творчості письменників рідного краю на уроках літературного читання в початковій школі.....	169
<i>Сидоренко Ірина.</i> Обряд запрошення на весілля та дівич-вечір у селі Рачинці на Дунаєвеччині.....	176
<i>Собур Ольга.</i> Ідейно-тематичне спрямування творів для дітей Ніни Шмурікової.....	181

<b>Ставінога Ольга.</b> Приєднувальні конструкції у поетичному мовленні Віталія Міхалевського.....	185
<b>Умріхіна Марія.</b> Парадокс у гумористичному тексті: стилістичний та перекладацький аспекти.....	189
<b>Чернега Ганна.</b> Літературні ігри змісту і форми в поетичній збірці Івана Іова «Чернетка».....	193
<b>Шевчук Анастасія.</b> Розвиток трансляціонінів українського телевізійного простору.....	198
<b>Яременко Вікторія.</b> Особливості вживання української літературної мови в дипломатичній сфері.....	201
Наші автори.....	206





*Андрійчук Лілія*

## **ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНІ ОСНОВИ НАВЧАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В СЕРЕДНІЙ ШКОЛІ**

У сучасному світі вивчення англійської мови стає обов'язковим складником загальної культури людини, що відкриває перед нею додаткові можливості самореалізації в багатьох сферах життя. Проте успішне навчання іноземної мови залежить від урахування психофізіологічних характеристик учнів, які зумовлюють використання методично раціональних прийомів, форм та засобів навчання. Саме цей факт змусив вітчизняних науковців та методистів шукати нові підходи щодо організації навчально-виховного процесу з врахуванням психологічних та фізіологічних особливостей дітей середнього шкільного віку.

Психологічний та фізіологічний розвиток дітей та підлітків у своїх працях аналізували Л. С. Виготський та Л. В. Столяренко. Проблемам застосування в навчальному процесі інтерактивних методик присвячені роботи Л. В. Пироженко, О. І. Пометун, Дж. Карпентера (Jason M. Carpenter). Ігри-вправи як засіб активізації навчально-мовної діяльності учнів досліджували А. Е. Ніязова та О. Ю. Стом. Ефективні методи навчання іноземної мови описував у своїх працях С. В. Роман.

Мета статті – схарактеризувати психологічні і фізіологічні особливості середнього шкільного віку та визначити ефективні методи і прийоми навчання англійської мови у школі II ступеня.

Підлітки ростуть дуже швидко. Нерівномірний ріст серця і судин у молодших підлітків призводить до підвищеної стомлюваності, швидкого зниження працездатності, що поєднується з проявом впертості, негативізму, дратівливості.

Американський психолог А. Гезел описав особливості біологічного дозрівання, інтересів і поведінки дітей у

підлітковому і юнацькому віці. Перехід від дитинства до дорослості триває від 11 до 21 року, особливо важливі перші 5 років (від 11 до 16): в 10 років дитина урівноважена, довірлива, мало піклується про зовнішність, легко сприймає життя; в 11 років дитина імпульсивна, виникає бунт проти батьків, сварки з однолітками; у 12 років запальність частково проходить, ставлення до світу більш позитивне, зростає автономія від сім'ї та вплив однолітків, піклується про зовнішність, зростає інтерес до протилежної статі; у 13 років підліток самокритичний, чутливий до критики, критично ставиться до батьків, вибірковий у дружбі; у 14 років підліток енергійний, товариський, упевнений в собі, цікавиться іншими людьми, обговорює себе і порівнює з героями; в 15 років підліток «набуває» індивідуальних відмінностей: духу незалежності, свободи від зовнішнього контролю, початку свідомого самовиховання; в 16 років настає рівновага, бунтівливість поступається місцем життєрадісності, збільшується внутрішня самостійність, емоційна врівноваженість, товариськість [7].

У свою чергу, Л. С. Виготський перерахував декілька основних груп найбільш яскравих спрямувань підлітка, які він назвав домінантами: це егоцентрична домінанта (інтерес до власної особистості), домінанта далі (установка підлітка на великі, великі масштаби), домінанта зусилля (тяжіння підлітка до опору, який виявляється в упертості, хуліганстві, боротьбі проти виховного авторитету, протесті); домінанта романтики (прагнення підлітка до невідомого, до ризику, пригод, героїзму) [1].

Середній ступінь є завершальним етапом щодо створення бази для активного володіння навчальним іншомовним матеріалом. На цьому ступені продовжується розвиток усіх видів мовленнєвої діяльності, домінуючим серед яких є усне мовлення, яке в учнів стає змістовнішим, складнішим за структурою мовного та мовленнєвого матеріалу.

Читання як вид мовленнєвої діяльності набуває більш комунікативного характеру. Учні повинні читати значно більший обсяг текстів. Поряд з художньою літературою, для читання також використовуються науково-популярні та суспільно-політичні тексти.

Навчання письма передбачає вміння учнів виділяти, складати план, тези до прочитаного та робити письмові повідомлення в межах програмних вимог.

На середньому ступені учні оволодівають практично всім граматичним матеріалом, необхідним для усного мовлення. Ведеться робота з формування рецептивних навичок. На цьому ж ступені починається формування потенціального словника учнів, яке продовжується і на старшому ступені.

Знання вікових особливостей учнів середнього ступеня дає вчителю можливість визначити саме ті прийоми, форми та засоби навчання, які приведуть до успішного вирішення вказаних вище завдань.

Підліток не цікавиться елементарними завданнями. Його дратує постійний контроль з боку вчителя, тому що він обмежує його самостійність та ініціативу. В учнів цього віку розвивається критичний підхід до змісту, прийомів, форм навчання, розширюються інтереси, помітно зростає потреба у спілкуванні з однолітками, з'являються нові мотиви до навчання, пов'язані з формуванням майбутньої перспективи. Водночас спостерігається інша крайність – відсутність широких пізнавальних інтересів, зацікавленості в розширенні своїх знань.

Вік 11–16 років – це період гострих суперечностей у структурі особистості, що формується, і тому він вимагає від учителя особливої педагогічної та методичної майстерності. Вчителю доводиться прикладати значні зусилля для підтримання мотивації та інтересу учнів середньої школи до

предмета, збереження набутих на початковому ступені знань, навичок та вмінь.

Середній ступінь навчання характеризується використанням прийомів навчання, які активізують розумово-мовленнєву діяльність учнів, їхню активність у виконанні завдань. С. В. Роман зазначає, що комплексний характер уроку створює умови для опори на індивідуальні психічні особливості учнів, що сприяє вдосконаленню їх сприймання та розуміння під час опрацювання навчального матеріалу [5, с. 154].

Процес виконання творчих, розвивальних комунікативних завдань можна розглядати як своєрідну послідовність психологічних станів учня, коли, на думку психологів, відбувається його найбільше когнітивне напруження: невпевненість поступово змінюється на захоплення і задоволення.

Саме тому доцільно використовувати інтерактивні методи навчання. Інтерактивне навчання розглядається як вид діяльності, що передбачає взаємодію учня з навчальним середовищем, яке слугує джерелом засвоюваного ним досвіду [4, с. 7].

Інтерактивність у навчанні можна пояснити як здатність до взаємодії, навчання у режимі бесіди, діалогу, дії. Тому, інтерактивним можна назвати метод, в якому той, хто навчається, є учасником. Учень не виступає лише слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається на уроці [2, с. 6].

Існує багато методів інтерактивного навчання. Найефективнішими для учнів середньої школи вважаються: метод «мозкової атаки», метод «ажурна пилка», метод «акваріум», виконання навчальних ігор-вправ у парах та групах. Усі ці методи сприяють розвиткові уваги, пам'яті, мислення, підвищенню мотивації до вивчення англійської мови. Проте

варто підкреслити необхідність ретельної підготовки вчителя до кожного уроку, на якому використовуються інтерактивні види робіт. Адже потрібно, по-перше, чергувати їх із традиційними видами навчання для того, щоб передбачити та уникнути стомлюваності учнів, а по-друге, необхідно, щоб інноваційні завдання допомагали створити ситуації успіху для кожного учня.

Ефективним методом підвищення творчої активності для швидкого генерування великої кількості ідей є метод «мозковий штурм». Мета «мозкового штурму» чи «мозкової атаки» полягає в тому, щоб зібрати якомога більше ідей щодо проблеми від усіх учнів протягом обмеженого періоду часу. Він спонукає школярів розвивати уяву і творчість, відверто висловлювати думки, знаходити кілька рішень конкретної проблеми. Його варто застосовувати саме для розв'язання конкретних проблем або пошуку відповіді на якесь запитання.

Також з метою запобігання труднощів у вивченні іноземної мови, на нашу думку, доречно впроваджувати в навчальний процес елементи інтерактивного навчання, яке передбачає діалогічну взаємодію між учнями. Яскравим прикладом ефективного застосування інтерактивних методів навчання саме у середній школі є метод «акваріум», який сприяє розвитку навичок спілкування в малій групі, вдосконаленню вміння дискутувати й аргументувати свою думку. Для виконання завдання вчитель ділить учнів на дві команди, одна з яких отримує проблему від вчителя, сідає всередину кола і обговорює її, водночас друга команда оточує першу та слухає, потім дві команди дискутують між собою. Після обговорення всередину «акваріума» сідає наступна команда.

Іншим методом покращення навичок діалогічного і полілогічного мовлення є метод «ажурної пилки», за допомогою якого за короткий проміжок часу можна отримати великий

обсяг інформації, адже, за правилами, учасник повинен побувати в кількох групах (здебільшого четверо осіб в кожній групі), з деякими він повинен буде ділитися своєю інформацією, від інших дізнається їхню [8, с. 14]. Такий метод формує та збільшує активний лексичний мінімум.

Найважливішою рушійною силою, здатною викликати інтерес та мотивацію підлітка до занять іноземною мовою, є ігрова ситуація [3, с. 153]. Тому ми вважаємо, що доцільно використовувати під час занять навчальні ігри-вправи – вправи, розроблені за допомогою ігрових елементів з метою кращого засвоєння навчального матеріалу. Їх можна проводити як індивідуально, так і в парах та групах. Вони спрямовані на вдосконалення пізнавальних здібностей учнів, розвиток пізнавальних інтересів, осмислення і закріплення навчального матеріалу. До дидактичних ігор-вправ належать різноманітні вікторини, кросворди, ребуси, загадки, пояснення прислів'їв і приказок. Специфічними ознаками гри є почуття рівності учасників, атмосфера захопленості й радості, відчуття посиленості завдань [6, с. 10].

Отже, лише за умови врахування психо-фізіологічних особливостей учнів середнього шкільного віку при плануванні уроків іноземної мови у школі другого ступеня можна максимально раціонально організувати навчальний процес за рахунок встановлення адекватних цілей, а також підбору та застосування ефективних засобів і форм навчання відповідно до реалій навчального середовища. Досліджено, що використання на уроці запропонованих вище інтерактивних технологій навчання сприятиме ефективному повторенню вивченого матеріалу, поповненню словникового запасу, глибокому засвоєнню навичок правильної артикуляції; розвиткові уваги, пам'яті, мислення; формуванню вмінь працювати в парах,

групах, покращенню навичок діалогічного та полілогічного мовлення.

### **Список використаної літератури**

1. Выготский Л. С. Психология развития человека // Л. С. Выготский. – М. : Смысл, 2004. – 1134 с.
2. Коваленко О. Концептуальні зміни у викладанні іноземних мов у контексті трансформації іншомовної освіти / О. Коваленко // Іноземні мови в навчальних закладах. – Педагогічна преса, 2003. – С. 4–10.
3. Ниязова А. Е. Игра как средство активизации учебно-речевой деятельности учащихся 7–8 классов общеобразовательной школы при овладении говорения на английском языке / А. Е. Ниязова // Методика обучения иностранным языкам в средней школе. – СПб.: КАРО, 2006. – С. 151–172.
4. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання / О. І. Пометун, Л. В. Пироженко. – К. : А.С.К., 2005. – С. 192.
5. Роман С. В. Методика навчання англійської мови у початковій школі: [навчальний посібник] / С. В. Роман. – К. : Ленвіт, 2009. – 216 с.
6. Стом О. Ю. Навчальні ігри в початковій і середній школі / О. Ю. Стом. – Х. : Основа, 2010. – 127 с.
7. Столяренко Л. Д. Психология / Л. Д. Столяренко. – Ростов н/Д. : Феникс, 2003. – 448 с.
8. Jason M. Carpenter. Effective teaching methods for large classes // Journal of Family & Consumer Sciences Education. – Vol. 24. – No. 2. – Fall/Winter. – 2006. – P. 13–20.

### **Анотація**

Статтю присвячено характеристиці психологічних і фізіологічних особливостей, які є важливим критерієм при складанні програми з іноземної мови для учнів середнього шкільного віку. Особливу увагу приділено визначенню

ефективних методів навчання англійської мови у школі другого ступеня. З метою запобігання труднощів у вивченні іноземної мови рекомендовано використовувати елементи інтерактивного навчання. Серед найбільш ефективних названо наступні методи: метод «мозкової атаки», метод «ажурна пилка», метод «акваріум», виконання навчальних ігор-вправ в парах, та групах.

**Ключові слова:** *психологічні особливості, фізіологічні особливості, метод «мозкової атаки», метод «ажурна пилка», метод «акваріум», інтерактивне навчання, навчальна гра-вправа.*

### Summary

The article deals with the characterization of psychological and physiological characteristics, which are an important criterion for creating a foreign language syllabus for pupils of of junior high school age. Particular attention is paid to the finding effective methods of teaching English in the junior high school. In order to prevent difficulties in the learning of foreign language, it is recommended to use the elements of interactive teaching. Among the most effective are the following methods: the method of «brainstorming», the method «jigsaw», the method «aquarium», the implementation of didactic games in pairs and groups.

**Key words:** *psychological characteristics, physiological characteristics, the method of «brainstorming», the method «jigsaw», the method «aquarium», interactive teaching, didactic game.*

*Андрощук Катерина*

## ЛІНГВІСТИЧНІ ГЕНДЕРНІ МАРКЕРИ ТА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЯ В АНГЛОМОВНОМУ ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

У зарубіжній лінгвістиці сформувався гендерологічний підхід, що вивчає, з одного боку, зафіксовані в мові стереотипи фемінності й маскулінності, а також гендерні асиметрії, а з іншого – особливості мовної поведінки чоловіків і жінок.



На сучасному розвитку лінгвістичної науки гендерна проблематика досліджується у двох напрямках. По-перше, вивчається питання маніфестації гендеру у системі мови, тобто яким чином стать людини може проявитися в мові. Такі дослідження спрямовані на аналіз різних шарів лексики, поверхневих та глибинних структур синтаксису, номінативної системи мови, категорії граматичного роду тощо. По-друге, вивчається проблема власне реалізації гендеру в мовленнєвій поведінці комунікантів, тобто маніфестація статі безпосередньо в процесі комунікації, гендерно-обумовлені преференції у підборі мовних засобів представників обох статей [2, с. 28–39].

Вітчизняна і російська гендерна лінгвістика репрезентована культурологічними розвідками гендерного концептуального змісту на матеріалі лексики (О. Л. Бессонова, Г. І. Емірсуїнова), фонетики (В. В. Потапов, Т. Н. Шевченко), фразеології (Т. А. Клименкова), соціолінгвістичними (В. В. Потапов), психолінгвістичними (О. А. Андріанова, О. І. Горошко) та дискурсивними (О. Л. Антинескул, Л. Н. Синельникова) дослідженнями мовленнєвої поведінки статей; аналізом гендерного аспекту художнього дискурсу (Н. Д. Борисенко, О. Л. Козачишина, І. І. Морозова), рекламного дискурсу (Т. А. Ускова), а також спілкування в мережі Інтернет (М. С. Колеснікова, Л. Ф. Компанцева). Дослідженням гендеру займалися такі зарубіжні дослідники, як D. Cameron, J. Coates, P. Eckert, S. McConnell-Ginet, O. Jespersen, R. Lakoff, T. Vestergaard, R. Stoller, J. Williamson та ін.

Метою статті є виявлення гендерних маркерів у англомовному художньому дискурсі та їх реалізації при перекладі.

Так, наявність усталених гендерних стереотипів та типізованих гендерних маркерів мовлення стала поштовхом до того, що вони часто використовуються авторами свідомо, з наміром відобразити у творі мовлення представника іншої статі.

Так, зокрема Іен Мак'юен у своєму романі «Спокута» використовує таку стратегію, що дозволяє зобразити ситуацію із «чоловічою» та «жіночою» точок зору й таким чином проаналізувати їх.

Отже, зазначимо, що дослідники лінгвогендерологічних проблем вказують, що в мовленні чоловіків вживається більша кількість іменників і дієслів, тоді коли жінки віддають перевагу прикметникам і прислівникам (найчастіше «*so*» («*дуже*»)). В мовленні жінок частіше трапляються актуалізатори (*так?, ти що? тощо*). Безперечно, перекладачеві варто дослухатися до цих висновків та використовувати їх при перекладі текстів. Отже, проаналізуймо такий переклад речення (1):

*«How marvelous. How awfully clever of you, Briony, to think of that. Did you really make it all by yourself?»* [5] (1).

*«Як гарно. Яка ти молодчина, Брайоні, що про все подумала. Невже ти справді зробила це сама?»* [6, с. 25] (1a).

При перекладі (1) в (1a) передана тенденція до вживання оціночних прикметників та прислівників та актуалізації (*як, яка, невже...справді*). Спостерігаємо також заміну нейтральної фрази «*how awfully clever of you*» замінюється на іменник «*молодчина*», що має гендерну семантику.

Для чоловіків характерним також є вживання певних груп слів, що зумовлено актуалізацією різних асоціативних полів мовної картини світу. Чоловіки більш обізнані у таких сферах, як спорт, полювання, професійна та воєнна сфери (наприклад, *to patrol, war, violence, anti-war movement, military facilities* etc.). В мові чоловіків також відзначають термінологічність, прагнення до точності номінації, більший, порівняно з жіночим, фактор впливу професії (наприклад, *economy, health care, globalization* etc) [3, с. 91].

Актуальними є й стилістичні розбіжності в мові, при цьому обмежені у вживанні слова (неологізми, архаїзми, діалектизми)

частіше трапляються в мовленні чоловіків. Чоловічій мові властива загальна тенденція до використання експресивних, зазвичай стилістично низьких засобів – вульгаризмів, табуйованої лексики, інвективів. Це пояснюється тим, що чоловіки хочуть відповідати стереотипам маскулінності, тому вони нехтують етичними нормами суспільства [4, с. 11].

*«In sudden petulance, Corporal Nettle sat down in the road, took off his boots and flung them into a field. He said he hated them, he fucking hated them more than all the fucking Germans put together. And his blisters were so bad he was better off with fuck all» [6]. (2).*

*«У рантовому нападі злості капрал Нетл всівся посеред дороги, стягнув черевики й заштурнув їх кудись у поле. Він сказав, що ненавидить їх – ненавидить їх, курва мама, більше, ніж усіх отих ср...них німців, узятих разом, що пухирі на ногах так печуть, що краще послати все це до ср...ки й ще далі» [5, с. 230] (2а).*

Для відтворення більш «агресивного, прямого» чоловічого мовлення, під час передачі емоцій або при наданні оцінки предмету, при перекладі використовують слова з найменшим емоційним забарвленням або із нижчих лексичних рівнів. При перекладі не передано одноманітні засоби (наприклад, повтор *fuck*), однак застосовані лексичні трансформації та об'єднання речень задля увиразнення негативної оцінки та створення своєрідного контрасту різних нарративних стратегій.

З огляду на сказане, можна дійти висновку, що існує також відмінність у синтаксичних структурах. Отож, спробуємо встановити особливості гендерно-маркованої моделі гіпотаксису.

У плані синтаксису для чоловічої мови характерний гіпотаксичний стиль – складні речення із підрядним зв'язком, явно вираженим логічним зв'язком, а для жіночого мовлення – паратаксичний, тобто простіша структура речення із сурядним зв'язком.

Аналізуючи «жіночі» речення, спостерігаємо, що вони не є такими складними. У цих речення значно менше ввідних слів та конструкцій, рідше вживаються уточнення за допомогою підрядних одиниць, немає різних зворотів. Речення переважно є простими, неускладненими або містять один чи два підрядних блоки.

*«She felt a pleasant sinking sensation in her stomach as she contemplated how deliciously self-destructive it would be, almost erotic, to be married to a man so nearly handsome, so hugely rich, so unfathomably stupid» [6] (3).*

*«Вона відчувала десь у животі приємну млість від думки, яким солодким, майже еротичним самогубством був би шлюб із таким красунчиком, таким казково багатим, таким несосвітеним дурнем» [5, с. 87] (3а).*

Моделі з асендизацією вживаються жінками набагато частіше, аніж чоловіками. Цей факт добре корелює із даними О. Горощко з приводу того, що «жінки частіше вживають неповні речення, еліптичні конструкції, а також допускають інвертований порядок слів» [1].

*«That's my point. Another six years. Why do it?» [6] (4).*

*Про це я й кажу. Ще шість років. Навіщо? [5, с. 37] (4а).*

Мові чоловіків-письменників приписується синтаксична експресивність за рахунок використання різноманітних синтаксичних повторів з розширенням, підсиленням і уточненням, розчленовування синтаксичної структури. Візьмемо до прикладу речення із роману «Спокута» Ієна Мак'юена:

*«It was one of those rare mornings which declares itself, with a boastful extravagance of warmth and light and new leaves, as the true beginning, the grand portal to summer, and he was walking through it with Briony, past the Triton pond, down beyond the ha-ha and rhododendrons, through the iron kissing gate and onto the winding narrow woodland path» [6] (5).*

*«То був один із тих рідкісних ранків, коли хвалькувата щедрість тепла, світла й свіжої зелені знаменує справжній початок, розкішний вхід у літо, і він ішов цим входом разом із Брайоні повз фонтан із Тритоном, повз живопліт і рододендрони, через залізну хвіртку і далі звивистою стежкою, що бігла через ліс» [5, с. 276] (5а).*

Таким чином, із наведених прикладів та проаналізованого матеріалу видно, що складний багаторівневий характер гендерної варіативності мовлення вимагає комплексного підходу, який передбачає розгляд цієї проблеми з різних ракурсів. Гендерна дихотомія яскраво проявляється у мовленні, що призводить до формування стійких стереотипів моделі комунікативної поведінки мовців різної статі та типізованих стилів мовлення, які вважаються прийнятними в тій чи іншій лінгвокультурній спільноті та знаходять відображення в художньому дискурсі, що, безперечно, має враховуватися при перекладі текстів.

#### **Список використаної літератури**

1. Горошко О. И. Особенности мужского и женского стиля письма / О. И. Горошко // Гендерный фактор в языке и коммуникации. – Вып. 446. – М. : МГЛУ, 1999. – С. 44–60.
2. Караулов Ю. Н. Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. – М., 1987. – 326 с.
3. Кирилина А. Лингвистические гендерные исследования / А. Кирилина, М. Томская // Отечественные записки. – 2005. – № 2. – С. 89–101.
4. Синельникова Л. Н. Введение в лингвистическую гендерологию / Л. Н. Синельникова, Г. Ю. Богданович. – Симферополь: Доля, 2001. – 40 с.
5. Спокута / І. Мак'юен; пер. з англ. В. Дмитрук. – Львів: Кальварія, 2008. – 344 с.
6. McEwan I. Atonement. Режим доступу: <http://atproximity.blogspot.com/2015/05/read-online-atonement.html>

*Бадалян Гаяне*

## **РОЗВИТОК УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ЗА МЕЖАМИ УКРАЇНИ**

На сучасному етапі розвитку мовознавства проблема функціонування української мови за кордоном є однією з найгостріших. Історично так склалося, що багато українців були змушені виїхати зі своєї Батьківщини та оселитися по різних куточках світу. Тож питання поширеності української мови за межами України залишається малодослідженим

Українську мову в різних країнах, її зв'язок з іншими мовами та становлення на теренах інших держав вивчали такі дослідники, як Г. Д. Кошарська, Ю. О. Жлуктенко, Б. М. Ажнюк, О. О. Тараненко та багато інших [3; 4, с. 63–69]. В нашій науковій студії ми спробуємо визначити особливості функціонування української мови за кордоном.

Об'єктом дослідження є розвиток української мови за межами України. Мета роботи – висвітлення активності українських діаспор у контексті функціонування та поширеності української мови серед інших мов світу.

За нашими спостереженнями, є чимало свідчень активної діяльності українських діаспор у різних країнах. Серед виявів розвитку української мови за межами України можна виділити такі основні види:

а) створення періодичних та інших друкованих видань: журналів, газет, бюлетенів, книг;

б) заснування культурних закладів, установ, організацій: гуртків, ансамблів тощо;

в) діяльність навчальних інститутів та інших майданчиків для вільної наукової діяльності: бібліотек, університетів, шкіл, дитячих садків;

г) підготовка теле- та радіопрограм, а також різноманітних інтернет-видань;

д) створення українських культурних пам'яток;

е) діяльність представників науки і культури, пропагандистів української мови [5].

Перша група є найбільше представленою в інших країнах. Наприклад, у Сідней з 1949 року виходить часопис «Вільна думка», а в Мельбурні з 1960 р. – «Церква і Життя», у Мельбурні – часопис «Українець в Австралії». Д. В. Нитченко видавав альманах «Новий обрій» тощо. У Стокгольмі з 1947 року українська громада видає кварталний бюлетень «Скандинавські вісті».

Упродовж 1954–1956 рр. в Італії українською мовою видавали журнал «Ucraina». Також у цій країні є газета, що розповсюджується по всій її території – «Українська газета в Італії». Це видання, засноване в лютому 2006 року, має наклад 23 тис. примірників. «До світла» – найдавніше україномовне видання, яке друкують за сприяння Української греко-католицької церкви. Дуже відомою є газета для українських емігрантів «Європейський українець», що виходить в Іспанії, Португалії, Італії, Франції, Греції, Німеччині та Польщі.

У Білорусі 2014 року було два періодичні видання українською мовою: створена 1992 року газета «Українець в Беларусі» тиражем 500 екземплярів та бюлетень «Український вісник».

Не менш важливим та впливовим чинником для поширення української мови є різноманітні культурні організації, гуртки. Так, наприклад, 1950 року під керівництвом професора Є. Ю. Пеленського було засноване Товариство української мови ім. Т. Г. Шевченка в Австралії, а з 1990 року – Асоціацію українців Австралії.

До передових українських організацій Великої Британії належать: «Союз українців Великої Британії», «Союз українських вчителів і виховників», «Товариство українських літераторів у Великій Британії», а також українські церкви різних конфесій. У

Манчестері діють хорові колективи «Трембіта», «Гомін»; у Ковентрі – «Верховина», «Волошки» та ін.

У канадсько-українських громадах популярний вид дозвілля для дітей – відвідування ансамблів, зокрема дитячих колективів «Шумка» і «Русалка».

2015 року в Норвегії було започатковано діяльність «Пласту», яка полягає в гуртуванні патріотичної молоді; на території Швеції функціонує українська дитячо-юнацька організація «Джерело», громадська організація «Союз Українок Скандинавії» та ін. Подібні гуртки та колективи діють також і в багатьох інших країнах Європи.

В Австралії 1983 року було відкрито Лекторат україністики ім. Миколи Зерова при Університеті ім. Монаша (Мельбурн), розпочато програму українознавства у формі семінарів та літніх курсів в Університеті Макворі та Університеті Фландерса.

У Великій Британії організовано дитячі садки та одинадцятирічні суботні школи українознавства. Деякі школи західної Канади пропонують навчання за українсько-англійськими двомовними програмами.

1909 року Філадельфійське просвітне віче започаткувало діяльність товариства «Просвіта» у США.

У Скандинавії, Ватикані, США регулярним є радіомовлення українською мовою. У деяких країнах також практикуються україномовні телевізійні програми (до прикладу, телебачення в Альберті, яке діє з 1980 року). Також у 70-х рр. ХХ ст. було організовано серію телепрограм для дітей «У тітки Квітки».

В Астані відкрито перший у Казахстані Український навчальний комплекс, куди входять українська гімназія, дитячий садок та недільна школа.

До когорти популяризаторів української мови і науки можна зарахувати професора славістики Українського Вільного Університету в Мюнхені М. Мозера; славіста І. Марвана, який



сприяв розвитку українознавчих студій в Австралії; Є. Ю. Пеленського, під керівництвом якого були відкриті вельми важливі організації; О. М. Гаркавця, Ю. О. Жлуктенка, Ю. Г. Кононенка, Ю. В. Шевельова і багатьох інших [1; 2].

Отже, наше дослідження ще раз доводить: незважаючи на те, що українці під впливом різноманітних чинників емігрують в інші країни, вони зберігають свою мову, всіляко її розвивають та підтримують. Також функціонування української мови за кордоном відбувається завдяки діяльності іноземців-україністів.

### **Список використаної літератури**

1. Закордонне українство: інформаційний каталог / упоряд. І. Винниченко. – К. : Стило, 2001. – 280 с.
2. Зарубіжні українці / С. Ю. Лазебник (кер. авт. кол.), Л. О. Лещенко, Ю. І. Макар та ін. – К.: Україна, 1991. – 252 с.
3. Лановик Б. Українська еміграція: від минувшини до сьогодення / Б. Лановик, М. Траф'як, Р. Матейко та ін. / за ред. Б. Лановика. – Тернопіль; Чернівці, 1999. – 511 с.
4. Тараненко О. О. Мова української західної діаспори і сучасна мовна ситуація в Україні / О. О. Тараненко // Мовознавство. – 2013. – №№ 2–3. – С. 63–99.
5. Українська діаспора [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://goo.gl/DwqTu1>

*Валько Аліна*

## **СТРАТЕГІЇ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКОЇ ГУМОРИСТИЧНОЇ ПОЕЗІЇ**

В останні десятиліття досягнення художньої літератури, зокрема гумористичної поезії, стають надбанням текстів інших функціональних стилів – публіцистики, рекламних текстів. Це стосується використання образності, антитези, рими. Мова реклами збагачується завдяки використанню прийомів

поетичності, гри слів [2, с. 125]. Гумористичні вірші набирають популярності в різних країнах, зокрема і лімерики. Лімерик – це англійський жанр гумористичної поезії. Першим автором, що випустив збірник власних лімериків (1846 р.), вважається Едвард Лір – один з найвідоміших англійських поетів, адже завдяки йому лімерики стали популярні в Британії.

Актуальність цього дослідження полягає в необхідності дослідження проблем перекладу лімериків та притаманних їм стилістичних засобів.

Метою нашої роботи є визначення семантики рими, основних стилістичних засобів та прийомів перекладу лімериків.

Каламбурний характер лімерика допускає вільне варіювання мовних засобів в рамках жорсткої рими. Для лімериків характерна навмисна гра слів, омонімія, синонімія, полісемія та багате стилістичне розмаїття слів англійської мови. У лімеріку обігруються курйозні невідповідності англійської орфографії і вимови, що відбилися в їх особливому вигляді, який називають «візуальним» або «орфографічним» [3, с. 176].

Лімерики характеризуються великою кількістю різних стилістичних прийомів на різних рівнях – фонетичному (алітерації), морфемному (орфографічний принцип, принцип скорочення слів, шаради), лексико-фонетичному (омофони), семантичному (метафора, гіпербола), лексико-синтаксичному (зевгма, каламбур, оксюморон, іронія).

Лімерик – це п'ятирядкова віршована форма, написана тристопним анапестом у першому, другому і п'ятому рядках та двостопним – у третьому й четвертому зі схемою римування *aabba*. Проте кількість стоп у віршованому рядку може бути змінена, оскільки головним у лімеріку є розкута інтонаційно-синтаксична структура.

Одночасно з гнучкістю інтонаційно-синтаксичної структури лімерики характеризуються традиційністю і сталістю лексико-

семантичного наповнення. За традицією, перший рядок лімерика обов'язково має починатися словами «There was a \_\_\_\_\_ of \_\_\_\_\_», де у функції смислового підмета вживаються іменники «man», «woman», «lady», «girl», «person» у поєднанні з прикметником «old» («young»), а після прийменника «of» – географічна назва. Для лімериків характерна чітка логічна структура: до першого рядка ставляться запитання «хто?» і «звідки?», до другого – «який, яка, яке?», до двох наступних – «що сталося?» і, нарешті, останній рядок відповідає на запитання «чим же все це закінчилося?» Таким чином, у перших рядках лімерика йдеться про героя вірша, місце дії чи походження, а в подальших рядках – про комедійні або неймовірні пригоди, що закінчуються, як правило, ефектним, а інколи навіть парадоксальним фіналом.

Ключовими при перекладі лімериків є відтворення ритму, схеми римування і конвергенції різнорівневих стилістичних прийомів, спрямованих на досягнення гумористичного ефекту [1, с. 138].

Матеріалом нашого дослідження є класичні та сучасні лімерики. Наведені нижче наші переклади англійських лімериків українською мовою яскраво ілюструють перекладацькі стратегії, спрямовані на адекватне відтворення фонографічної форми оригінального твору із збереженням його семантики.

Для створення гумористичного ефекту в лімериках часто використовують гіперболу. Прикладом застосування цього стилістичного засобу є лімерик, де комічність проявляється у зображенні надмірного страху до мишей.

*There was once a girl with a mouse*

*Never spoke to her children or spouse.*

*She had not a friend,*

*Social life at an end,*

*'Cause it kept her from leaving the house* (M. Beck, 2013).

*Якось одна молодиця мишу мала,*

*Тому із чоловіком та дітьми не розмовляла.*

*Ні з ким було дружити,*

*Без розваг мала жити,*

*Адже миша з дому її не випускала.*

Семантична тема рими в словах *mouse, spouse, house* пов'язана із шлюбом, побутом, сімейним життям, та *not a friend – end*, тобто частина життя, суспільні відносини. В перекладі використана функціональна заміна іменника «*friend*» на дієслово «*дружити*». Також рима в 1, 2 та 5 рядках передається за допомогою перестановки.

Ще один цікавий приклад із застосуванням гіперболи:

*A newspaper man named Fling,*

*Could make «copy» from any old thing.*

*But the copy he wrote,*

*Of a five dollar note,*

*Was so good he is now in Sing Sing.*

Із стилістичних засобів наявні іронія та гіпербола, адже *Sing Sing* – це надзвичайно сувора в'язниця. Слід додати, що *thing* та *Sing Sing* є паронімами. Семантика рими *wrote* та *dollar note* пов'язана із писемністю, зокрема підробкою документів і валют.

*Журналіст, що звався Шадо,*

*Будь-які копії робив дуже радо.*

*Та якось копію він зробив,*

*І п'ятидоларову банкноту відтворив,*

*Та таку вдалу, що тепер він у суворій в'язниці Колорадо.*

У перекладі для рими здійснені лексичні заміни імені *Fling* на *Шадо*, *Sing Sing* – сувора в'язниця Колорадо. Також здійснена генералізація *from any old thing* – *будь-які копії робив*, додавання *дуже радо*, *відтворив* та перестановка.

**Мейозис**, що є протилежним до гіперболи тропом, у наступному лімеріку відбиває абсурдне бажання бути струнким, будь-якою ціною.

*There was an Old Person of Dean,  
Who dined on one pea and one bean;  
For he said, "More than that  
Would make me too fat,"  
That cautious Old Person of Dean (E. Lear).*

*Якось один дідок із Травлину  
На обід їв лише одну горошину і квасолину.  
Казав, якби він переїдав,  
То уже б товстющим став,  
Тому дотримувався дієти дідок із Травлину.*

У цьому лімеріку застосований мейозис для підкреслення надмірної обачності чоловіка в харчуванні. У перекладі переданий мейозис, структура та когезія. Застосована модуляція: *Old Person* – дідок, *too fat* – товстючий. Географічна назва «*Dean*» замінена заради римування на «*Травлин*». Також при перекладі для збереження рими була застосована перестановка та здійснені такі лексичні трансформації: *more than that* – *переїдав, take* – *став*.

Лімерики популярні у наш час, тому їх складають і на сучасну тематику, як ось про агента 007 – Джеймса Бонда.

*As 007 walked by  
He heard a wee spider say,  
'Hi. 'But shaken, he shot  
It right there on the spot  
As it tried to explain, «I'm a spi...».*  
*Агент 007 із завдання повертався  
І тут жучок-бомбардир із ним привітався,  
Бонд злякався і побіг,  
Жучка ліквідувати швидко встиг,  
А жучок «я бомба...» пояснити намагався.*

В такому лімеріку автор застосував каламбурну риму «*Spider*» та «*a spi...*», що є омофоном до *spru* – *шпигун*. У

перекладі повністю передати цю гру слів неможливо у зв'язку з відсутністю аналогічного омофона в українській мові, тому, щоб відтворити каламбур, використана заміна образу «*Spider*» на «*Жук бомбардир*». При перекладі для збереження рими здійснені такі лексичні заміни: «*shaken*» – «злякався», «*shot It right there on the spot*» – «його ліквідувати швидко встиг»; застосована функціональна заміна «*say, Hi*» на «привітався»; додавання «із завдання повертався».

Таким чином, при перекладі лімериків та відтворенні їхніх рим перекладачі зустрічаються із різними складнощами, адже вони містять стилістичні засоби, гру слів, вигадані образи та елементи співзвучності. Тому, щоб відтворити їхні образні та контекстуальні відповідники, форму лімериків та гумористичний зміст, перекладачам потрібно використовувати різноманітні лексичні та граматичні перекладацькі трансформації. Головними стратегіями у нашому перекладі лімериків були лексична й функціональна заміни, модуляція, генералізація, конкретизація і перестановка.

### Список використаної літератури

1. Дерік І. М. До проблеми лінгвостилістичного аналізу лімериків в аспекті перекладу / І. М. Дерік // Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО. Філологія, педагогіка, психологія. – К. : Видавничий центр КНЛУ, 2013. – № 27. – С. 138–145.

2. Ємець О. В. Лімерик у стилістичному та перекладознавчому аспектах / О. В. Ємець // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – Житомир : ЖДУ, 2008. – Вип. 38. – С. 125–128.

3. Швидкіна Д. Художні особливості лімериків Едварда Ліра / Д. Швидкіна // Збірник тез наукових доповідей студентів Бердянського державного педагогічного університету на Днях науки 19 травня 2016 року. – Бердянськ : БДПУ, 2016. – Т. 2 : Гуманітарні науки. – С. 176–177.

*Венгер Анастасія*

## **ОСНОВНІ АСПЕКТИ ВИНИКНЕННЯ СТАРОСЛОВ'ЯНСЬКОЇ МОВИ ТА ПИСЕМНОСТІ**

Актуальність теми статті полягає в огляді історичного розвитку старослов'янської мови як найдавнішої писемної мови слов'ян, на підґрунті якої виникли сучасні слов'янські літературні мови.

У дослідженні основ зародження старослов'янської мови відіграли важливу роль праці А. Вудиловича, В. Ягича, Н. Ван-Вейка, О. Востокова та ін. [1, с. 10–11]. Розроблено різні теорії виникнення та становлення мови давніх слов'ян, зокрема теорії її живомовної основи: сербська (Й. Добровський); паннонська (В. Копітар, П. Шафарик); моравська (К. Калайдович); руська (І. Огієнко); болгарська (О. Востоков) [5, с. 7–21]. Залишається актуальною проблема старослов'янської мови як підґрунтя для виникнення сучасних слов'янських літературних мов.

Метою нашої статті є опис та характеристика основних аспектів виникнення і розвитку старослов'янської мови в її зв'язках з іншими слов'янськими мовами.

Старослов'янська мова – умовна назва найдавнішої писемно-літературної мови слов'ян, яка походить від праслов'янської мови, створена у 860-х роках солунськими братами-проповідниками Кирилом та Мефодієм на основі південномакедонського (солунського) діалекту староболгарської мови для перекладу богослужбових книжок. Для найменування мови існують кілька номенів: «старослов'янська», «церковнослов'янська» та «давньослов'янська», проте загальноприйнятим у вітчизняній славистиці є термін «старослов'янська».

До виникнення старослов'янської мови слов'яни, тоді ще язичники, не мали впорядкованої абетки, натомість

користувались так званими «рисками і зарубками»). Це були найпростіші календарні чи родові знаки, або «знаки власності» [3, с. 29–33].

Важливі екстралінгвальні фактори виникнення писемної мови давніх слов'ян – складні суспільно-політичні умови, за яких потрібно було зміцнити християнську віру і водночас перекладати та поширювати богослужбову літературу у тогочасних слов'янських країнах, зокрема в Моравському князівстві. Саме для цієї мети константинопольські просвітителі Кирило та Мефодій у 60-х рр. IX ст. створили першу азбуку, якою переклали грецькі церковні книги для слов'ян. Тоді Папа Римський Адріан II, у свою чергу, визнав старослов'янську мову, а богослужбові манускрипти, написані старослов'янською мовою, були освячені та покладені в церкві святої Марії в Берліні (Німеччина).

Згодом почали організовувати слов'янські школи, засновували церкви, монастирі, храми. А вже після смерті Мефодія 885 року відбулися різкі зміни: заборона слов'янського богослужіння, розгроми слов'янських шкіл, храмів, спалення слов'янських книг тощо. Проте старослов'янська мова не занепала, а наслідком просвітницької діяльності Кирила та Мефодія стало переміщення слов'янської писемності до Київської Русі й інших країн Славії, де старослов'янська мова швидко набула високого рівня розвитку, зокрема і завдяки хрещенню Русі Володимиром Великим наприкінці X ст.

Старослов'янська мова, завдяки своєму книжному характеру, досить довго сприймалася як літературна мова. Вона не тільки впливала на інші слов'янські мови, але й зазнавала активного впливу з боку цих мов, тому з кінця XI – поч. XII ст. уже не існувала у своєму початковому вигляді. На сьогодні старослов'янська – це мертва мова, занепад якої відбувся не пізніше XI ст.



Уживана в багатьох землях, перша писемна мова слов'ян не залишалася незмінною, а пристосовувалася до місцевих слов'янських народнорозмовних мов. Під впливом фонетичних і граматичних особливостей живої місцевої мови виникали місцеві різновиди (редакції) старослов'янської мови. Такий місцевий різновид літературної мови, що виникла на основі старослов'янської писемності на українських землях, називають церковнослов'янською мовою. Залежно від того, з якою живою слов'янською мовою взаємодіяла старослов'янська мова, говорять про редакцію церковнослов'янської мови: руського, сербського, болгарського ізводів [2, с. 20].

Отже, старослов'янська мова стала своєрідним підґрунтям для ранніх періодів зародження слов'янських мов, історія яких тісно пов'язана зі старослов'янською мовою. Також вивчення старослов'янської мови дає змогу простежити еволюцію фонетичних і граматичних змін від давніх до сучасних етапів розвитку слов'янських мов та допомагає схарактеризувати, проаналізувати й описати основні аспекти змін слов'янських мов, їх спорідненість та відмінність на тлі старослов'янської мови.

### Список використаної літератури

- 1.Беседина-Невзорова В. П. Старославянский язык / В. П. Беседина-Невзорова. – Х., 1962. – 360 с.
- 2.Грунський М. К. Вступ до слов'янського мовознавства / М. К. Грунський. – К.-Львів, 1946. – 148 с.
- 3.Огієнко І. І. Слов'янське письмо перед Костянтином // І. І. Огієнко / Життя і школа. – 1972. – Ч. 2. – С. 1–10.
- 4.Станівський М. Ф. Старослов'янська мова / М. Ф. Станівський. – Львів, 1964. – 470 с.
- 5.Хабургаєв Г. А. Старославянский язык / Г. А. Хабургаев. – М. : Просвещение, 1986. – 288 с.

## ОБРАЗ МІСТА В СИЛОВОМУ ПОЛІ ЕКСПРЕСІОНІЗМУ

У добу зародження і становлення національного варіанту модернізму в українській літературі спостерігаємо поступовий відхід від традиційної селянської тематики й збільшення питомої ваги урбаністичної літератури. Митці початку ХХ ст. засвоюють і активно впроваджують «новітню духовно-психологічну «субстанцію» у свідомості української людини цього часу – Місто» [2, с. 61], її відкриття українством, часто з елементом непорозуміння, а подекуди й ворожості.

Дослідженню урбаністичної теми в українській літературі приділяли увагу такі відомі літературознавці, як В. Агеєва, Р. Мовчан, І. Кравченко, С. Павличко, М. Ткачук. Найбільш ґрунтовний аналіз та осмислення феномена міста в українській літературі здійснила В. Г. Фоменко у праці «Українська урбаністична проза ХХ століття: еволюція, проблематика, поетика». Але, незважаючи на численні дослідження урбаністичної прози ХХ ст., феномен міста, його взаємодія та вплив на особистість у літературі міжвоєнного періоду на сьогоднішній день залишається маловивченим, а отже, потребує подальших досліджень.

Зображення міста в «Сонячній машині» В. Винниченка має виразно екзистенціалістичний характер: місто – небезпека, руйнівна сила («*Нетерплячка, гарячка, невитриманість... Зруйнувати всі фабрики, зірвати всю землю, запалити всі міста*). Загроза з боку міста в романі «узагальнюється до рівня «людини взагалі», а образ «сонячної машини» – до загрозливої перспективи з боку технічного й соціального прогресу (...). Ефект загрози з боку міста створюють постійно повторювані мотиви гуркоту, колотнечі, корчів, гримас. Образи руйнації, неспокою, шамотіння (одне з улюблених і часто вживаних

Винниченкових слів) визначають долі героїв за принципом асоціації» [4, с. 67–68].

«Яскрава експресія звуко-образного символічного наповнення», «присутність чи не в кожному рядку ознак алітераційної «кривавості» [2, с. 80] – таким бачиться місто М. Йогансену в поемі «Комуна».

І в поемі «Мандрівка до сонця» Юрія Клена «живе цілий світ вергарнівських образів (...), підсилений глибокою трагедійністю трактованої митцем теми (голодомор 1933 р.): «Вабить вогнями далекий дворець» – загадковий і таємничий дворець, як те далеке ще не пізнане вергарнівське місто, великі міста, куди прямують гнані голодом селяни...» [1, с. 270]:

У творчості Т. Осьмачки – це світ, «де все кривавиться, руйнується, кипить злобою, гине; світ, де своє люте торжество справляють абсурд, злочин і насилля; світ, який поет часто позначає, як Сальвадор Далі у його відомій картині «Передчуття громадянської війни», – хрест, кістки і ріки крові...» [4, с. 22]. Цей світ народжується у самотній душі поета, який особливо гостро відчуває свою самотність у місті:

*Я знов самотній і проклятий, –  
схилився тяжко до вікна:  
на мурах, ніби на розп'яттях,  
ворони виють в небеса.*

Т. Осьмачка з болем спостерігає, як київськими вулицями ведуть арештантів – «свистять батоги, кліпає сонце і бризкає кров аж у стелю світів, і з крапель кривавих зростають зірки». Йому вчувається «диявольський регіт» землі в «шумі мільйонів планет в мільйонах віків». Чи не нагадує це кінець світу? Міцний ґрунт утікає з-під ніг роботящої людини, яку звинувачують у всіх мислимих і немислимих провинах, тож «хочеться плюнути з одчаю тобі, земле, мамо, щоб випекти

*пляму, пустелю, на спині твоїй, як вічне тавро арештантське, і димом пропасти в безодні часу!».*

Урбаністичні ландшафти з їхнім хаосом, технічним прогресом пов'язані з відчуттям болю, страху, внутрішнім дискомфортом людини, яка нерідко сприймає місто як місто-пекло, що живе за власними законами. І тоді у важких похмурих символах постає апокаліптичний світ: *«О пуцо з каменю, коли тебе змете новий потоп?»* (Б.-І. Антонич, «Сурми останнього дня»).

Образ міста завдяки своїй гротесково-символічній природі набуває узагальнювального значення та експресивності, що підтверджує неминучість якоїсь трагедії. Приміром, у повісті В. Підмогильного «Остап Шаптала» воно постає як фантастичне уособлення ворожих сил: *«Була ніч, і місто принишло. Блідими плямами маячили ліхтарі серед темряви, немов обриси неясних надій серед моря одчаю і суму. Незграбними скибами лежали далекі будинки, страшенні, як чудо. Він ішов сам, кроки його дзвінко лунали в порожніх провулках. Здавалось, усе життя міста скупчилось в нім, і він ніс на плечах його вагу».*

Письменники акцентують увагу не на конкретно-історичних атрибутах міста та його мешканців, а на їхній загальнолюдській, онтологічній сутності. Семантична наповненість образу міста в митців-екзистенціоналістів нерідко досягається завдяки гіперболізації і гротесковому поєднанню рис урбаністичного пейзажу і внутрішнього стану ліричного героя.

### **Список використаної літератури**

1.Кравець Я. «Мандрівка до сонця» Ю. Клена і «Похід» Е. Вергарна: наслідування, перегуки, поетична настроєвість / Я. Кравець // Творчість Юрія Клена в контексті українського неокласицизму та вісниківського романтизму. – Дрогобич : Відродження, 2004. – С. 263–277.

2.Мельників Р. Майк Йогансен: ландшафти трансформацій / Р. Мельників – К. : Смолоскип, 2000. – 156 с.

3. Мовчан Р. Неоромантична проза Юрія Яновського («Майстер корабля», «Чотири шаблі») / Р. Мовчан // Дивослово. – 2001. – № 7. – С. 59–65.

4. Сиваченко Г. «Сонячна машина» В. Винниченка в магічному колі експресіонізму / Г. Сиваченко // Слово і час. – 1998. – № 1. – С. 65–71.

5. Слабошпицький М. Поет із пекла / М. Слабошпицький. – К. : Ярославів вал, 2003. – 368 с.

*Вовік Галина*

### **ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ УЧНІВ НА УРОКАХ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ**

На сьогодні гуманізація та гуманітаризація освітньої системи зумовлює відмову від вузьких прагматичних цілей вивчення іноземної мови. У сучасних концепціях навчання орієнтація відбувається не лише на оволодіння школярами мовою відповідного народу, а й на знайомство з духовними та культурними цінностями людства, розвиток емоційно-чуттєвої сфери та естетичного мислення.

Широке коло науковців присвятило дослідження естетичному напрямку виховання молодого покоління. Серед них – Ш. Амонашвілі, В. Бутенко, М. Вачевський, П. Крутецький, Л. Михайлова, Н. Сергєєва, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші. Варто відзначити, що питання естетичного виховання особистості є актуальним та першочерговим для сучасної педагогіки, теорії та методики викладання.

Мета дослідження – окреслити шляхи естетичної підготовки учнів на уроках іноземної мови

Естетичне виховання є складником виховного процесу, безпосередньо спрямованого на формування здатності сприймати і перетворювати дійсність за законами краси в усіх

сферах діяльності людини. Згідно з методичними ідеями С. Роман, «сутність естетичної мотивації як психічного процесу полягає у формуванні і задоволенні потреб естетичного світосприйняття, під яким психологи розуміють здатність помічати, спостерігати, позитивно-емоційно оцінювати і прагнути створити красу в довкіллі» [4, с. 34].

На думку вчених [1; 3], естетична культура сприяє формуванню соціальної позиції, заснованої на гуманістичних цінностях. Сформованість естетичної культури підсилює особистісне ставлення до вибору професії, приводить у відповідність власні потреби суспільним ідеалам, уявленням про цінності, активізує внутрішні ресурси, забезпечуючи таким чином самореалізацію особи.

Варто відзначити, що великий естетичний потенціал несе в собі викладання іноземної мови. У цьому аспекті важливим постає питання про конкретні шляхи та засоби реалізації естетичного виховання на уроках іноземної мови.

Естетичне виховання на уроках іноземної мови можна розглядати і як самоціль, тобто як компонент загальнонавчальної системи, і як мотиваційний засіб, що сприяє вивченню самої іноземної мови [4]. Це зумовлено високим мотиваційним потенціалом естетичного виховання та широкими можливостями, які надає для цього вивчення іноземної мови. Сприйняття краси – це перший ступінь у вихованні відчуттів, емоційної чуйності. Тільки на емоційній основі встановлюються міцні зв'язки дитини з навколишнім світом. Лише такий навчальний процес, що приносить учневі емоційне та естетичне задоволення, може бути успішним та забезпечити високий рівень навчальних досягнень [3].

Сучасна методика викладання іноземної мови спрямована переважно на навчання «комунікації», формування в учнів комунікативної компетенції. Проте вивчення іноземної мови дає

широкі можливості для реалізації естетичного виховання за допомогою культурологічного та країнознавчого компонентів навчання, адже така діяльність спрямована на ознайомлення з культурою країн, мова яких вивчається. Це дає змогу вчителю ознайомити учнів із фольклором, літературою, живописом, архітектурою та іншими галузями мистецтва цих країн, розширити культурологічні знання учнів, формуючи їхні естетичні уподобання.

Викладання іноземної мови у старших класах має більше можливостей щодо реалізації естетичного виховання порівняно із середніми. Це зумовлено кількома причинами.

1. Учні володіють іноземною мовою на досить високому рівні, що дозволяє сприймати та створювати досить складні тексти. Це, у свою чергу, дає вчителю можливість ознайомлювати учнів із літературними творами країни, мова якої вивчається, чи пропонувати учням створити власний художній текст.

2. Учні мають певні сформовані навички естетичного сприйняття творів мистецтва та явищ культури, що дозволяє їм більш ефективно сприймати та аналізувати запропоновані вчителем об'єкти мистецтва та культури, вести дискусії.

3. Учні мають більш-менш цілісне уявлення про культуру країни, мова якої вивчається, що дозволяє вести активний «діалог культур», у процесі якого йде порівняння, аналіз двох культур – рідної та іноземної.

Отже, естетичне виховання є обов'язковим та важливим складником виховання всебічно і гармонійно розвиненої особистості. Естетичне виховання може бути реалізоване на уроках іноземної мови за рахунок використання естетично вагомих текстів, залучення матеріалів з культури та мистецтва країни, мова якої вивчається, що є реалізацію культурологічної лінії програми з вивчення іноземної мови.

### Список використаної літератури

1. Артемова Е. С. Некоторые теоретические и практические проблемы эстетического воспитания / Е. С. Артемова. О. П. Чинаева // Вопросы философии. – 1987. – № 4. – С. 15–17.
2. Волков В. С. Педагогіка: підручник / В. С. Волков. – К. : Академія, 2001. – 576 с.
3. Гончарук С. Розвиток естетичного виховання школярів у загальноосвітніх школах / Світлана Гончарук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://library.udpu.org.ua/library\\_files/psuh\\_pedagog\\_probl\\_silsk\\_shkolu/23/visnuk\\_23.pdf](http://library.udpu.org.ua/library_files/psuh_pedagog_probl_silsk_shkolu/23/visnuk_23.pdf).
4. Роман С. В. Розвиваючий аспект раннього шкільного навчання англійській мові / С. В. Роман // Іноземні мови. – 2002. – № 3. – С. 30–34.
5. Сухомлинський В. О. Як виховати справжню людину / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5-ти т. – Т. 2. – К. : Радянська школа, 1976. – 414 с.

*Гальміз Анна*

### **ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДУ ХРОНОНІМІЧНОЇ ЛЕКСИКИ**

Стаття присвячена всебічному аналізу хрононімів як особливому розряду ідеонімів, власних назв, які позначають певні історичні відрізки часу. Вивченням хрононімів займалися О. В. Суперанська, Н. В. Подольська, С. А. Реммер, І. А. Воронова, К. В. Першина та інші науковці. Предметом їхнього дослідження була хрононімія як явище мови, класифікація, специфіка семантики і структури хрононімів, їхня функція у мові. Більшість вітчизняних вчених відносять хрононіми до розряду власних назв із темпоральним аспектом.

Хрононімія відіграє важливу роль в культурі як окремої нації, так і всього людства, вони є засобом вираження національних культурних реалій, таких як звичаї, традиції,



обряди, важливі історичні події. Оскільки ці мовні одиниці відображають культурні особливості певного народу, то хрононіми можна віднести до культурно-маркованої лексики. Культурно-марковані мовні одиниці завжди викликали труднощі у перекладацькій парадигмі. В той час як більшість культурно-маркованих мовних одиниць було описано, класифіковано та визначено основні стратегії перекладу, хрононіми залишаються маловивченою царинною. Отже, мета статті полягає у тому, аби визначити критерії, за якими можна віднести хрононіми до розряду культурно-маркованих одиниць, класифікувати хрононіми за певними критеріями та визначити стратегії перекладу українських хрононімів англійською мовою із врахуванням лінгвістичних особливостей цього поняття. Об'єктом дослідження є українські хрононіми у періодичній пресі.

Хрононім – вид ідеонімів, власна назва відрізка часу, історично важливого для людства або конкретної спільноти. До хрононімів можемо віднести номінації епох (наприклад, *Відродження*, *Період застою*) і подій, які пов'язані з конкретним часовим проміжком (наприклад, *Терористичний акт 11 вересня 2001 року*, *Чорнобильська катастрофа*) або тривають певний період (наприклад, *Гельсінська конференція*, *Євро 2012*). Основними ознаками, які характеризують хрононіми, є наявність чітких хронологічних рамок та історичне або соціокультурне значення. Оскільки хрононіми, як і реалії, повністю відображають побут, культуру та традиції народу, важливо розробити перекладацькі стратегії для збереження прагматичного аспекту значення цих мовних одиниць [4, с. 8]. Кожному хрононіму відповідає денотат із чіткими часовими рамками (до прикладу: *Свята Трійця* – одне з найбільших свят для православних і греко-католиків, яке святкують на 50-ий день після Великодня [1, с. 3]; *Революція Гідності* – політичні та суспільні зміни в Україні з 21 листопада 2013 до лютого 2014

року, викликані спротивом проти відходу політичного керівництва країни від законодавчо закріпленого курсу на Європейську інтеграцію та подальшою відмовою від нього).

Отже, основною ознакою хрононімів є чіткі часові рамки, тому назви пір року, місяців, днів тижня та фразеологічні вирази, пов'язані з певними часовими відрізками, не можна класифікувати як хрононіми. «Четвер як день тижня циклічно повторюється, і різниці між четвергом на цьому тижні і минулим четвергом немає, водночас Чистий четвер є хрононімом тому, що має чіткі часові рамки, означає четвертий день Страсного тижня та відіграє важливу роль у Великодньому циклі» [4, с. 9].

Відповідно, назви відрізків часу, які не мають чітких часових рамок; до прикладу: *бабине літо*, фразеологізм *за царя Тимка* хрононімами бути не можуть, хоча ці назви можуть викликати певні асоціації у свідомості мовця, які також містять в собі елементи культурного коду та мовної картини. Хрононіми є «визначеними відрізками часу, важливість яких полягає у тому, що в них локалізовані певні події, що визначаються відповідними тенденціями; саме ці події і є назвою для відрізка часу» [4, с. 14].

Беручи до уваги запропоноване визначення хрононімів, пропонуємо класифікацію номінацій, які можуть бути хрононімами:

а) релігійні свята та цикли, пости, дні, присвячені святам: (англ. *St. Patrick's Day*, укр. *Проводи*, укр. *Успенський піст*, англ. *Ash Wednesday*);

б) міжнародні та державні свята (укр. *День Соборності України*, амер. і англ. *Veterans' Day*, укр. *День пам'яті та примирення*, англ. *Columbus Day*);

в) історичні події, війни, пам'ятні дати, пов'язані з цими подіями (укр. *Коліївщина*, укр. *Руїна*, укр. *Операція «Вісла»*, англ. *Black Death*, амер. і англ. *Memorial Day*);

г) періоди, які характеризуються суспільно-політичними подіями, назви, що пов'язані з конкретними історичними

діячами (укр. *Євромайдан*, укр. *Помаранчева революція*, укр. *Хрущовська відлига*, укр. *буремні 90-ті*, англ. *Boston Tea Party*, англ. *Caribbean crisis*);

д) пам'ятні дати, що відображають національні звичаї та традиції (укр. *День знань*, укр. *Жилавий понеділок*, амер. *Thanksgiving*, англ. *St. Valentine's Day*, укр. *Старий Новий Рік*);

е) конференції, з'їзди, зустрічі, які мають історичне значення (укр. *Ялтинська конференція*, *Біловезька угода*, *Camp-David*);

ж) дати та періоди, які відбивають особливості культури та побуту народу (амер. *Black Friday*, укр. *Обливаний понеділок*, укр. *Єврейські кучки*, укр. *Маївка*, *Івана-Купала*, *Андріївські гадання*) [4, с.12–13].

У контексті загальної проблематики національно-культурної специфіки мови і мовленнєвої діяльності особливого теоретичного і практичного інтересу у перекладознавстві набуває проблема перекладу хрононімів. Культурно-маркована лексика, зокрема хрононіми, є основним засобом пізнання мовної картини, способу мислення, побуту та історії носіїв мови-джерела. Основними труднощами при їх перекладі є відсутність у цільовій мові повного або часткового відповідника у зв'язку із відсутністю в носіїв цієї мови позначуваного референта та необхідність, водночас із денотативним значенням хрононіма, передати конотативне значення його національного та історичного забарвлення [2, с. 38].

Оскільки хрононіми є національно-маркованими одиницями, то необхідно сформулювати перекладацькі стратегії та способи відтворення хрононімів та їхніх функцій засобами цільової мови. Отже, можемо виділити низку способів перекладу хрононімів.

1. Транскрипція (транслітерація): *Покрова – Pokrova*, *Watergate scandal – Воттергейтський скандал*, *Голодомор – Holodomor*.

Транскрипція як спосіб перекладу використовується, як правило, для того, щоб підкреслити самотність та колорит поняття, або за відсутності поняття у мові перекладу. Цей спосіб

перекладу використовується у поєднанні з іншими, такими як описовий переклад або комбінована реномінація, тому що транскрипція як окремий спосіб перекладу не розкриває семантики мовної одиниці.

2. Гіперонімічне перейменування (*Обливаний понеділок – the first Monday after the Easter, Єврейські кучки – Sukkot, Feast of the Ingathering, Андріївські задання – St. Andrew's Night*).

Цей спосіб перекладу слід використовувати, якщо попередньо хрононім вже був описаний у тексті і читач ознайомився із прагматикою поняття.

3. Дескриптивна перифраза (*Проводи – the memorial of the departed, Перебудова – the difficult economical and social situation in late 80-s-early 90-s in former USSR countries, Головосіка – Ukrainian holiday of autumn cycle in memory of the sufferings and death of Apostle John*).

Описовий переклад доцільно використовувати при перекладі публіцистичних та наукових текстів, у яких необхідно пояснити глибокий зміст поняття та посилити інформативність повідомлення.

4. Комбінована реномінація (*Свята вечеря – Sviata vecheria, Ukrainian Christmas Eve Supper, Євромайдан – Euromaydan, Demonstration on behalf of European integration, Останній дзвоник – the Last Bell, the end of school*).

Цей спосіб широко використовується для перекладу культурно-маркованої лексики, зокрема й хрононімів у наукових на науково-популярних текстах. Разом із описовим перекладом досить вдало інтерпретує семантику неперекладних одиниць.

5. Калькування (*Великий піст – The Big Lent, Свят-Вечір-Christmas Eve, Black Friday – Чорна п'ятниця, Міжнародний жіночий день – International Women's Day, День захисника – Ukrainian Defender's Day*).

Калькування є простим засобом перекладу, але існують випадки, коли цей спосіб може призвести до непорозуміння. До

прикладу, український *День праці, Першотравень*, який святкують 1-го травня, не можна перекласти англійським відповідником *Labor Day* тому, що в США це свято відзначають у перший понеділок вересня. Обидва свята мають різні конотації у мовній картині світу, тому не можуть бути відповідниками при перекладі, на що варто звертати увагу майбутнім перекладачам.

Отже, можемо зробити висновок, що ця проблема є актуальною в сучасний період, тому що семасіологія звертає все більшу увагу на культурну зумовленість змістового плану мовних одиниць, на їхню історичну, соціальну, національну співвіднесеність із нормами певної національної культури, коли дослідження мови стає неможливим поза історико-культурним контекстом, водночас мова виступає однією з основних умов самобутності етносу.

### **Список використаної літератури**

1. Високий замок. – 2018. – № 46 (5743). – 23 с.
2. Зорівчак Р. П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози) / Р. П. Зорівчак. – Львів: Вид-во при Львів. ун-ті, 1989. – 216 с.
3. Немировська О. Ф. Функціонування хрононімів у контексті історичної прози / *Odessa Linguistic Journal*. – Режим доступу: <http://www.oljournal.in.ua/index.php/problemi-suchasnikh-lingvistichnikh-doslidzen/107-nemirovska-o-f-funktsionuvannya-khrononimiv-u-konteksti-istorichnoji-prozi>
4. Реммер С. А. Хрононимы как особый разряд собственных имен : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.02 – русский язык / С. А. Реммер. – Донецк, 2005. – 185 с.
5. Чебанюк О. Календарні хрононіми в українській традиційній культурі та фольклорі / О. Чебанюк // *Українознавчий альманах*. – 2012. – Вип. 8. – С. 194–196. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm\\_2012\\_8\\_62](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2012_8_62)

**ФУНКЦІЇ РИТОРИКИ В ДІЛОВОМУ СПІЛКУВАННІ**

Ділове спілкування – необхідний складник людського життя, спосіб організації та оптимізації того чи іншого виду предметної діяльності: виробничої, наукової, комерційної тощо. На думку дослідників, ділове спілкування – це процес встановлення і розвитку контактів між людьми, породжуваний їх спільною діяльністю [2]. Ділове спілкування засобами риторичної комунікації сприяє оптимізації суб'єкт-суб'єктного мовного простору у вирішенні професійно важливих питань. Зазначимо, що саме багатовекторність акцентованого поняття зумовлює актуальність нашого дослідження.

Ділове спілкування – це різновид формального спілкування, змістом якого є особистісна і соціально значуща діяльність, яка становить інтерес для партнера. Таке спілкування спрямоване на продуктивну співпрацю в умовах взаєморозуміння. Іншими словами – це цілеспрямована система управління в процесі ділової співтворчості. Воно має складну інтегративну природу, активізується в умовах демократизації суспільства на ринкових принципах [6, с. 137].

Г. Сагач в авторській концепції визначає статус риторики як науки про закони управління мисленнево-мовленневою риторичною (переконуючою) діяльністю, тобто про закони, які визначають ефективність цієї діяльності [5, с. 62].

За М. Бахтінім, «риторика – це наука й мистецтво усної переконуючої комунікації, що становить фундамент професіоналізму вчителя, політика, юриста, менеджера та багатьох інших фахівців. Нині вона відроджується з попелу, як птах Фенікс, оскільки є духовним дітищем демократії» [5, с. 13].

За О. Олійник, риторика – це мистецтво впливу, в основі якого закладено категорії «розуміння» і «воля». Впливаючи на

людей, ритор намагається вплинути на їхні думки, відчуття, рішення, опанувати їхнім розумом, серцем і волею [3, с. 5].

Н. Янц визначає риторику як науку і мистецтво переконуючої комунікації, що становить фундамент професіоналізму спеціалістів гуманітарного циклу [7].

С. Абрамович та М. Чікарьова тлумачать риторику як науку про способи переконання, ефективні форми впливу (переважно мовного) на аудиторію з урахуванням її особливостей [1].

За результатами проведеного нами контент-аналізу встановлено, що риторика – це наука і мистецтво переконуючої комунікативної діяльності засобами логосу (мови).

Риторика щоденного мовного спілкування в соціумі має перспективу широкого застосування в сучасному українському суспільстві. Сучасна риторика як наука переконання засобами мови виходить далеко за межі публіцистичних і політичних промов. Вона має широке застосування в різних ситуаціях мовного спілкування як усього суспільства, так і окремих мовців.

Мета статті – визначення функцій риторики як невід’ємного елемента ділового спілкування.

У сучасній літературі ділове спілкування характеризують як особливий вид спілкування, який, по-перше, виникає на основі діяльності, пов’язаної з виробництвом якого-небудь продукту (як матеріального, так і духовного, наприклад, виробництво кінофільму); а по-друге, реалізується у спільній професійно-предметній діяльності.

Для ділового спілкування характерна необхідність будувати відносини з різними людьми, незалежно від особистих симпатій і антипатій, домагаючись максимальної ефективності ділових контактів. Специфічною особливістю є його регламентованість, тобто підпорядкування встановленим правилам і обмеженням.

Метою ділового спілкування є організація спільної діяльності та її спрямованість на вирішення соціально значущих проблем.

Ділова переписка належить до так званої заочної взаємодії, коли інформація доноситься до співрозмовника за допомогою письма. У ході ділової бесіди прояснюються значущі елементи діяльності і уточнюються необхідні деталі. Будь-які робочі моменти можуть бути розглянуті саме за допомогою цього виду ділового спілкування.

Для досягнення більш ефективної взаємодії та кращого розуміння потрібно вдаватися до ділової наради. На цих зборах розглядаються значні термінові питання, що не терплять зволікання.

Публічний виступ використовується у тих випадках, коли важливо до слухачів донести інформацію, що має ознайомлювальний і презентаційний характер. Той, хто виступає перед аудиторією, повинен володіти всіма необхідними знаннями з предмету своєї доповіді та особистісними характеристиками, що дозволяють йому вільно і легко відтворювати цю інформацію.

Основні вимоги до промовця – грамотна мова, впевненість у собі, чіткість і послідовність викладу матеріалу. Ділові перемовини є невід’ємним елементом ділового спілкування. За допомогою переговорів можна швидко вирішити важливу проблему, визначитися з найближчими цілями і завданнями розвитку фірми, почути думку і наміри опонента. Дискусія нерідко виникає в ході ділового спілкування як наслідок зіткнення різних точок зору.

Культура ділового спілкування не дозволяє вільно і відкрито висловлювати свої позиції, якщо вони суперечать суспільній моралі, але за допомогою дискусії можна іноді і посперечатися відповідно до прийнятих норм. Дискусія виявляє різні погляди на одну й ту ж проблему та нерідко може охопити предмет суперечок із протилежних точок зору [4].



Отже, ділова риторика – це наука і мистецтво переконливої й ефективної промови у різних видах (чи жанрах) ділового спілкування.

Вміння переконувати та чинити вплив на рішення інших людей надзвичайно важливі в діловій сфері. У такій комунікації можемо визначити дві сторони – ритор (оратор) і його аудиторія (слухач).

Професійний оратор досягає своєї мети засобами риторики. Перш за все, успішний оратор повинен створити свій образ, який базується на комплексі мовних засобів, утілених у змісті, композиції, доборі слів, вимовлянні для усної мови. Наприклад, інтонація, ритм і темп, тембр голосу і т. д.; стиль, написання, манера, почерк або шрифти.

Оратор не має права змінювати власні переконання, має бути ідейно єдиним. Ясний виклад думок – це один з основних складників образу ратора. Неодмінною вимогою є правильність мови, а стислість – це найважливіша вимога до будь-якої форми ділового спілкування. Не менш важливим є вміння слухати і розуміти опонента, це основа успішного ведення переговорів, вагомий елемент культури ділового спілкування.

Отже, можна зробити висновок, що риторика є необхідним елементом успішного ділового спілкування, оскільки містить у собі знання і вміння, які істотно впливають на дієвість спілкування; є основою образу оратора, дає змогу лаконічно, цікаво, експресивно виражати свою думку і досягати поставленої мети у ділових взаєминах.

Риторика як інтегративна наука використовує, зокрема, психолого-дидактичні принципи мовної дії, перебуває у взаємозв'язках із діловим спілкуванням і є однією з компетенцій життєвої компетентності особистості професіонала.

Перспективу дослідження бачимо у висвітленні проблеми риторичної комунікації у процесі використання інтерактивних технологій раппорту і пейсингу у крос-культурному діалозі.

### Список використаної літератури

- 1.Абрамович С. Мовленнєва комунікація : підручник / С. Абрамович, М. Чікарьова. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 472 с.
- 2.Ділове спілкування: види, функції, особливості. – Режим доступу : <http://www.yavahitna.com.ua/2016/06/09/dilove-spilkuvannya-vidi-funkcii-osoblivosti/>
- 3.Олійник О. Риторика: навчальний посібник / О. Олійник. – К. : Кондор, 2009. – 170 с.
- 4.Олійник О. Сучасна ділова риторика. навчальний посібник / О. Олійник. – К. : Кондор, 2010. – 166 с.
- 5.Сагач Г. М. Риторика : навчальний посібник / Г. М. Сагач. – К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 568 с.
- 6.Сагач Г. М. Ділова риторика: мистецтво риторичної комунікації: навчальний посібник / Г. М. Сагач. – К., 2003. – 255 с.
- 7.Янц Н. Основи красномовства. Курс лекцій / Н. Янц. – Переяслав-Хмельницький, 2013. – Режим доступу : **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**

*Вікторія Дияк*

### ВЛАСНІ НАЗВИ ОПЕРЕТ: СТРУКТУРНО-ДЕРИВАТОЛОГІЧНІ ТА СЕМАНТИКО-МОТИВАЦІЙНІ ОСОБЛИВОСТІ

Ідеоніми (від грецького слова *ídeá* – «ідея») – це найменування тих об'єктів, які не мають безпосереднього стосунку до матеріальної сфери діяльності людини і на цій основі певною мірою протиставляються назвам матеріальних денотатів – прагматонімам. Як зазначає Н. В. Подольська, «під цим терміном, поки що умовно, об'єднані різні категорії власних назв, які мають денотати в розумовій, ідеологічній і

художній сферах людської діяльності, зокрема артіонім, біблійонім, гемеронім, геортонім, документонім, поетонім, хрононім» [1, с. 61].

М. М. Торчинський, взявши за основу запропоновану Н. В. Подольською структуру ідеонімії, трохи її модифікував і визначив такі групи назв: артіоніми, біблійоніми, гемероніми, поетоніми та хрононіми.

Артіоніми (від латинського слова *artis* – «мистецтво») як один із різновидів ідеонімів Н. В. Подольська кваліфікує так: «Власні назви творів образотворчого мистецтва (живопису, графіки, пластики): «Трійця» (картина А. Рубльова), «Самсон» (скульптура Козловського) [1, с. 38]. М. М. Торчинський значно розширив цей перелік, адже театр, кіно, музика – це також мистецтво, тому закономірним є включення до складу артіонімів інших класів пропріальних одиниць, передусім сценонімів – власних назв сценічних творів (від «*scaena* (грец.) – сцена, естрада, театральні підмостки» [3, с. 123]).

Із-поміж сценонімів, відповідно до різновидів сценічного мистецтва, виокремлено спектаклоніми, балетоніми, опероніми та оперетоніми. Останній термін походить від «італ. *operetta*, букв. – маленька опера – музично-театральний жанр, вистава здебільшого комедійного характеру, у якій вокальні та інструментальні музичні номери, а також танці чергуються з розмовними діалогами» [2, с. 500]. Саме оперетоніми є об'єктом нашого дослідження, присвяченого аналізу структурних, словотвірних, семантичних та мотиваційних атрибутів таких номінацій.

Передусім зауважимо, що темпорально найменування оперет – це в основному нові власні назви, адже такі твори почали активно створюватися із середини XIX ст. (зокрема, саме тоді основоположник жанру Жак Оффенбах написав перші оперети «*Орфей у пеклі*» (1858 р.), «*Женев'єва Брабантська*» (1859 р.), «*Прекрасна Олена*» (1864 р.).

Засвідчено особливу популярність оперет в Австрії («*Діана*» К. Мілльокера, «*Продавець птахів*» К. Целлера), Англії («*Іоланта*», «*Мікадо*» У. Гілберта і А. Саллівана), Італії («*Герцогиня Фру-Фру з Табарина*» К. Ломбардо, «*Прощай, юність*» Д. П'єстрі), Німеччини («*Два серця в такт*» Р. Штольца, «*Марієтта*» В. Колло), Росії («*Дівчачий переполох*» Ю. Мілютіна, «*Кар'єра прем'єра*» І. Дунаєвського) і Франції («*Корневільські дзвони*» Р. Планкета, «*Маскотта*» Е. Одрана). Трапляється і низка оперет українського походження («*Дівча з Маслосоюзу*» Я. Барнича, «*Пажі королівни Марисеньки*» С. Дунецького).

За будовою розрізняються в основному прості (42 %) і складені (55 %) номінації оперет.

Перший тип представлений насамперед сингулярними субстантивами («*Гаспароне*», «*Трембіта*»), а плюральні фіксуються епізодично («*Гондольєри*», «*Женихи*»).

Другий тип – це онімізовані підрядні словосполучення, побудовані за моделями «іменник + іменник» («*Королева чардашу*», «*Країна посмішок*»), «іменник + прикметник» («*Летюча миша*», «*Осінні маневри*»), рідше – сурядні словосполучення («*Вікторія і її гусар*», «*День і ніч*») та речення: як прості («*Розкинулось море широко*», «*Хай гітара грає*»), так і складні («*Донна Люція, або Здрастуйте, я ваша тітка*», «*Там, де жайворонок співає*»). Фрагментарно трапляються прийменникові побудови: як одиничні («*Після весілля*»), так і дво- («*Весілля в Малинівці*», «*Запорожець за Дунаєм*») та багатоконпонентні («*Одного разу у травні*»).

Малопоширені (3 %) і складні найменування («*Вице-адмірал*», «*Роз-Марі*»).

З будовою пропріальних одиниць тісно пов'язані дериваційні особливості оперетонімів.

Домінує лексико-семантичне словотворення (97 %), зокрема власне семантизація (40 %: «*Єва*», «*Маріца*») та синтаксичний

підвид (55 %: «*Останній вальс*», «*Шукачі скарбів*»); рідше фіксується плуралізація (2 %: «*Возники*», «*Розбійники*»).

Морфологічна деривація представлена лише словоскладанням (3 %: («*Мартин-рудокон*», «*Циган-прем'єр*»)).

В основі оперетонімів – власні (13 %) та загальні (42 %) найменування, а також їх поєднання (45 %).

Відонімні деривати мотивуються антропонімами, зокрема іменами («*Вероніка*», «*Галька*»), прізвищами («*Бокаччо*», «*Паганіні*») та антропоформулою «прізвище + ім'я» («*Ріхард Хойбергер*»); рідко – іншими пропріальними одиницями: наприклад, топонімами («*Москва*, *Черемушки*», «*Оклахома*») чи прагматонімами («*Нотр-Дам де Парі*»).

Відапелятивні твірні лексеми – це насамперед іменники («*Світлячок*», «*Холопка*») та іменниково-іменникові («*Мрія про вальс*», «*Роза вітрів*») і іменниково-прикметникові («*Золота долина*», «*Польська кров*») словосполучення. До цієї групи також належать поєднання числівника з іменником («*Три мушкетери*»), зокрема у вигляді сурядного словосполучення («*Індиго і сорок розбійників*», «*Сто чортів і одна дівчина*»), іменника з дієсловом, переважно як предикативне словосполучення («*Весна співає*», «*Прощай, вальс*»), інші словосполуки («*І нашим, і вашим*» – займенниково-займенникова; «*Кузен нізвідки*» – іменниково-прислівникова; «*Суд присяжних*», «*Ярмарок наречених*» – іменниково-прикметникові, проте прикметник субстантивований).

Серед відонімно-відапелятивних конструкцій переважають три моделі: «загальна назва особи + антропонім» («*Баронеса Лілі*», «*Граф Орлов*»), «ад'єктомім + апелятив» («*Віденська кров*», «*Паризьке життя*»), «апелятив + топонім» («*Ніч у Венеції*», «*Фіалка Монмантра*»). Інші поєднання фіксуються епізодично, наприклад: «*Готель «Білий Кінь*» (модель «апелятив + ергонім»).

Мотивація серед оперетонімів досить різнопланова, проте основною, на нашу думку, є асоціативно-персонажна, сутність

якої полягає в тому, що найменування оперети вказує на головного героя твору («*Мадам Аршидюк*», «*Роберта*»). Часто фіксуються і ситуативні підстави для виникнення номінації («*Весела війна*», «*Цирк запалює вогні*»). Комбінована мотивація – це, зокрема, локативно-асоціативно-персонажна («*Дівчина з Борисполя*», «*Карлсбадська фея*»), квалітативно-асоціативно-персонажна («*Доларова принцеса*», «*Циганський барон*»), сутнісно-локативна («*Бал в Савої*», «*Хата за селом*»).

Таким чином, оперетоніми – це насамперед прості і складені найменування, утворені шляхом власне семантизації і синтаксичним як від онімів, так і від апелятивів, з асоціативно-персонажною або комбінованою мотивацією.

Безперечно, повну характеристику сценонімів можна буде створити, якщо відповідним чином описати й інші компоненти цього підвиду ідеонімів, зокрема опероніми й балетоніми, що і буде реалізовано в наступних студіях.

#### **Список використаної літератури**

1. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
2. Сучасний словник іншомовних слів / уклали: О. І. Скопненко, Т. В. Цимбалюк. – К. : Довіра, 2006. – 789 с.
3. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.

*Євин Максим*

### **ЗНАЧЕННЯ УКРАЇНСЬКИХ НАРОДНИХ ЗАГАДОК (ЗА МАТЕРІАЛАМИ ФОЛЬКЛОРНОЇ ПРАКТИКИ)**

Скарб української мови, який дістався нам у спадок від предків, – загадки. Загадки – це своєрідні перлини народної мудрості й творчості. Вони не тільки розвивають кмітливість, а

й відкривають інший бік звичайних речей, предметів і явищ. Досить цікавими є загадки, записані в селі Павликівці (Волочиський район, Хмельницька область). Село знаходиться біля східної межі Волочиського району і розташоване на витоках річки Бовванець.

Тексти українських загадок цікавили фольклористів, мовознавців, культурологів. Загадки досліджували такі науковці, як В. Анікін, І. Березовський, Н. Захарова, Н. Мечковська, А. Мойсієнко, Г. Онищенко та ін.

Мета статті – схарактеризувати значення українських народних загадок за матеріалами навчальної практики.

Загадкою називається «короткий твір, в основі якого лежить метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього» та «короткий, алегоричний опис подій, предметів, явищ, які треба впізнати, вгадати» [4, с. 66].

Загадка, за М. Б. Лановик, – це короткі твори, в «основі яких лежить дотепне метафоричне запитання, що передбачає відповідь на нього. Щоб знайти відповідь – відгадку, потрібно вміти зіставляти життєві явища на основі їх спорідненості чи подібності за певними ознаками, рисами, характеристиками. Звідси і назва «загадка» від «гадка» – думка, «гадати» – думати, мислити» [3, с. 558].

«Загадки – бистроумні й дотепні питання, в яких повинна критися також відповідь на них» [1, с. 158].

Специфіка загадок полягає в тому, що в них у завуальованій алегоричній формі зашифровано якийсь предмет чи явище, і треба відшукати його первісне значення. Тому деякі учені, аналізуючи художню форму загадок, твердять, що «кожна загадка композиційно – одночленний паралелізм, другим членом якого є відгадка» [3, с. 558].

Загадування в Україні завжди було неодмінною умовою не лише розумового розвитку дитини, а й випробовування

кмітливості, мудрості та зрілості дорослих. В сиву давнину загадкам надавали магічного значення, вони були пов'язані з культовими обрядами й звичаями. Вміле відгадування загадок вважалося ознакою розуму і щасливої вдачі.

Для того щоб відгадати народну загадку, потрібно бути обізнаним з народними звичаями, обрядами, віруваннями українського народу конкретної історичної епохи, в яку складалась чи була написана загадка; усвідомлювати лексичне (пряме та переносне) значення слів; вміти пояснювати значення незрозумілих (застарілих слів).

Для прикладу, загадки за матеріалами навчальної фольклорної практики: *«На животі іде без рук і ніг»* (Човен), *«Намокне в печі, висохне у воді»* (Віск), *«А скажи – де це є?»* (На морі), *«Не вогонь, а горить»* (Сонце), *«Як пробіжить той кінь, то земля дрижить»* (Грім), *«Вклоняється аж до підлоги, а шапки не хоче зняти»* (Сокира); *«Стоїть гола, але тримає одяг»* (Скриня).

Українська народна загадка відноситься дослідниками до фольклорного жанру, який виступає транслятором українських культурних цінностей, звичаїв, традицій, сприяє формуванню культурних асоціацій у свідомості людини. Українська народна загадка є елементом культури україномовної особистості, є виразником мовних особливостей українського літературного мовлення [2, с. 4].

Нині загадки майже повністю перейшли в дитячий фольклор. Містячи в собі елемент гри, загадки захоплюють дітей і виконують пізнавальну та розвиваючу функції. У багатьох народів цей жанр був і залишається засобом формування і розвитку розумових здібностей молодих людей, вироблення здатності до аналізу, зіставлення явищ. Загадка широко використовується в українській народній педагогіці.



Отже, тексти українських народних загадок сприяють збагаченню активного та пасивного словникового запасу людини, допомагають образному сприйманню дійсності. Систематичне використання українських загадок розвиває мовне чуття та слух, ознайомлює з народними віруваннями, традиціями, звичаями, у довільній формі інформує про характерні ознаки українського побуту, сприяє вихованню любові та поваги до української літературної творчості.

### **Список використаної літератури**

1. Бисикало С. К. Український фольклор: критичні матеріали / С. К. Бисикало, Ф. М. Борщевський. – К. : Вища школа, 1978. – 288 с.
2. Захарова Н. В. Лінгвокультурологічні особливості українських і німецьких народних загадок: структура, семантика, прагматика: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17 – порівняльно-історичне і типологічне мовознавство / Н. В. Захарова. – К., 2009. – 15 с.
3. Лановик М. Б. Українська усна народна творчість: навчальний посібник / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – К. : Знання-Прес, 2006. – 591 с.
4. Словник української мови: в 11 томах. – К., 1972. – Т. 3. – С. 66.

*Зозуля Катерина*

### **ЕМОЦІЙНЕ НАПОВНЕННЯ БЛОГУ ЛЕОНИ ВИШНЕВСЬКОЇ**

Сьогодні, з розвитком інформаційних технологій, інтернет-журналістика витісняє друковані видання. Майже кожного року з'являється новий її різновид. Вивченню її особливостей присвячено багато наукових праць, де спостерігаємо різні визначення інтернет-журналістики та її функцій у суспільстві.

Наприклад, Джим Гол у книзі «Онлайнова журналістика» зазначає: «Чи не застаріла власне журналістика? Чи потрібні ще посередники, коли технології перебирають на себе їхню функцію? Онлайнова журналістика докорінно змінює спосіб висвітлення та сприймання новин. Інформація в мережі та контроль над нею порушили безліч укр. важливих питань щодо точності, незалежності преси, свободи слова й авторських прав» [2]. Тому обрана нами тема є надзвичайно актуальною для сьогодення. Адже ми погоджуємось зі словами Річарда Крейга, що сьогодні інтернет-журналістика – це самостійна, незалежна сфера, що все більше поглинає суспільство [1].

Метою нашої роботи є дослідження окремого виду інтернет-журналістики – блогу. Це ресурс, сайт чи сторінка в мережі інтернет, де кожна людина представляє особисто себе, свої думки, інтереси, захоплення, знання чи будь-що, що їй заманеться. Блог, за визначенням, є особистим ресурсом [4].

Предметом нашого дослідження став блог відомої письменниці з міста Івано-Франківськ Леони Вишневської. Вона заворожила десятки тисяч людей своєю лірикою, «що така не схожа на інші». Спочатку її вірші важко зрозуміти, в них немає чіткої рими, але це й не верлібр. Все ж вони торкаються душі та самого серця. Особливо, коли слухати, як саме авторка їх виконує. Леона Вишневська подає свої вірші у супроводі аудіо-або відео-кліпу. Слухаючи вірші у її виконанні, забуваєш про риму. Тоді приходить розуміння того, що вона там є, просто це щось інше. Вражає те, що її вірші відзначаються ритмом та милозвучністю, її слова надовго залишаються в думках, а це головніше за шукання однакових складів в кінці рядка.

Позитивним є те, що у творчому доробку Леони Вишневської є не тільки вірші, а й наявні два романи (один є продовженням іншого). «Маятник» – перший роман авторки – заховав в себе

тисячі тих, хто навіть не був знайомий з її творчістю раніше. До цього роману авторка додає записану аудіо-книгу.

Наповнення блогу цієї письменниці, в основному, – вірші з аудіо-записами. Після перегляду блогу Леони Вишневської можна відзначити слова авторки, що це «розповіді про те, що надихає та виховує особистість». У пошуках натхнення та нових емоцій, завжди потрібно звертатись до її «Серветкової лірики» або ж «Серце love». Текстова наповнення блогу супроводжується гарно підібраним ілюстративним матеріалом. Авторські світлини завжди виконані в доречній кольоровій гамі та мають певний вплив на читача.

Варто сказати, що в Леони Вишневської є своє ніжне, спокійне та дуже тендітне відчуття цього світу. Вона вчить ніколи не здаватись. Навіть біль кохання у її звучанні здається вже не таким нестерпним. Напевне, немає теми, якої б не торкнулось чуйне слово авторки. Відчувається, що письменниця подає жіночий погляд на почуття, закоханість, розлучення, відчай.

Підводячи підсумок, можна сказати, що її блог становить окремий Всесвіт. Тут кожен знайде потрібні слова підтримки у будь-яку хвилину життя. В її словах, підбраному фото- та відео-контенті наявна легкість, що не може залишити нікого байдужим.

### **Список використаної літератури**

1. Крейг Р. Інтернет-журналістика: робота журналіста і редактора у нових ЗМІ / Р. Крейг; перекл. з англ. А. Іщенка. – К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2007. – 324 с.

2. Гол Дж. Онлайн-журналістика / Джим Гол. – К. : К.І.С., 2005. – 344 с.

3. Леона Вишневська – персональний блог [Електронний ресурс]: <http://leona-v.com/>

4. Що таке блог та навіщо він потрібен [Електронний ресурс]: <https://wordpress.co.ua/stvoryty-blog-na-wordpress/1-what-is-blog-is-it-usefull>

*Зозуля Тетяна*

## **КОНЦЕПТ «ЗОЗУЛЯ» В УКРАЇНСЬКІЙ ЕТНОКУЛЬТУРІ**

Знання людей про об'єктивну дійсність організоване у вигляді концептів, абстрактних ментальних структур, що відображають різні сфери діяльності. Людина мислить концептами, комбінуючи їх, формуючи нові концепти в ході мислення. Тому концепт розуміється як глобальна розумова одиниця, що представляє собою квант структурованого знання.

Концепт – сучасний термін багатьох гуманітарних наук: мовознавства, літературознавства, філософії, психології, культурології. У науковій літературі є досить багато дефініцій цього поняття, оскільки воно є одним із ключових у дослідженні мовної картини світу.

На сьогодні напрям концептуального аналізу є надзвичайно актуальним і поширеним, оскільки дозволяє всебічно вивчати той чи інший об'єкт (явище, ознаку) навколишнього світу – саме цьому аспекту мовознавчих досліджень присвячені праці українських та зарубіжних лінгвістів О. Селіванової, В. Ужченка, В. Жайворонка, С. Єрмоленко, Ю. Прадіда і багатьох інших.

Попри значний інтерес до зазначеного об'єкта, деякі аспекти проблеми все ще залишаються актуальними, зокрема його вербалізація в навчальних текстах, творах як базового концепту української культури.

У статті ми спробуємо проаналізувати концепт «зозуля». Загалом, міфопоетична символіка зозулі пов'язана передусім зі смертю, потойбіччям. Саме поняття вирію – країни померлих предків – поєднує таких його мешканців, як птахи, змії, померлі люди (популярне визначення вирію: місце, де у спокої й радості живуть померлі предки та зимують птахи й гади). Зозуля ж посідає серед птахів особливе місце: за повір'ями, у неї ключі

від вирію: вона відчиняє їх, коли вони повертаються на зиму в царство померлих душ. Тому кажуть, що зозуля «відлітає найскоріше, а прилітає найпізніше». Друга обставина, неймовірна для профанного мислення, – ототожнення зозулі зі змієм, або уявлення, за яким вуж є чоловіком зозулі. Згідно із західноукраїнськими повір'ями, поява зміїв навесні із землі відбувається одночасно з прильотом зозулі, а на Полісі говорять, що «вуж грає з зозулею» [2, с. 14].

А. Нікітіна на підставі міфологічних характеристик виділяє такі функції зозулі:

- зозуля-вісниця і зозуля – віща птаха (передбачення, пов'язані з продукуючою функцією землі, скоту, людини);
- зв'язок зозулі з жіночим началом (легенди про її людське походження, пояснення криків зозулі (звуконаслідування));
- прояв зозулі як лімінальної істоти: нареченої, удови, сироти, рекрута і т. д. (локалізація, час, спосіб та засіб прояву, кольоровий код);
- зозуля – посередник між світами та втілення душі загиблого (особлива роль голосу як засіб контакту і його емоційно виразна сила);
- особлива роль прокльону в мотивах грізності зозулі, її перевертництва, і значення прокльону для визначення місця цього образу в системі традиційних народних уявлень слов'ян;
- зв'язок зозулі з демонічними персонажами, її тонічність (водяний та бджоли – душі померлих, русалки/вілли, потерчата/наві, змії) [5, с. 8–9].

Якщо провести суцільну зоовибірку із поетичних творів Т. Шевченка, то можна помітити абсолютну кількісну та якісну перевагу у використанні символіки птахів [3, с. 95–97]. Поет органічно включає в сюжетну канву назви тих птахів, які набули ознак образу, концепту в українському світобаченні та народній культурі, це – орел, сокіл, беркут, крук, ворон, ворона, пугач,

сич, сова, соловей, зозуля, жайворонок, горобець, журавель, чапля, чайка, лебідь, голуб. Кореляція у пташиній родині відбувається за кількома ознаками: осілий – перелітний, свійський – дикий, чистий (святий) – нечистий (диявольський), хижий – комахоїдний, чорне оперення – світле (різнобарвне).

Окрему значеннєву групу в поетичних творах Тараса Шевченка становлять, так би мовити, чисті (святі, «божі») птахи – голуб (голубка), зозуля, соловей, жайворонок, журавель, горлиця, лебідь, чайка. Кожен із цих птахів несе певну концептуальну символіку: зозуля (у Т. Шевченка переважає форма зозуленька) – «віщування»: *«Е...е...лю-лі, Питала зозулі, Зозуля кувала, Правдоньку казала»*.

Естетичним осередком твору Г. Тютюника «Три зозулі з поклоном» є архетип зозулі, який є внутрішнім ключем до осягнення найсокровеннішої, духовної парадигми твору. Глибина кохання передається через кілька важливих символів. Насамперед це потрошений у своїй силі образ-символ «зозуля» – символ жіночої самотності, відданості далекому коханому, який не буде з нею, і тому вона не матиме дітей, не стане матір'ю.

Отже, концепт «зозуля» досить поширений в українській літературі. Образ зозулі є загадковішим і таємничішим, ніж здається, і хоча на цю тему вже написано багато праць, концептуальність цієї зоолексеми недостатньо висвітлена у науковій літературі.

### **Список використаної літератури**

1.Бондаренко О. С. Про співвідношення між мовною та концептуальною картинами світу / О. С. Бондаренко // Наукові записки Луганського нац. пед. ун-ту. – Вип. 4. – Т. 1. – Сер. «Філологічні науки». – Луганськ : Альма-матер, 2003. – С. 37–45.

2.Гура А. Символика животных в славянской народной традиции / А. Гура. – М., 1997. – 352 с.

3. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – М.: Гнозис, 2004. – 389 с.

4. Приходько А. М. Концепти і концептосистеми в когнітивно-дискурсивній парадигмі лінгвістики / А. М. Приходько. – Запоріжжя : Прем'єр, 2008. – 332 с.

5. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2006. – 716 с.

*Зубрейчук Аліна*

### **ПРОБЛЕМИ ВЖИВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ У ЗМІ**

Мова і мовлення українських ЗМІ кінця ХХ – початку ХХІ століть зазнали значних змін, які потребують всебічного вивчення з метою виявлення закономірностей функціонування мови, дослідження шляхів еволюції мас-медіа, що забезпечить вдосконалення журналістського тексту, підвищення його ефективного впливу на споживачів інформаційного простору. Проблема культури мови в засобах масової інформації важлива. Вважаємо, що від високого рівня мовної культури залежить насиченість духовної аури України, збереження етнічної ідентичності українців. Засоби масової інформації мають потужний вплив на формування культури мовлення мовної особистості та закріпленню мовних літературних норм на державно-політичному рівні, чим і зумовлена актуальність нашого дослідження.

Мета статті – аналіз особливостей функціонування української літературної мови у ЗМІ.

Проблему вживання української мови у ЗМІ досліджують у різних аспектах філологічної і політологічної наукової думки. Зокрема, ціннісними є дисертаційні праці з проблем: інноваційних процесів у сучасному медіа тексті у

функціонально-лінгвістичному аспекті, визначення ступеню впливу засобів масової інформації на процес трансформації політичної системи та формування політичних орієнтацій в суспільстві, розкриття феномену медіакритики у генетичному, тематичному, типологічному аспектах тощо.

У наш час в умовах жорсткої конкуренції між ЗМІ, а також переважання російськомовного інформаційного продукту (як місцевого, так і зарубіжного), важливим є збереження української мови в радіо- та телебаченні. Для цього існує також і відповідна нормативна база (зокрема, у статті 9. Закону про телебачення і радіомовлення в Україні сказано, що мовлення має вестись українською мовою, а також у певному обсязі мовою нацменшин [2]). У статті 11 Закону про інформацію зазначається, що мова інформаційних повідомлень має відповідати вимогам Закону про мови в Україні [1], та, як показує досвід, вона не завжди виконується. У телевізійному мовленні трохи більше, ніж у газетних текстах, відхилень від норм керування, що можна пояснити деякими специфічними рисами телебачення, зокрема більшою його зорієнтованістю на розмовну стихію. Проте вживання русизмів можна лише пояснити, але не виправдати. Руйнівні процеси треба зупинити. І перший етап на шляху до цього – привернення до них пильної уваги журналістів [3, с. 123–124].

Загальноприйнятим в науці є положення: якщо з часом атрофується культура мовлення, то поступово руйнується культура мови як цілісна система. Виникає мовна агресія, як наслідок – загроза зникнення мови або ж перетворення її на меншовартісну. Мова втрачає конкурентоспроможність, над нею превалує вторинна недержавна мова. Автори книги «Мова і нація» переконують, що симбіоз двох мов у межах однієї держави неможливий, оскільки двомовність ніколи не буває симетричною, мови ніколи не бувають рівними за обсягом



функцій та соціальним престижем. Двомовність більшою мірою поширена серед народів, що не мають власної державності [2].

В Україні телебачення продукує малий відсоток українських текстів, серед них багато ефірного часу займають телефільми переважно іноземного виробництва. На телеканалах в Україні маємо взаємозаміну двох мов: української і російської. Панує вакханалія двомовності, заборонена в будь-якій країні цивілізованого світу (навіть у таких офіційно двомовних країнах, як Канада, англійське та французьке телебачення розмежовані). Основними особливостями лібералізації мови ЗМІ в Україні стали: а) активізація функціонування елементів розмовного стилю в офіційно-діловому стилі; б) активізація вживання стилістично зниженої, жаргонної лексики, елементів просторіччя, україно-російського «суржику», на чому навіть почали будувати цілі програми; в) збільшення кількості запозичень, зокрема англіцизмів та американізмів: *бізнес* замість *справа*, *менеджмент* замість *управління*, *хепенінг* замість *зустріч*, *фронтмен* замість *соліст*, *рекордингова компанія* замість *компанія звукозапису*, *бос* замість *начальник* тощо [1, с. 218]. Необхідно зазначити, що мовознавчі дослідження проблеми вживання української літературної мови у ЗМІ зумовлені насамперед недостатньою культурою мовлення працівників ЗМІ.

Г. В. Шаповалова в ході дослідницької роботи прийшла до висновку, що «мові засобів масової інформації притаманні певні ознаки, що вирізняють її з-поміж інших функціональних стилів сучасної української літературної мови. До її характерних рис, як відомо, належить соціальна оцінність, комунікативна загальнозначимість, загальнодоступність, безпосереднє вираження авторського «я». Добір мовних засобів у ній здійснюється насамперед з погляду їхніх оцінних якостей і можливостей, їх здатності ефективно впливати на читача,

оскільки в публіцистичному стилі переконання виступає основною функцією мови. Одне з основних завдань засобів масової інформації – формування суспільної думки – неможливе без дієвого, емоційного, виразного, експресивного слова, здатного реально й точно змалювати картину подій, уплинути на свідомість і думки читача, змусити його до рішучих дій, переконати в правильності тієї чи іншої точки зору, позиції. Одним із найяскравіших показників газетно-публіцистичної вправності журналіста є вміння поєднання експресії й стандарту [6, с. 16]. На нашу думку, експресивності мовлення сприяє вивчення української літературної мови засобами художньої літератури і наукової риторики.

Отже, повноцінного функціонування української літературної мови на українських телеканалах немає. Потрібно усувати деформацію мови, зберігати її чистоту, евфонічність на сучасному телебаченні, як і в цілому в ЗМІ. Для покращення мовної ситуації слід формувати українську урбаністичну культуру, усуваючи поширення як російськомовних, так і двомовних видань, радіо- і телепрограм; прагнення до чистоти мовлення, його зрозумілості.

На нашу думку, подальшого дослідження потребує вивчення особливостей вживання української літературної мови студентами спеціальності «Міжнародна інформація» у процесі професійної підготовки у ВНЗ.

### **Список використаної літератури**

1. Закон України «Про інформацію»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2657-12>

2. Закон України «Про телебачення і радіомовлення»: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3759-12](http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3759-12)

3. Іванишин В. Мова і нація / В. Іванишин, В. Радевич-Винницький. – Дрогобич : Відродження, 1994. – 218 с.

4. Карп'як О. Української стало менше в ЗМІ і більше в освіті / О. Карп'як: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/07/150708\\_ukrainian\\_1\\_language\\_research\\_ko](https://www.bbc.com/ukrainian/society/2015/07/150708_ukrainian_1_language_research_ko)

5. Мовна ситуація в телеефірі // Вісник Київського міжнародного університету. – Вип. 7 . – К., 2008. – С. 122–127.

6. Шаповалова Г. В. Інноваційні процеси в сучасному медіатексті (функціонально-лінгвістичні аспекти) : автореферат дис. ... канд. філ. наук : 10.01.08 – журналістика / Г. В. Шаповалова. – К., 2003. – 21 с.

*Іванчишин Оксана*

## **ПОНЯТТЯ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ В СУЧАСНІЙ ЛІНГВІСТИЦІ**

Сучасний світ характеризується розширенням меж комунікативного простору і зростанням ролі спілкування. Неможливо «мову розглядати у відриві від людини», тому що без особистості, що говорить, вона залишається не більш, ніж системою знаків. Ця думка підтверджується В. Воробйовим, який вважає, що «про особистості можна говорити тільки як про мовну особистість, що втілена в мові» [2, с. 46].

Сучасну лінгвістичну науку не перестав цікавити індивідуальність, виражена в мові й через мову, тобто мовна особистість. Зростає зацікавленість проблемами міждисциплінарного та маргінального дослідження такого феномена. Малодослідженість цього питання постійно привертає увагу мовознавців, що і зумовило актуальність нашої роботи.

Мета статті – дослідити соціолінгвістичний аспект формування мовної особистості.

На думку О. Селіванової, мовна особистість – «іманентна ознака носія мови й комуніканта, що характеризує її мовленнєву

компетенцію та реалізацію їх у породженні, сприйнятті, розумінні й інтерпретації вербальних повідомлень, текстів, а також в інтерактивній взаємодії дискурсу» [4, с. 712]. Виокремилася навіть певна парадигма мовних особистостей, до якої дослідники додають ще кілька понять: «комунікативна особистість» (І. В. Сентенберг), «етносемантична особистість» (С. Г. Воркачов), «емоційна мовна особистість» (В. І. Шаховський), «дискурсивна особистість» (Л. М. Синельникова), «модельна особистість» (В. І. Карасик, О. О. Дмитрієва) [2, с. 124].

Зрозуміло, що мовна особистість – феномен водночас і соціальний, і індивідуальний. Індивідуальна складова віддзеркалює внутрішнє ставлення мовця до мови. Разом з тим, мовлення конкретної особи складається більшою мірою із «загальної» мови, меншою – з індивідуальних мовних рис. Лінгводидактичною проблемою в українському педагогічному дискурсі залишається аксіологічний аспект, що розкриває ціннісно-оцінні орієнтації у виборі мови спілкування. Дуже часто серед учнів, і студентів поширений мовний нігілізм, відсутні перспективи власного мовного розвитку й удосконалення. І тому важливо, щоб у таких умовах зростала роль високопрофесійного, компетентного викладача, який прищеплюватиме молодому поколінню любов до рідної мови [3, с. 607].

Саме на рівні мовної особистості розкривається національно-культурна специфіка спілкування. У її змісті, зазвичай, виокремлюють такі компоненти: а) ціннісний, світоглядний, компонент змісту виховання. Мова забезпечує первинний і глибинний погляд на світ, утворює той мовний образ світу та ієрархію духовних уявлень, які лежать в основі формування національного характеру і реалізуються в процесі мовного діалогового спілкування; б) культурологічний компонент, тобто рівень освоєння культури як ефективного засобу підвищення інтересу до мови. Залучення фактів культури мови, що

вивчається, пов'язаних із правилами мовної і немовної поведінки, сприяє формування навичок адекватного вживання й ефективного впливу на партнера по комунікації; в) особистісний компонент, тобто те індивідуально-глибинне, що є в кожній людині.

Зараз активно розроблюються й формальні параметри. Цей аспект характеризується певним запасом слів, що мають той чи інший ранг частотності вживання, які заповнюють абстрактні синтаксичні моделі. Якщо моделі досить типові для представника певного мовного колективу, то лексикон і манера говоріння можуть вказувати на його належність до визначеного соціуму, свідчити про рівень освіченості, тип характеру, вказувати на стать і вік тощо. Мовний репертуар такої особистості, діяльність якої пов'язана з виконанням низки соціальних ролей, повинен бути засвоєний з урахуванням мовного етикету, що визнаний у соціумі. Студентський період життя створює сприятливий ґрунт для становлення мовної особистості, яка володіє як достатнім рівнем мовних знань, так і мовних стратегій для ефективної адаптації у соціальному середовищі та успішного професійного становлення. Український науковець Є. Голобородько, визначаючи напрями розвитку теорії мовної особистості, фіксує як самостійний напрям – формування «вторинної мовної особистості, тобто людини, яка оволодіває іншою «мовною картиною світу», що дає можливість зрозуміти нову культуру [1].

Отже, мовна особистість передбачає дослідження різних видів поведінки, діяльності, комунікації, інтелекту, духовності, менталітету, емоцій та усього іншого, що є суттю самого поняття людини. Мовна особистість є поєднанням в особі мовця його прагнення до творчого самовираження, вільного автоматичного здійснення всебічної мовної діяльності та мовної компетенції, адже саме мова становить середовище, у якому кожна людина посідає своє місце.

### Список використаної літератури

1. Голобородько Є. П. Концептуальні засади формування мовної особистості на сучасному етапі / Є. П. Голобородько: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: 12.09.13 : <[http://virtkafedra.ucoz.ua/el\\_gurnal/pages/vyp2/filosofia/goloborodko.pdf](http://virtkafedra.ucoz.ua/el_gurnal/pages/vyp2/filosofia/goloborodko.pdf)>.
2. Жук Т. В. Мовна особистість та компоненти культури мовного спілкування в умовах білінгвізму / Т. В. Жук // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. – 2011. – Кн. 2. – С. 46.
3. Мацько Л. І. Українська мова в освітньому просторі : [навчальний посібник] / Л. І. Мацько. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
4. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: підручник / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля, 2008. – 712 с.
5. Сукаленко Т. М. Формування мовної особистості у процесі навчання мови / Т. М. Сукаленко, І. В. Солодка // Мовні і концептуальні картини світу. – 2013. – Вип. 43(4). – С. 123–129.

*Кавун Марія*

### ІСТОРІЯ ФОРМУВАННЯ ПОНЯТТЯ ЕСТЕТИЧНОГО СМАКУ

Становлення суверенної української держави, зміцнення її міжнародних позицій пов'язане не тільки із соціальними, політичними, економічними та культурними змінами, а й з удосконаленням самої людини. Нині суспільство ставить перед особистістю нові вимоги, передумовою виконання яких є її всебічний та гармонійний розвиток. Виховання естетичних смаків студентів актуальне й потребує ґрунтовного наукового дослідження та вирішення проблем підготовки їх до майбутньої професійної діяльності.

Вагомий внесок у вирішення проблеми естетичної культури зробили М. Верб, Л. Вишнякова, Н. Волошина, Д. Джола, І. Зязюн, М. Каган, А. Комарова, Д. Кучерюк, Н. Кушаєва, Г. Лабковська, О. Лармин, Б. Лихачов, С. Нікітчина, Н. Овсянніков, Г. Падалка, О. Семашко, В. Скатерщиков, У. Суна, В. Толстих, Л. Хлебнікова, Г. Шевченко, А. Щербо, які доводять, що зовнішнім виявом розвиненої естетичної культури особистості є естетичний смак.

Поняття естетичного смаку сформувалося в європейській культурі у відносно пізній історичний період на основі індивідуалізації духовного досвіду і постало умовою урізноманітнення змісту духовних цінностей. Естетичний смак визначається як здатність людини залежно від почуття задоволення або незадоволення сприймати та оцінювати міру естетичної довершеності предметного світу та духовних феноменів. Естетичний смак об'єктивує себе в оцінних судженнях, а також у всіх видах формуючої діяльності, починаючи від повсякденних виявів стилю в одязі, у способі життя, у ставленні до суспільних, зокрема художніх, цінностей тощо. Класичне визначення естетичного смаку містить праця І. Канта «Антропологія у прагматичному відношенні». Філософ пише: «Смак – це можливість естетичної здатності судження здійснювати вибір, що має всезагальне значення» [2, с. 484]. Як наголошує філософ, йдеться про відповідність наших суджень об'єктивним якостям предмета судження, що і є запорукою їхньої всезагальності.

Проблема смаку висувається в естетичній теорії на одне з чільних місць, починаючи з доби Відродження, як відображення явища індивідуалізації духовного досвіду особистості. Так, середньовічні уявлення про тілесну красу як гріховну змінюються утвердженням тілесної краси, співається гімн гармонії тілесного та духовного начал у людині. Цікаві думки

щодо сутності смаку знаходимо в трактатах видатних діячів епохи: Л. Валла, М. Фічіно, Піко де ла Міран-дола, Леонардо да Вінчі.

У XVII ст. велику увагу розробці теорії смаку приділяють філософи XVII–XVIII ст. у Франції (Баттьо, Ларошфуко, Трамбле, Руссо, Гельвецій, Вольтер), Англії (Шефтсбері, Хатчесон, Берк, Юм, Мандевіль) та Німеччині (Вінкельман, Лессінг, Гердер, Зульцер, Кант, Шіллер). Увага дослідників зосереджується на питаннях природи смаку: раціональна вона чи ірраціональна, заснована на розумі чи почуттях, набувається смак у вихованні чи є вродженою здатністю. Ларошфуко ставить питання про індивідуальну визначеність смаку (трактат «Максими» [4]). Вольтер у праці «Смак» характеризує цей феномен як чуттєве реагування на гарне та негарне, виходячи зі здатності інтелекту розрізняти об'єктивні якості предметного світу. Поняття «смак» у системі естетичного знання філософ визначає як деяку «метафору», покликану означити чуттєвість до прекрасного та потворного у мистецтвах. Залежно від цієї здатності, він поділяє смаки на добрі, погані та спотворені. «Спотворений смак у мистецтві, – пише Вольтер, – виявляється в любові до сюжетів, які обурюють освічений розум, у перевазі бурлескного над шляхетним, претензійного та манірного над красою простою і природною; це хвороба духу [1, с. 268]. Така характеристика звучить дуже актуально і нині, в умовах підпорядкованості художньої культури вимогам ринку. Поширення поганого смаку шкідливе для загального духовного розвитку особистості.

Просвітницьку функцію у формуванні розвинутих смаків суспільства XVIII–XIX ст. виконувала літературна та художня критика, яка на той час була особливим видом естетичної діяльності. Вона відіграла величезну позитивну роль у становленні європейської культури пробудженням інтересу до вищих, найбільш естетично досконалих скарбів національної та світової культури, орієнтуючи публіку на такі взірці та



виробляючи в їхньому естетичному аналізі критерії естетичного сприймання та судження смаку.

У працях І. Канта дається обґрунтування апіорної природи смаку, утверджується ідея всезагальності суджень смаку, розглядаються чотири основні моменти смаку, пов'язані з «грую пізнавальних здатностей». Перший момент містить ідею «незацікавленості судження смаку. В ньому доводиться, що смак пов'язаний з естетичною насолодою, зумовленою якостями об'єкта небайдужості [3, с. 1139]. Другий та четвертий моменти утверджують прекрасне як таке, що в судженні смаку пізнається без поняття, оскільки є «предметом необхідного задоволення». Тобто, у підґрунті смаку знаходиться почуття прекрасного. Мистецтво, що уособлює чуттєві прояви краси, розкриті І. Кантом як джерело особливого способу пізнання – пізнання в образах, що дають величезну духовну насолоду довершеністю форм. Пізнання, що ґрунтується на насолоді, здійснюється непомітно: пізнавальні здатності ніби грають, а не працюють. Третій аспект судження смаку утверджує його самоцінність – «доцільність без цілі», оскільки предмет естетичного судження смаку постає для почуттів метою завдяки доцільній та досконалій внутрішній життєвості. Твір мистецтва, з огляду його внутрішньої доцільності, І. Кант порівнює з природою у властивій їй доцільності форм, при усвідомленні відмінного між ними. Філософ наголошує на такій внутрішній досконалості художнього твору, коли він постає духовно-формуючим началом, збирає людські духовні структури у цілісність, поєднуючи у судженні смаку злагодженість інтелекту та почуттів. Смак філософ трактує як здатність оцінки того (природні явища, художні феномени), що дає змогу навіть «почуття ... передати кожному іншому». Інакше кажучи: художня переконливість твору здатна пробуджувати і формувати почуття та інтелект, спонукаючи до винесення адекватного якостям твору естетичного судження смаку.

Проаналізована історія становлення теорії смаку засвідчує відкритий наукою зв'язок його з істиною, здатність адекватного сприймання чуттєвих виявлень досконалості в природних явищах та художніх феноменах, здатність рефлексії над сприйнятими явищами та власним переживанням їхніх якостей, здатність передати в судженні смаку свої почуття, викликані об'єктом. Охарактеризована якісна визначеність суджень смаку, розгорнута естетичною теорією, – це його істина (бажаний вірець, ідеальна модель). У практиці ціннісних суджень він виявляє себе як смак розвинутий або естетичний. Його носій – особистість з багатим духовним досвідом, здатна не лише до об'єктивних суджень про цінності, але і до їх творення. Поряд з розвинутим смаком, сучасна естетична теорія виділяє поганій, або зіпсований, тип смаків. Носії такого смаку отримують насолоду від споглядання потворних явищ і байдужі до краси. небезпека таких ціннісних уявлень у тому, що їх носії поширюють негативне у людських проявах, у художньому та практичному формуванні, насаджуючи його як належне, як норму в розумінні природи цінного.

Відзначимо, що нерозвинутий смак піддається вихованню і за умови систематичного спілкування з естетичними цінностями та носіями розвинутого смаку може поглиблюватися й удосконалюватися. Формування розвинутого естетичного смаку – мета педагогічного процесу. Наголосимо, що духовно-формуючу функцію виконує лише «добрий», розвинутий смак, опертий на багатий досвід спілкування з естетичними цінностями. Найбільш ефективний виховний вплив має художня культура, передусім, класична художня спадщина, що постає досконалим уособленням високого рівня естетичного досвіду. Багатство її ціннісного змісту та досконалість художнього способу його буття зумовлюють ефективність формуючих можливостей у сфері духу.

### Список використаної літератури

- 1.Вольтер. Естетика : статті, письма, предисловія и рассуждения / Вольтер. – М. : Искусство, 1974. – 390 с.
- 2.Кант И. Антропология в прагматическом отношении // Сочинения: в 6 т. – Т. 6. – М. : Мысль, 1966. – С. 473–499.
- 3.Кант И. Критика способности суждения // И. Кант. Основы метафизики нравственности. – М. : Мысль, 1990. – С. 1130–1202.
- 4.Ларошфуко Ф. Мемуары. Максимумы и моральные размышления : сборник / Ф. Ларошфуко. – Минск : Попурри, 1999. – 416 с.

*Казанцева Анастасія*

### ОСОБЛИВОСТІ ПОГЛЯДІВ НІЛИ ВОЛОШИНОЇ НА МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ В СУЧАСНІЙ ШКОЛІ

Сьогодні в суспільстві, де постійно відбувається реформування у сфері освіти, значно підвищилися вимоги до викладання. З кожним роком вони удосконалюються, зазнають постійних змін, трансформуються. Більшість методів навчання, які використовувалися п'ятдесят-шістдесят років тому, стають неактуальними, а їм на зміну приходять інноваційні, якими можна ефективніше стимулювати здібності дитини і дати їй поштовх вчитися. Так само і вчитель стає об'єктом певного реформування та вдосконалення. Сучасний учитель української літератури та мови повинен не тільки досконало володіти навчальним матеріалом в межах програми, але й бути компетентним у питаннях із історії, світової літератури, фольклору тощо.

Видатний український методист Ніла Волошина доводить, що «вивчення літератури в школі проводиться не лише з освітньою, а й з виховною метою, адже засобами мистецтва слова виховується любов до Батьківщини, повага до її мови,

історії, звичаїв і традицій... І він (учитель-словесник) мусить нести Богом послану йому місію і художнім словом сіяти в душах дітей добро, правду, милосердя, очищати їх від скверни» [3, с. 6].

Наукову спадщину професора вивчали і досліджували такі методисти, як Н. Білоус, Л. Бондаренко, С. Жила, О. Куцевол, А. Лісовський, О. Семеног, Г. Токмань, В. Шуляр, С. Паламар та ін.

Також обґрунтовувалися окремі етапи та шляхи вдосконалення педагогічної майстерності вчителя української мови і літератури (Л. Базиль, Т. Бугайко, Н. Голуб, О. Горошкіна, Н. Логвиненко, О. Любашенко, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентилюк, В. Сидоренко, А. Фасоля та ін.).

Ніла Йосипівна Волошина за своє життя видала понад триста праць, які присвячені різним аспектам методики і проблемам сприймання, осмислення матеріалу, для активізації роботи учнів у навчальному процесі, забезпечення глибокого розуміння матеріалу, що вивчається з літератури.

За академічним словником, «метод – це прийом або система прийомів, що застосовується в якій-небудь галузі діяльності», а «навчання – це процес оволодіння знаннями, досвідом з урахуванням досягнень і недоліків минулого» [1, с. 44]. Професор вважає, що «методи навчання – важливий елемент цілеспрямованого процесу взаємодії учителя і учнів, в результаті якого вони засвоюють соціальний досвід, нагромаджений суспільством. Засвоєння змісту освіти, його виховний вплив і розвиваючий характер становлять мету навчання, а методи – це способи досягнення цієї мети» [3, с. 143].

Навчальна діяльність учнів – це поєднання безлічі методів, які взаємно проникають один в одного. Коли відбувається такий процес, учитель з учнем працюють, взаємодіють, і це приносить результат. Кожний з методів повинен стимулювати всебічний розвиток дитини, формувати уміння та навички.

На думку методиста, «сукупність методів буде відносно цілісною, якщо в неї буде входити принаймні три групи методів: методи організації і самоорганізації навчально-пізнавальної діяльності, методи стимулювання мотивації учіння, методи контролю і самоконтролю ефективності навчання» [3, с. 144].

Процес навчання у вищій школі реалізують у межах різноманітної цілісної системи організаційних форм і методів навчання. Кожна форма розв'язує своє спеціальне завдання, але сукупність форм і методів навчання створює єдиний дидактичний комплекс, функціонування якого підпорядковане об'єктивним психолого-педагогічним закономірностям навчального процесу. Сучасний урок літератури не повинен бути похмурою застиглою моделлю, «прив'язаною» до плану. Але урок повинен «чути» ритми життя.

Сучасний урок літератури вимагає обґрунтованого підходу до вибору методів, засобів і форм навчання. Важливо обирати для кожного етапу уроку оптимальне поєднання словесних, наочних і практичних методів, використовувати такі засоби навчання, що забезпечували б ефективність розв'язання основних завдань кожного етапу уроку, кожної літературної теми [3, с. 156].

Професор говорить, що «на сучасному уроці літератури необхідне поєднання колективності в роботі з індивідуальним і диференційованим підходом до школярів. Слід організувати так роботу учнів на уроці, щоб кожен з них працював у повну міру своїх можливостей».

Будувати повноцінний урок української літератури – означає насамперед орієнтуватися на сучасного учня, враховувати його інтелектуальний рівень, духовні потреби.

У практичному житті школи, крім уроку як повної форми навчально-виховного процесу, дедалі більше утверджуються й інші ефективні форми занять, які сприяють активізації

самостійної творчої діяльності учнів у процесі вивчення літератури в школі. Серед них – лекції, семінарські заняття, учнівські конференції, співбесіди, диспути, практикуми, консультації, конкурси на кращий учнівський твір тощо [3, с. 156].

Проте, урізноманітнення уроку – це не самоціль, бажання вчителя. Насамперед вони мають бути педагогічно виправданими. Ефективність методів, прийомів, їхня педагогічна доцільність визначаються лише в загальній системі різноманітних засобів педагогічного впливу на особистість учня.

Також вагомим доповненням до уроку є кабінет української літератури, який дасть змогу підвищити емоційне сприйняття учнями твору, збагатить їх естетичним матеріалом.

Ніла Волошина звертає увагу сучасних вчителів-філологів на те, що «комплексне використання різних видів навчального обладнання підвищує ефективність уроку, посилює емоційне сприйняття учнями навчального матеріалу; кабінетна система навчання розширює рамки уроку, створює більші можливості для урізноманітнення типів і видів уроку та інших форм занять» [2, с. 51–52].

Отже, ми можемо зробити висновок, що дослідження професора спонукають до нового бачення проблематики використання методів навчання у школі. Праці Н. Волошиної відзначаються ґрунтовністю, глибиною осмислення робіт класичних зразків, фундаментальністю. Урок української літератури методист розглядає як дослідження мистецтва слова й водночас як потужний засіб естетичного виховання, це забезпечує таку організацію уроку, при якій відбувається діалог особистостей і помітний результат навчання. Навчання – це комунікативний процес. Саме у процесі навчання має задовольнятися широкий спектр його потреб: у творчості, спілкуванні, всебічному розвитку учнів, формуванню літературно-творчих здібностей та їхній самостійності.

### Список використаної літератури

1. Академічний тлумачний словник: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sum.in.ua/>
2. Волошина Н. Й. Ефективність уроку в кабінеті літератури та наукова організації праці учнів / Н. Й. Волошина, В. І. Цимбалюк // Українська література в загальноосвітній школі. – 2003. – № 7. – С. 51–53.
3. Наукові основи методики літератури: навчально-методичний посібник / [Н. Й. Волошина, О. М. Бандура, О. А. Гальонка та ін.]. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.

*Коваленко Дар'я*

### ПСИХОЛОГІЧНА ФУНКЦІЯ ІНТЕР'ЄРУ ЯК ЗОВНІШНЬОЇ ДЕТАЛІ ПРЕДМЕТНОЇ ЗОБРАЖАЛЬНОСТІ ГОЛОВНОГО ГЕРОЯ (ЗА РОМАНОМ СЕРГІЯ ЖАДАНА «ВОРОШИЛОВГРАД»)

Сергій Жадан – яскрава та самобутня постать у сучасному літературному процесі. Його мистецька спадщина вже понад два десятиліття є об'єктом дискусійної уваги вітчизняних критиків. Ставлення до його творчості неоднозначне: від цілковитого несприйняття до захоплення здатністю відтворювати реалії світу. Аналіз творчості С. Жадана в різних аспектах висвітлений у працях А. Бабенко, І. Бойцуна, С. Бондаренко, І. Бондаря-Терещенка, А. Васьковської, Ю. Вишницької, С. Павличко, А. Пройдакова. Науковці акцентували увагу на внутрішньому наповненні творів митця, своєрідності версифікації, багатоаспектності проблематики й, апелюючи до локального простору, у якому перебуває письменник, образно позначили його як «харківського Рембо» [1, с. 5]. Особливий внесок у вивчення творчості харків'янина зробила Тамара Гундорова, яка в літературному процесі кінця ХХ – початку ХХІ століття зафіксувала ім'я Сергія Жадана як «Вічного

Підлітка», а всю його творчість пов'язала з поняттями «меланхолійності» та «кічевості» [4, с. 45].

Метою статті є аналіз психологічної функції інтер'єру як зовнішньої деталі предметної зображальності головного героя у романі Сергія Жадана «Ворошиловград». Наукова новизна полягає в тому, що тут вперше здійснено спробу аналізу та дослідження особливостей авторського використання інтер'єру як засобу розкриття психології поведінки головного героя.

Процеси оновлення української літератури вимагали появи на сторінках нових образів, аніж учитель, робітник заводу чи письменник, легко прочитуваних і досить банальних. Тому Жадан у свою молодіжну прозу вводить нових типових персонажів – образ лузера, що живе примітивним життям власних потреб, та образ мігранта, включеного в загальний процес блукання й пошуку кращого життя.

Роман «Ворошиловград» – якраз про це. Сергій Жадан майстерно відтворив в образі головного героя риси звичайної людини із 90-х, що, як і більшість населення пострадянського простору, зіштовхнулася з реаліями рекету, проблемами малого бізнесу та відходу від розвалу СРСР.

У романі створено образ випускника історичного факультету в минулому та «незалежного експерта» сьогодні – Германа Корольова (Гери). Знаковим є вік героя, вік Христа, у людському вимірі – період своєрідного другого входження в життя [6]. Герман покликаний зберегти острівець минулого – заправку брата й цим самим врятувати рідних йому людей. Розкриття характеру головного героя відбувається насамперед через зображення вчинків, деталей зовнішності, відтворення думок, характеру мовлення, а також через інтер'єри.

Інтер'єром (із франц. *interieur* – внутрішній) називається образ речового оточення персонажів та їхніх дій, опис приміщення, реалій побуту: речей, предметів і т. д. Найважливіша художня



функція інтер'єру – засобами компоновання, добору відповідних речей і предметів підкреслити ті чи інші специфічні риси, смаки, духовні запити персонажа і тим самим слугувати опосередкованим засобом його характеристики. Інтер'єр як зовнішня деталь предметної зображальності, подібно до пейзажу, буває просто тлом, на якому розвивається дія у творі (описує внутрішнє убрання приміщення, характерне для епохи, країни, суспільного стану або естетичного смаку його власника), але може виконувати і психологічну функцію (коли автор ставить своїм завданням через інтер'єр показати не постійні характерологічні риси персонажа, а його миттєвий психічний стан) [2, с. 160]. Літературознавці щодо виконання інтер'єром у літературному творі низки функцій виокремлюють декілька з них.

1. Підкреслення, розкриття смаків, уподобань, інтересів, прагнень персонажів.

Глибина внутрішньої тривоги героя вже з перших сторінок роману розкривається через інтер'єр його квартири в Харкові, а саме символічний телефонний апарат, як передвісник неспокою, що дає змогу досягнути духовний стан героя: *«...з першого дня, від тієї миті, як я сюди потрапив, телефонний апарат лежав просто на підлозі серед кімнати, викликаючи ненависть своїм голосом і своїм мовчанням. Лягаючи спати, я накривав його великою картонною коробкою. Зранку виносив коробку на балкон. Диявольський апарат <...> нав'язливим тріскотом повідомляв, що я комусь потрібен...»* [5, с. 8].

Деталі інтер'єру поглиблюють й індивідуальні риси інших персонажів, зокрема вагончик друга Германа, Кочі, над убранням якого той довго працював і через який відбувається трансляція прямого відображення світосприйняття останнього: *«...посеред трави і кущів малини стояв вагончик, в якому жив Коча... Над дверима прикріплено було якісь саморобні лаштунки, зроблені з бобінної плівки <...>. Під*

*стінами стояли дві продавлені канапи, праворуч було облаштовано кухню, з плитою, древнім холодильником та різним начинням на стінах, а ліворуч, у кутку, стояв письмовий стіл, завалений підозрілим сміттям <...>. Стіна над канапою залиплена була фотокартками, вирізками з журналів та кольоровими картинками. Коча, наче маніяк, густо понаклеював тут фрагменти облич, контури тіл, пошматовані натовпи, з яких виривались чийсь очі й уста, були це радісні колажі, так наче він довго клеїв один до одного уривки різних історій, вирізки з випадкових видань, просто паперовий папір, серед якого можна було розрізнити етикетки з-під алкоголю та політичні листівки, фото з журналів мод і чорно-білі порнокартки, футбольні календарики й чиясь водійське посвідчення. Здалеку з цього всього витворювався химерний візерунок, мовби хтось довго знущався над фотошпалерами» [5, с. 12].*

*З інтер'єру квартири Тамари Герман дізнається більше про її життя та вподобання у минулому: «...У вітальні стояла шафа з книгами. Була їх тут велика кількість, серед них справді багато дитячих, з печатками заводської бібліотеки, переважно сповнені старих запахів збірники казок та наукової фантастики, оповіді про піонерів-героїв та історичні романи. Іноді в книгах траплялись закладки у вигляді засушених квітів чи давніх привітальних листівок, іноді сторінки були вирвані, іноді на полях було намальовано олівцями дивні візерунки та похмурі пентаграми...» [5, с. 131].*

Отже, для кращого пізнання героїв роману інтер'єр виконує чи не найважливішу роль у розкритті їхніх вподобань, переживань, схильностей, які, у свою чергу, дають можливість до більш змістовного розуміння власне твору.

## 2. Зображення місця і часу подій.

Підсилювальним засобом психологічного стану Германа є саме примарне місто Ворошиловград як територія, де відбуваються події роману.

Таким же місцем є і провінційний бар у Ворошиловграді, що існує ще з часів молодості Германа як символ зв'язку теперішнього з минулим: *«...Було це доволі просторе приміщення, наскрізь пропахле ніотином. Стіни були обшиті деревом, вікна завішані важкими шторами, в багатьох місцях пробитими недопалками та обмащеними губною помадою...»* [5, с. 43].

Автор поєднує в інтер'єрному описі сумісної церкви-клубу риси екстравертного психологічного аналізу Германом реалій довкілля: *«...Була це місцева адміністрація, контора абощо... За дверима знаходився актовий зал... сцену затягнуто було червоним оксамитом, у центрі над сценою чітко проступав обрис Володимира Ілліча – раніше, мабуть, тут довго висів його профіль, тому його зняли, але тканина встигла вигоріти. На місці профілю тепер висіло розп'яття. Здалеку здавалося, що хтось поставив жирний хрест на марксизм і ленінізмі. В залі стояли акуратні ряди дерев'яних лав...»* [5, с. 98].

Незапланована подорож у вагоні місцевого бандита теж покликана елементами інтер'єру «коробки на колесах» розшифрувати пригнічений стан Гери: *«...Шафи з одягом стояли, мов акваріуми, повітря в них було застоєне, запах праних сорочок дивним чином перебивався запахом магазинних полиць, ніби запах життя перебивався запахом смерті...»* [5, с. 136].

Зображення фермерського штабу ще до початку діалогу констатує небезпечність положення Германа та компанії: *«...Був тут, очевидно, їхній штаб. Шпалери до шпалоблочних стін прибиті були цвяхами, але в багатьох місцях відвалювались і звисали, мов траурні знамена. Попід стінами стояли довгі лави, накриті старими килимами й козячими шкурами <...> На лавах сиділи й лежали фермери, мовби чогось очікуючи <...> Напроти дверей, під стіною, стояв письмовий стіл, завалений паперами й одноразовим посудом. За столом сидів неголений чувак із різкими рисами обличчя й якоюсь перекривленою усмішкою...»* [5, с. 184].

### 3. Відображення національного, історичного колориту.

Жадан детально змальовує не лише покоління, а й зовнішнє вираження періоду 1990-х, завдяки чому простежується повне сприйняття подій роману. Він уперто намагається зафіксувати радянське минуле – зумисне вдається до культурних і соціологічних описів предметів і реалій того минулого.

Зокрема, враження від меланхолійного настрою Германа підсилюються описом усєї харківської квартири: *«...Ми винаймали дві кімнати в старій виселеній комуналці... Кухня, коридори і навіть ванна цього напівзруйнованого помешкання були забиті довоєнними меблями, потріпаними книгами та стосами журналу «Огонёк». На столах, стільцях і просто на підлозі було звалено посуд та кольорове дрантя, до якого Федір Михайлович ставився ніжно і викидати не дозволяв <...> Ми з розумінням ставились до нашого господаря та його піратських скарбів, до порцелянових фігурок Леніна, важких виделок із фальшивого срібла, запилених штор...»* [5, с. 4]. Простір включає в себе велику кількість предметних деталей, що створюють тісний зв'язок з історичною зумовленістю подій роману.

Підсилюється історична конкретність сюжету й атрибутами пострадянського періоду у квартирі Тамари, що розкривають не лише її душевний стан, а перш за все – характер культури: *«...під стіною стояла велика розкладена канапа, на ній лежало з десяток пухких подушок та валиків. На стіні висів китайський синтетичний килим, на якому зображено було сцену китайського народного чаювання...»* [5, с. 204]. Названі предмети дотичні до минулого і використовуються автором для того, щоб зловити примарний дух часу.

Таким чином, створені Сергієм Жаданом інтер'єри – невід'ємні частини художнього твору «Ворошиловград», які відіграють важливу роль для повноцінного сприйняття

особистості головного героя та є новаторськими за своєю художньою суттю в українській постмодерній літературі.

### **Список використаної літератури**

1.Бойцун І. Є. Міські акварелі Сергія Жадана / І. Є. Бойцун, М. Мухаметзянова // Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. – 2013. – № 2. (261). – С. 5–10.

2.Галич О. А. Теорія літератури: підручник / О. А. Галич, В. М. Назарець, Є. М. Васильєв. – К. : Либідь, 2001. – 488 с.

3.Гундорова Т. І. Ворошиловград і порожнеча: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2011/02/08/voroshylvhrad-i-porozhnecha/>

4.Гундорова Т. І. Кітч і Література. Травестії / Т. І. Гундорова. – К. : Факт, 2008. – 284 с.

5.Жадан С. В. Ворошиловград : роман / С. В. Жадан. – Х. : Фоліо, 2010. – 442 с.

6.Котик-Чубінська М. С. Дорожні знаки до Ворошиловграда: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://litakcent.com/2010/09/27/dvi-recenziji-na-voroshylvhrad/>

*Марина Коваль*

## **СЕЛО БОЖИКІВЦІ ДЕРАЖНЯНСЬКОГО РАЙОНУ ХМЕЛЬНИЦЬКОЇ ОБЛАСТІ: ІСТОРИКО- ОНОМАСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА**

У Деражнянському районі Хмельницької області є невелике село Божиківці. Історія села цікава, овіяна легендами та переказами, що спонукають до наукового дослідження. Відомості про минуле мають фрагментарний характер. Єдиною установою, яка зберігає і популяризує цінні джерела з історії села, є рукописи села та опубліковані документи.

Актуальність теми дослідження зумовлена недостатнім вивченням минулого цього невеличкого населеного пункту.

Об'єктом вивчення стали як архівні матеріали, так і вже опубліковані документи, що дозволяють всебічно дослідити історію села.

Вивчаючи історію будь-якого поселення, дослідник, зазвичай, цікавиться походженням його назви, оскільки це може пролити світло на минуле міста чи села.

Перша писемна згадка датується 1431 р. За припущеннями, заснували його біженці зі зруйнованого літописного міста *Божський*, що входило до Болохівської землі. Точно не відомо, як і коли зникло це місто. За одними твердженнями, його зруйнували татари. Проте Літописець руський, наприклад, описує неодноразове руйнування міст Болохівської землі Данилом Галицьким [1].

Із міст Болохівської землі в літописах згадуються і м. *Божський* (*Бозький*, *Бузьський*, *Бужзький*, *Бузький*) – уперше датований 1146 р. [1].

Побутують різні варіанти назви поселення, які змінюються роками: *Vizikowcze* (1431), *Vizikowcze* (1493), *Vozikowcze* (1530), *Бозуковцы* (1542), *Воховкоfce* (1630–1650), *Vozikowcse* (1784), *Бозинковцы* (1795), *Базиковцы* (1800), *Божиковцы* (1805), *Бозиковцы* (поч. ХІХ ст.), *Божидары* (1855), *Божиковцы*, *Бажуковцы* (1862), *Божиківці* (1926) [2, с. 73].

Виведення назви від ойконіма *Божеськ* є сумнівним. На думку Торчинських Н. М та М. М., це відантропонімна назва: *божиківці* – «*мешканці поселення, засновником чи власником якого був Божик (Божик (1052), Божко (1692))*» [2, с. 73].

Проте багато дослідників пов'язує поселення з давньоруським містом *Божеськ*. Численна група істориків, слідом за М. П. Шашкевичем, професором історії Київського університету, розташувала літописний *Божськ* біля села *Божиковець*.

Дослідження історика В. І. Якубовського, зокрема його розкопки біля села Городище Деражнянського району,

засвідчують, що літописний Божськ знаходився саме там [3, с. 59]. Так версія В. І. Якубовського, яка спирається на археологічні розкопки, повинна була би покласти крапку в суперечці про місце розташування міста *Божськ*. Однак історія Болохівської землі продовжує хвилювати істориків своєю загадковістю [3, с. 57].

Незаперечним є те, що Болохівська земля вже вперше згадується в Іпатіївському літописі близько 1150 року, а потім є згадки впродовж більш як століття. Останній раз літопис повідомляє про Болохівську землю 1257 року, у зв'язку із остаточним приєднанням її до складу Галицько-Волинського князівства.

Оскільки Болохівська земля має тривалу літописну історію, нею одним із перших зацікавився історик кінця ХІХ століття, професор Київського університету М. П. Дашкевич. Саме він, зіставляючи літописні повідомлення з топонімічними даними краю, окреслює територію Болохівської землі, на межах Болохівської і Галицької земель було місто *Божськ* [3, с. 55].

Із літописних джерел, які висвітлюють історію болохівських земель, можна вичленити окремі епізоди з історії Божьська.

Першу літописну згадку про нього деякі літописці пов'язують із 1100 роком. Це стосується Вітичівського з'їзду князів давньоукраїнської держави. Якщо це так, то Божеську минуло 900 років. Тоді, як пише київських монах Нестор у «Повісті минулих років», князі розглядають справу володимиро-волинського князя Давида Ігоревича, якій порушив договір Любецького з'їзду (1097р.), захопив землі Теревовлянського князівства і осліпив його князя Василька Ростиславовича. За це Давида позбавили права володіння вотчиною у Володимирі і відправили у заслання із застереженням: «...*пішовши, ти сядь у Божську*».

Удруге згадку про місто знаходимо під 1146 роком, коли «*Ізяслав же водивши Всеволод Святослава до хреста, дав йому Божський і Межибоже всього (п'ять) городів*».

Місто згадується у зв'язку із міжусобицею Ізяславом Мстиславичем і Юрієм Володимировичем: «*Та коли він був коло города Божського, то тут йому прийшла вість, що В'ячеслав, і Ізяслав, і Ростислав перемогли вже Юрія і половців його побили*» [1].

Село Божиківці знаходиться на захід від городища, тобто вглиб Болохівської землі. Поселення розташоване в горбистій місцевості, оточеній лісами. Лісовий масив, очевидно, був значно більшим, ніж залишилося сьогодні. Про це свідчать топоніми *Корчівка, Зруб*, де сьогодні знаходяться поля, прилеглі до лісу. Можливо, решта населення городища або населених сіл обабіч нього пішли в ліси недалеко, на 3–4 км, і заснували село із назвою *Божиківці*.

За 5–7 км від городища є урочище під назвою *Руда*, яке знаходиться в басейні однієї із приток річки *Рів*. В урочищі є численні кар'єри, звідки з болотних руд добували залізо.

Недалеко від городища є місце, яке має назву *Татарська гребля*. Важко сказати, про яких татарів йде мова: чи про монголо-татар, чи кримських татар, однак легенда звучить так: татари насипали греблю шапками, якими носили землю.

Побутує ще одна версія походження назви села. Колись існувало потужне городище, яке було зруйноване, спалене. Жителі, які залишилися живими, заховалися в ліси, заснували село, яке назвали Божиківці. Можливо, це городище і було літописним містом Божськ.

Отже, як показують дослідження, історія села Божиківці тісно переплітається з історією краю. Питання висвітлення історії, появи та розвитку поселення потребують подальшого вивчення.

### **Список використаної літератури**

1. Літопис Руський. – К. : Дніпро, 1989. – 591 с.
2. Торчинська Н. М. Словник власних географічних назв Хмельницької області / Н. М. Торчинська, М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 549 с.



3. Якубовський В. І. Історія Болохівської землі: Історіографія і джерела / В. І. Якубовський: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/Uzer/Downloads/Istoriia\\_Bolokhivskoi\\_zemli\\_istoriografii\\_i\\_dzherela.pdf](file:///C:/Users/Uzer/Downloads/Istoriia_Bolokhivskoi_zemli_istoriografii_i_dzherela.pdf)

*Ангеліна Король*

**ОСОБЛИВОСТІ ДЕРИВАЦІЇ АВТОРСЬКИХ  
ОКАЗІОНАЛІЗМІВ ТА НЕОЛОГІЗМІВ У ТВОРАХ  
«КУЛЬТ», «НАМІР» ЛЮБКА ДЕРЕША**

Мова – явище динамічне, а не статичне, тому поповнення словникового складу лексичними одиницями – це невід’ємний процес її розвитку. Оказіоналізми та неологізми – ідеальний мовний засіб для привернення уваги та зацікавлення читача.

У мовознавстві феномен неологізмів та оказіоналізмів вже досліджували В. Карпалюк, Н. Сологуб, Т. Юрченко, Ж. Колоїз, О. Ребрій, Г. Вокальчук, а також П. Гоєнгауз, К. Пешель, В. Герінгер, О. Зібольд, В. Вільдген. Однак специфіка таких лексичних засобів як складників індивідуального авторського мовлення ще не є достатньо широко розглянутою.

Актуальність теми зумовлена тим, що творчість сучасного українського письменника Любка Дереша, мова творів якого рясніє цікавими новоутвореннями, не досліджувалася з погляду словотвору стилістично забарвленої лексики.

Мета дослідження – проаналізувати особливості деривації авторських новотворів Любка Дереша.

Неологізми – це слова, а також їхні окремі значення, сполучення слів чи вислови, які або з’явилися в мові на певному етапі її розвитку і новизна яких усвідомлюється мовцем (загальнономвні неологізми), або були вжиті тільки в якомусь тексті, ситуації спілкування чи в мові певного автора (стилістичні, або індивідуально-авторські, неологізми-оказіоналізми) [3, с. 11].

Оказіоналізм – це незвичне, експресивно забарвлене слово, яке по-новому, свіжо, оригінально називає предмети, явища дійсності, утворене з порушенням законів словотворення чи мовної норми, існує лише в певному контексті, у якому воно виникло, має свого автора і характеризується такими ознаками: належність до мовлення, утворюваність, залежність від контексту, одноразовість і нерегулярність використання, ненормативність, незвичність і новизна, експресивність, індивідуальна належність [4, с. 5–6].

Аналіз творів Любка Дереша засвідчив, що найбільш широко в опрацьованих першоджерелах представлені саме суфіксальні іменникові okazіоналізми.

Так, варто відзначити значну кількість відприкметникових іменників, що включають переважно назви осіб чоловічого роду, які мають значенням носія ознаки, наприклад: *волохатик*. Це слово було утворене за допомогою суфікса *-ик-* та відприкметникової основи: *волохатик* – *волохатий*. Аналогічним чином утворено також іменник *грубастик* (у значенні «товстий»).

Вживаються у творах Любка Дереша й іменники на позначення осіб жіночого роду, наприклад: *хіпїска* – жіноче похідне слово від слова «хіпі». Такі слова творяться за допомогою суфікса іншомовного походження *-ic(a)*, який зазвичай використовується при створенні назв осіб жіночої статі (поетеса, актриса), а також суфікса *-к-*, який вживається переважно для позначення зневажливого ставлення до об'єкту або суб'єкту мовлення.

Іменники на позначення різних абстрактних явищ також нерідко трапляються на сторінках творів Дереша, наприклад, слово *позирака* – погляд; утворене за допомогою суфікса *-к(a)*. Іменники зі значенням суб'єктивної оцінки: *хіпїсць* – зменшено-емоційна форма від «хіпі», твориться за допомогою зменшено-емоційного суфікса *-усь*.

Префіксальний спосіб словотвору неологізмів-іменників у Любка Дереша менш продуктивний порівняно із суфіксальним. Причиною цього можна вважати той факт, що в українській мові взагалі дуже мало іменникових префіксів. Можемо виділити такий префіксальний авторський оказіоналізм, утворений «українським» префіксом: *вирозуміння* – те ж, що й розуміння, але з відтінком поглибленої уваги і повноти.

Малопродуктивним є і суфіксально-префіксальний спосіб словотвору. Іменники такого типу утворюються традиційно від іменникових основ. Однак іноді можуть застосовуватися досить нестандартні для української мови форми, які мотивуються іншими частинами мови, тобто утворюються за аналогією до інших способів словотвору, наприклад: *здохлизна* – труп, що вже почав розкладатися. Це слово твориться за допомогою префікса *з-* та суфікса *-изн(а)*, що приєднуються до відприкметникової основи: *здохлизна* – *дохлий*.

Аналіз вибраних лексем доводить, що представлений на сторінках творів Любка Дереша і безафіксний спосіб словотвору: *балак* – мова, утворене за першим типом словотвірних моделей як іменник чоловічого роду II відміни за допомогою усіченням віддієслівної основи: *балакати* – *балак*.

Основоскладання, яке є одним із найпоширеніших способів словотвору в сучасній українській літературній мові, послугувало утворенню досить значної кількості композитів у творах Любка Дереша: *гопнікобик*, *записколюб* (той, що любить все записувати), *напередпрорахованість*, *ломиголівка* (кубик Рубика).

Слід зауважити, що деякі слова, розглянуті вище, входять до цілих лексичних рядів. Так, наприклад, на позначення «гопника» вживається не тільки слово *гопнікобик*, але також низка оказіоналізмів, у яких одне зі слів-компонентів вказує на певну додаткову ознаку представника вуличної субкультури,

наприклад: *гон-кислотник, гоннік-рагуль, гон-лох-штріх-бик*, що спостерігаємо у цитаті: «*Даний ареал заселений гібридними видами: гоннік-рагуль, гон «Прикарпатський», гоннікобик. Навіть можна натрапити на рідкісного гон-лох-штріх-бика – воістину жалюгідне видовище!*» [1, с. 51].

Абревіація – один із найпродуктивніших способів творення іменників. До таких okazіоналізмів, зокрема, належить: *садогомографіті* – графіті, що зображує насилля людини над людиною. Ця абревіатура утворена шляхом поєднання двох початкових усічених основ *садо-*, *гомо-* з цілим словом «графіті» (аналогічну модель знаходимо у слові *профтехучилище*). До цієї групи віднесемо й іменник *ржісі* (люди, які виконують роль «адвокатів» у вуличних бійках), який було утворено за ініціальним типом від початкових букв назви – «рїшителі життя і смерті» (аналогічна модель – *Енрон* – експедиція підводних робіт особливого призначення). Вживання цього okazіоналізму-абревіатури спостерігаємо в уривку із твору: «*Лев Сименко, мабуть, у таких випадках радив би знайти кілька дужих ржісів (для невтасмничених – рїшителів життя і смерті) і порїшити з пациками, себто натовкти їм гризла*» [1, с. 49].

Хоча іменники становлять найбільшу групу новотворів, все ж, окрім них, трапляються також okazіоналізми, що належать до інших частин мови. Можемо простежити використання автором прикметників-новотворів. Так, трапляються на сторінках проаналізованих текстів прикметники, утворені як префіксальним, так і суфіксально-префіксальним способом: *промислений* (продуманий).

Одну з провідних позицій серед способів словотвору прикметників посідає основоскладання. При цьому, як і у випадку з іменниками, тут можна виділити декілька продуктивних моделей складних okazіональних прикметників.

Найбільш продуктивним із них є третій тип, моделі якого мотивуються поєднанням прислівникової та прикметникової, рідше – дієприкметникової основ. Окрім того, у творах Л. Дереша поширена й така модель: прислівник + дієприкметник. Серед таких прикметників можемо виокремити приклади: *в'ялотекучий; рідкозустріваний; хитровивернутий*.

Як видно з будови цих новотворів, перша їхня частина мотивована прислівником (*в'яло, рідко, хитро*), тоді як друга – дієприкметником, який тут зазвичай і носить оказіональний характер (*текучий, зустріваний, вивернутий, сяючий*).

Привертають увагу у творах Любка Дереша і новотвори-дієслова. Загалом, словотвір українських дієслів становить собою складну дериваційну систему, в якій взаємодіють найрізноманітніші способи та засоби формування похідних лексичних одиниць. Оказіональні дієслова становлять найменш представлену частку новотворів у творах Любка Дереша.

Серед авторських неологізмів вживаються оказіональні дієслова лише двох форм: особові дієслова і дієприкметники. Розглянемо найбільш цікаві випадки. Наприклад, оказіоналізм *поспостерігати*, утворений префіксальним способом; дієприкметник *поспішаючий* утворений за допомогою суфіксального способу; дієприкметник *нечіпаний* – те саме, що й «недоторканий», утворений від мотивуючого дієслова «чіпати», до якого додали заперечний префікс *не-* та суфікс *-ан-*; оказіоналізм *скацапізований* – те саме, що й «зросійщений», був утворений шляхом додавання префікса *с-* та суфіксів *-ова-* й *-н-* до віддієслівної основи жаргонного слова «кацапізувати».

Отже, деривація дієслівних форм значною мірою відрізняється від словотвірних процесів іменників та прикметників. Найпоширенішими способами творення неологізмів та оказіоналізмів тут виступають суфіксальний, префіксальний і суфіксально-префіксальний.

### Список використаної літератури

1. Дереш Любко. Культ: роман. – Х. : Фоліо, 2010. – 219 с.
2. Дереш Любко. Намір! – Х.: Клуб Сімейного Дозвілля, 2010. – 272 с.
3. Караванський С. Оказіоналізми, або слова-унікуми / С. Караванський // Українська мова та література. – 2001. – № 16. – С. 11.
4. Турчак О. М. Оказіоналізми в мові української преси 90-х років ХХ століття: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / О. М. Турчак. – Дніпропетровськ, 2005. – 19 с.

*Аліна Косарева*

### ТИПОЛОГІЯ І СТРУКТУРА КОНТЕНТНОГО НАПОВНЕННЯ ХМЕЛЬНИЦЬКОГО ТЕЛЕКАНАЛУ «ТВ 7+»

Телебаченням називають виробництво аудіовізуальних програм та передач або комплектування (пакування) придбаних аудіовізуальних програм та передач і їхнього поширення незалежно від технічних засобів розповсюдження. А безпосередньо телевізійний канал – 1) це певна смуга частот, призначена для потреб телебачення і зазначена у Плані використання радіочастотного ресурсу України; 2) електронне ЗМІ, що є сукупністю телевізійних програм та інших аудіовізуальних повідомлень і матеріалів, сформованих відповідно до сітки мовлення з метою подальшого розповсюдження [2].

Із появою нових телевізійних каналів і технологій зростає і загострюється конкуренція на вітчизняному телевізійному ринку, Україна інтегрується у світовий інформаційний простір, таким чином відбуваються суб'єктивні зміни життєвих стандартів українців.

Ця проблема для українського виробника телепродукції стала актуальною сьогодні ще й тому, що він повинен вміти не тільки створювати і вдосконалювати імідж телеканалу, знаходити свою

нішу, а й навчитися утримувати баланс між рейтингом і репутацією, знати, як забезпечити зростання і стабільність телеаудиторії, а також розуміти, як вигідно продати телепродукт і отримати прибуток від своєї діяльності [3].

Існує низка робіт, присвячених вивченню контентного наповнення телебачення, зокрема новинного, інформаційного та розважального. Так, С. Акінфієв досліджує жанрову специфіку розважального телебачення; С. Блавацький – специфіку прояву явищ жовтої преси та таблоїдів у сучасних ЗМІ; С. Жуков розглядає особливості реаліті-шоу; О. Мітчук – особливості ток-шоу в українському ефірі; Г. Набокова – розважальну культуру на телебаченні у цілому; О. Невмержицька – вплив розважального телебачення на виховання молоді.

Із цього випливає актуальність здійсненого дослідження, адже у статті вперше проаналізовано телевізійний канал обласного рівня, його структуру, аудиторію та тематичне розмаїття.

Метою нашого дослідження є аналіз контенту обласного цифрового телеканалу Хмельницького – «ТВ 7+».

«ТВ 7+» – відносно новий телеканал з молодим професійним колективом та значними можливостями. Ефірне мовлення здійснюється 24 години на добу. Телеканал розпочав свою роботу в ефірі 5 вересня 2013 року. Трансляція цифрового каналу охоплює Хмельницьку область, частину Вінницької та Тернопільської областей.

Досить важливим аспектом у дослідженні телеканалу є аудиторія. Щоб її визначити, треба чітко окреслити потенційних глядачів, склад аудиторії, її особливості, вподобання, потреби. Це невід’ємна частина створення будь-якого бренду, позиціонування будь-якого ЗМІ, особливо – телевізійного каналу як суспільного мовника [1].

Із загальних відомостей можна вказати, що основна цільова аудиторія каналу «ТВ 7+» – це люди з вищою та спеціальною

освітою, керівники середньої ланки, ділові, амбітні та сучасні. Такий глядач прагне знати більше, володіти найсвіжішою інформацією, бути в курсі подій, «на крок попереду».

Розглядаючи детальніше змістове наповнення та рубрикальний поділ телеканалу «ТВ 7+», слід чітко окреслити основні напрямки роботи досліджуваного медіапростору.

Насамперед, телеканал пропонує увазі глядачів новинний та програмний блоки. У свою чергу, новинний блок поділяється на тематичні новини: надзвичайні, соціальні, а також про культуру, Хмельницький, спорт, економіку, політику. Загалом, новинний контент виглядає структуровано, переважають публіцистичні, суспільно корисні програми. Очевидне намагання програмної служби формувати новини за певною логікою. Новини добре структуровані, цікаві, динамічні, збалансовані, незаангажовані.

Із другого блоку в арсеналі «ТВ 7+» є такі програми:

– аналітичні: *«В полі зору»*, *«Момент істини»*, *«На варті»*, *«Підсумки тижня»*, *«Позиція»*, *«Слово Феміди»*, *тележурнал «Поруч один одного»*, *тележурнал «Відродження»*;

– інформаційні: *«IT світ»*, *«Впізнай свого»*, *«Здорове життя»*, *«На межі»*, *«Промисловість Хмельниччини»*, *«Служба 101»*, *«Зелена варта»*, *«Спортцентр»*;

– розважальні: *«Life хакер»*, *«Sunday show»*, *«І зустрічі мить...»*, *«Кльова рибалочка»*, *«Кулінарний батл»*, *«Симпатичні новини»*, *«Hobby tapia»*, *«Свят коло»*, *«Ткачов і Буян»*, *«Етикетка»*, *«Профі на день»*,

– соціальні: *«Дорогою спасіння»*.

Ми можемо простежити, що у цій сітці каналу є програми для певних аудиторій: програма для чоловіків *«Кльова рибалочка»*, програма для літніх людей *«Свят коло»*, програма про довілля *«Зелена варта»*, а також значна кількість розважальних програм.

Усі програми є технологічно довершеними як щодо змісту, так і стосовно візуальної подачі. Якісне зображення та



аудіосупровід свідчать про професійне обладнання та, безперечно, високий рівень кваліфікації працівників телеканалу. Щоправда, зйомки деяких програм в однакових декораціях студії роблять картинку монотонною, проте комп'ютерна графіка і якісний монтаж рятують ситуацію.

Таким чином, можна зробити висновки, що серед змістового наповнення телеканалу «ТВ 7+» переважає новинний контент та здебільшого програми розважального характеру. Слід вказати, що канал орієнтується на широкий загал глядачів. Також «ТВ 7+» позиціонує себе як головний телеканал Хмельницького. І з цим не можна не погодитись, адже усі події міста висвітлюються оперативно в сюжетах та статтях цього ЗМІ, тому місцеві жителі завжди в курсі всіх подій разом з «ТВ 7+».

У перспективі на меті – детальний аналіз структури та контенту телеканалів Хмельницького та інших регіонів у порівняльному аспекті, а також дослідження їх роботи не лише як засобів масової інформації, а й як злагодженого колективного механізму, послідовність створення новинного та програмного роликів із використанням методу включеного спостереження.

### **Список використаної літератури**

1. Панасівська О. «UA: Перший» – мають бути всі формати, крім нудних: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://stv.detector.media/reformuvannya/tv/ua\\_pershiy\\_mayut\\_buti\\_vsi\\_formati\\_krim\\_nudnikh/](http://stv.detector.media/reformuvannya/tv/ua_pershiy_mayut_buti_vsi_formati_krim_nudnikh/).

2. Про телебачення і радіомовлення: Закон України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3759-12>.

3. Черемних І. В. Рейтингові методики маркетингових досліджень телевізійної аудиторії України: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1550>

*Яна Костишина*

## ДЕРИВАЦІЙНА СТРУКТУРА ОЙКОНІМІЇ СТАРОКОСТЯНТИНІВЩИНИ XVI СТОЛІТТЯ

Формування ойконімної системи України здійснювалося протягом тривалого часу. У ході історичних подій, передумови формування географічних назв постійно змінювались. Суспільно-політичні, історико-географічні, економічні чинники постійно посилювали або послаблювали цей процес, але ніколи його не зупиняли.

Незважаючи на наявність значної кількості регіональних досліджень ойконімії різних областей України (роботи Д. Бучка, М. Габорака, К. Галаса, Н. Герети, М. Демчук, Ю. Карпенка, В. Котович, В. Лободи, Я. Пури, О. Стрижака, М. Торчинського, М. Худаша, Є. Черняхівської, В. Шульгача та ін.), на сьогодні малодослідженою залишилася ойконімія Хмельниччини, зокрема Старокостянтинівського району.

Історія його заселення починається з XII ст.: «Невелика територія, розташована у верхів'ях Південного Бугу, басейнів річок Горині, Случу, Тетерева, відома в XII–XIII ст. під назвою Болохівської землі. До її складу входила територія сучасних Старокостянтинівського, східна частина Красилівського і Хмельницького, вся територія Деражнянського, Летичівського і Старосинявського районів» [1, с. 12]. У літописах згадуються такі болохівські міста, як *Губин* та *Чернятин* (села сучасного Старокостянтинівського району).

Деякі найменування поселень Старокостянтинівщини фігурували у працях окремих учених [3], однак у цілому ойконімія цієї території до сьогодні ще не була предметом спеціального вивчення.

Таким чином, зважаючи на те, що аналіз назв поселень Старокостянтинівщини проводився фрагментарно і був позбавлений цілісного наукового підходу, проблема

комплексного розгляду ойконімії цього регіону залишається актуальною й сьогодні.

Об'єктом нашого дослідження стали власні назви поселень XVI століття, а предметом – дериваційна структура ойконімів. Безпосередньо описуються 54 номінації.

Ойконіми з погляду деривації маловивчені, хоча словотвірна класифікація є однією з найбільш поширених і лінгвістично опрацьованих, вона ґрунтується на визначенні способу творення назв.

Дериваційні особливості слів характеризують у своїх наукових студіях К. Г. Городенська, В. О. Горпинич, Є. А. Земська, І. С. Улуханов, С. П. Бевзенко, П. І. Білоусенко, М. А. Жовтобрюх, М. Я. Плющ та інші дослідники, однак свою увагу вони переважно звертають на творення апелятивів.

У цілому спосіб словотворення кваліфікується як «прийом зміни твірного слова або словосполучення (його морфемної будови, звукового складу, лексичного значення), внаслідок чого утворюється нова похідна одиниця» [4, с. 636].

В енциклопедії «Українська мова» виділяється «морфологічний і лексико-семантичний способи словотворення». Морфологічний спосіб словотворення об'єднує афіксальний і безафіксний способи, абрєвіацію, конверсію, основоскладання, словоскладання. Залежно від словотвірного форманта морфологічний спосіб словотворення буває суфіксальний, безафіксний, префіксальний, префіксально-суфіксальний (конфіксальний), флексійний [4, с. 636].

Найбільшу частку у словотворенні ойконімії Старокостянтинівщини становить суфіксальний спосіб: *Боглєєвка* (ос. н. Баглай), *Лашковцы* (ос. н. Лашко), *Булаєвська* (ос. н. Булай), *Бутовцы* (ос. н. Бут), *Чернятинь* (ос. н. Чернята), *Велбродинцы* (ос. н. Верборода), *Воронковцы* (ос. н. Воронко), *Гребенинь* (ос. н. Гребень), *Григорєвцы* (ос. н. Григор), *Губинь* (ос. н.

Губа), *Демковъцы* (ос. н. Демко), *Жемилинцы* (ос. н. Жемеля), *Иляшовцы* (ос. н. Ілляш), *Калиновка* (ос. н. Калина), *Костеньцы* (ос. н. Кость), *Куцовцы* (ос. н. Куц), *Лежива* (ос. н. Лажко), *Махаринцы* (ос. н. Махно), *Опадовка* (ос. н. Опад), *Немиринцы* (ос. н. Немира), *Огиевка* (ос. н. Огій), *Остринцы* (ос. н. Остр), *Пашковцы* (ос. н. Пашко), *Жеребна* (ос. н. Жеребко), *Поповцы* (ос. н. Поп), *Решневка* (ос. н. Решко), *Самчинцы* (ос. н. Самко), *Зимчинцы* (ос. н. Самчик), *Сахновцы* (ос. н. Сахно), *Семеричино* (ос. н. Семеренко), *Сковородинцы* (ос. н. Сковородка), *Стецьковцы* (ос. н. Стецко), *Черневка* (назва утворилася від прикметника «чорний»).

Основоскладання – це об'єднання не менше ніж двох кореневих основ, які за допомогою з'єднувальних голосних або без них утворюють нові слова [4, с. 387]: *Верхобора* («верхній бір»), *Красноселка* («красне/красиве село»), *Ostropol* («місто/polis Острозького»), *Староконстантинов* («старий Константинов»).

Лексико-семантичний спосіб творення онімів включає до свого складу:

- власне семантизацію: *Волиця* (ГТ – «волиця»), *Ладыга* (ос. н. Ладига);

- плюралізацію (закріплення пропріатива у формі називного відмінка множини): *Драчи* (ос. н. Драчъ), *Еришки* (ос. н. Єрш), *Жобчи* (ос. н. Жабецъ), *Кисели* (ос. н. Кисель), *Пеньки* (ГТ «пеньок»), *Хижники* (ос. н. Хижник), *Яримичи* (ос. н. Ярема);

- синтаксичний тип (зумовлений вживанням різних синтаксичних конструкцій: словосполук, словосполучень, речень, або фраз у функції окремої номінативної одиниці): *Старые Мацевичи* (назва ускладнена квалітативним прикметником, який вказував на вік поселення), *Вишне Поле* (в основі назви – квалітативний прикметник «вишне», який мав значення «верхнє», та ГТ «поле», тобто назва вказувала на місцезнаходження поселення – «верхнє поле»), *Старые и Новые Капустинцы* (назва ускладнювалася квалітативними

прикметниками, які вказували на вік поселення), *Чернятинь Нижний* (назва ускладнена локативним прикметником), *Новіе Мацевичи* (назва складається з квалітативного прикметника та ойконіма), *друга Погорела* (назва ускладнена числівником).

Ойконімія будь-якого регіону зберігає в собі інформацію про суспільно-політичне, економічне та історичне минуле краю, тому існує гостра потреба досліджувати цей пласт власних найменувань.

Вивчення пропріальної лексики дає можливість відновити факти з історії мови у єдності з історією окремої території – міста, села, району, області, регіону, відстежити сам процес номінацій, визначивши словотвірну структуру онімів, шляхи виникнення власних назв, з'ясувавши їх мотиваційні ознаки.

### **Список використаної літератури**

1. Історія міст і сіл Української РСР. Хмельницька область. – К. : Інститут історії АН УРСР, 1971. – 706 с.
2. Торчинська Н. М. Словник власних географічних назв Хмельницької області / Н. М. Торчинська, М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 556 с.
3. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 548 с.
4. Українська мова: Енциклопедія. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2004. – 824 с.

*Костюк Світлана*

### **ПРОСВІТНИЦЬКІ ІДЕЇ «ФАУСТА» ЙОГАННА ВОЛЬФГАНГА ГЕТЕ**

Мета дослідження – ознайомитись із добою Просвітництва, його основними ознаками, літературними напрямками, особливостями доби, ознаками творчості Гете, зокрема у творі «Фауст»; розвивати прагнення наслідувати ідеї Просвітництва.

Кожен митець живе і працює, спілкується з оточенням і творить під впливом суспільства, своєї епохи, зокрема і панівної філософії. Вивчаючи українську та всесвітню літературу, помітно, що майже в кожному літературному творі можна побачити вплив філософської та ідеологічної течії, яка є популярною за тих часів. Це виражається у найпоширеніших темах творів, проблематиці, застосованих художніх прийомах. «Так само і на творчості Гете позначився вплив епохи. Але й тут є певна особливість. Річ у тім, що трагедія «Фауст», наприклад, створювалася протягом тридцяти років. Отже, крім оригінальної філософії Гете, його ідей та роздумів, у трагедії відобразилось надзвичайно різноманітне поєднання філософських нашарувань. Але, безумовно, найбільший вплив на творчість Гете справила ідеологія Просвітництва» [1, с. 17]. Просвітництво – це передусім філософське вчення, яке позначилося на всіх сферах людського життя, зокрема й на літературі. Найвідомішими представниками Просвітництва є французькі митці, філософи та діячі: Вольтер, Моптеск'є, Дідро, Руссо, Робесп'єр. У Німеччині його представили Шиллер та Гете, у Росії – Ломоносов. На нашу думку, будь-яка філософія починається з поглядів на людину, її місце у світі, особливості її існування. Головною ідеєю просвітників було домінування розуму: вони вважали, що світ піддається розумінню та пізнанню саме за допомогою раціонального мислення. Розум домінує і над почуттями, емоціями, раціональне переважає над суб'єктивним – у цьому чи не найголовніша ідея епохи Просвітництва.

XVIII століття, що завершилося Великою французькою революцією, розвивалося під знаком сумніву, руйнування, заперечення та жагучої віри в перемогу розуму над марновірствами і забобонами, цивілізації над варварством, гуманізму над тиранією і несправедливістю. Тому історики називають його століттям Просвітництва. Ідеологія

просвітителів восторжествувала в епоху, коли валився старий середньовічний спосіб життя та формувався новий, буржуазний порядок, прогресивний для того часу. Діячі Просвітництва гаряче захищали ідеї культурного розвитку, самоврядування, волі, відстоювали інтереси народних мас, таврували ярмо феодалізму, відсталість і консерватизм церкви. «Бурхлива епоха народжувала своїх титанів – Вольтера, Дідро, Руссо у Франції, Ломоносова в Росії, Шиллера і Гете в Німеччині. І своїх героїв наприкінці століття на трибуни революційного Конвенту в Парижі підняли Дантон, Марат, Робесп'єр» [4, с.106].

Творчість Гете була своєрідним підсумком століття Просвітництва, підсумком його шукань і борінь. А трагедія «Фауст» відбила рух не тільки наукових і філософських ідей, але і літературних напрямів. Хоча час дії у творі не визначено, рамки його нескінченно розсунуті, весь комплекс ідей чітко співвідноситься з епохою Гете. Адже перша частина його написана в 1797–1800 роках під впливом ідей і здійснень Великої Французької революції, а останні сцени написані 1831 року, коли Європа пережила зліт і падіння Наполеона, Реставрацію. «Філософська трагедія «Фауст» – відтворення передових просвітницьких ідей епохи. В основі трагедії Гете — народна легенда про Фауста, що виникла в XVI столітті, її герой – бунтар, який прагне проникнути в таємниці природи, що виступає проти церковної ідеї рабської покірності та смиренності» [3, с. 57].

Просвітители, і Гете зокрема, не відкидали ідею Бога, вони лише брали під сумнів доктрину церкви. «І в «Фаусті» Бог виступає як вищий розум, що стоїть над світом, над добром і злом. Національний вже сам душевний конфлікт героя, норовистого Фауста, повсталого проти животіння в брудній німецькій дійсності в ім'я свободи дії і думки. Фауст у трактуванні Гете – насамперед учений, що піддає сумніву усе – від устрою світу до моральних норм і правил поведінки.

Мефістофель для нього – знаряддя пізнання. Засоби наукових досліджень у часи Гете були так недосконалі, що багато вчених погодилися би продати душу дияволу для того, щоб зрозуміти, як улаштоване Сонце і планети чи людське око, чому існують епідемії чуми і що було на Землі до появи людини. Бунт Фауста, його внутрішні муки, каяття і прозріння, яке полягає в тому, що тільки праця на користь людства робить людину невразливою для нудьги і зневіри, – усе це художнє втілення ідей епохи Просвітництва, одним із геніїв якої був Гете» [2, с. 16].

Аналіз трагедії Гете «Фауст» як відображення просвітительської художньої думки і вершини світової літератури показав, що, звичайно, навряд чи можливо помістити «Фауста» в рамки якогось одного літературного напрямку чи течії. У цьому творі представлені всі основні художні системи – передромантизм (у тому його різновиді, який розвивали німецькі штюрмери, представники течії «Бурі і натиску»), просвітницький класицизм (у формах так званого веймарського класицизму), сентименталізм, романтизм і т. д. Жадібно вбираючи в себе ідеї і настрої переломної епохи, великий художник і мислитель втілював їх в історії пошуків Фауста, залишаючись при цьому вірним просвітницькому гуманізму. І в жанровому плані трагедія «Фауст» залишається філософською притчею в дусі XVIII ст., Притчею про Людину, наділену допитливим і діяльним розумом.

### **Список використаної літератури**

1. Аникс О. Творческий путь Гете / О. Аникс. – М., 2006 – 150 с.
2. Вильмонт Н. Н. Гете. История жизни и творчества / Н. Н. Вильмонт. – М., 2002. – 58 с.
3. Волков И. Ф. «Фауст» Гете и проблема художественного метода / И. Ф. Волков. – М., 2000 – 121 с.
4. Ильина Т. В. Культура эпохи Просвещения / Т. В. Ильина. – М., 2003. – 233 с.



*Котюк Микола*

**КРИМІНАЛЬНА ТА НАРКОМАНСЬКА ЛЕКСИКА  
(НА ПРИКЛАДІ РОМАНІВ ІРЕНИ КАРПИ «ФРОЙД БИ  
ПЛАКАВ» ТА «СУПЕРМАРКЕТ САМОТНОСТІ.  
ПЕРЛАМУТРОВЕ ПОРНО»)**

З початку нового тисячоліття ненормативна лексика все частіше проникає в художні твори українських письменників. На цю тему з'явилося чимало публікацій, поважні люди укладають словники нецензурної лексики (Е. М. Береговська, Е. Г. Борисова-Лукашанець, О. І. Гуров, Л. Т. Масенко, Ю. Л. Мосенкіс та ін.), однак проблема в тому, що переважна більшість написаного – теоретичні положення, а не дослідження на прикладі творів художньої літератури, яка є проекцією соціально-економічних процесів. Ми пов'язуємо це з ігноруванням чи небажанням мово- та літературознавців вивчати таку «незручну» та делікатну тему.

Окрім того, цікавим є гендерний аспект згаданої проблеми, адже у суспільстві поширений стереотип відчуження нецензурної лексики від осіб жіночої статі. Отож, обидві згадані причини зумовили актуальність нашого дослідження. Серед жіночого письменства особливо продуктивними на згадану лексику є твори нашої сучасниці – одіозної Ірени Карпи.

Сленг, пов'язаний з немедичним вживанням наркотиків, розвинувся в СРСР на початку 80-х з розповсюдженням наркотиків і психоактивних речовин. Значну частину сленгу займають терміни, пов'язані зі способами дешевого придбання або синтезування наркотичних та токсичних речовин в аптеках або магазинах побутової хімії. Частина слів була запозичена зі сленгу англомовних наркоманів і растаманів. Сленг часто трапляється в тематичних творах літератури, музики та кіно [7].

Наркоманська та кримінальна лексика є важливим складником створення настрою певної ситуації чи події у творі, хоча вживання її у творах не завжди є доречним та виправданим, оскільки образ героя, створений автором за допомогою цих слів, може бути занадто переповнений негативними якостями, тож протягом усього твору буде сприйматися читачем так само.

Що стосується кримінального сленгу, то він є відносно самостійною частиною кримінальної субкультури. Він жвавіми темпами розвивається і поповнюється новими словами – жаргонізмами. Суттєву роль у цьому процесі відіграє наявність і подальший розвиток жаргону молодіжних груп антисуспільної спрямованості як у місцях позбавлення волі, так і в суспільстві. Сьогодні кримінальний жаргон став не лише засобом спілкування злочинців. Його вплив ми відчуваємо й у повсякденному житті.

Нецензурне слово у жіночих вустах звучить ще й як доказ гендерної рівності: якщо чоловікам можна, то чим жінки гірші? Байдуже, що героїня, яка матюкається, втрачає жіночність і стає цинічною, агресивною та брудною. Можливо, вона і є такою насправді. Але коли авторка добивається створення саме такого персонажу, то це можна назвати творчістю. «Це королева неполіткоректності і безсоромності, яка топче традиційну українську цнотливість», «...а тепер маємо Божевільно-Безжально-Вразливу Дівчинку Без Даху. Нам так її бракувало» – пише Андрій Бондар про Ірену Карпу у передмові до її книги «Фройд би плакав» [2, с. 5].

Карпа з першої сторінки вставляє у рот героїні Марлі грубий матюк: та, в наркотичному збудженні, виявляє своє незадоволення, бо не здійснилися якісь її плани. Начебто, нецензурне слово мало б підкреслити характер персонажу, але персонаж у письменниці не малюється взагалі. Замість роботи над образом Карпа з усіх сил намагається підтримати

зацитовану вище характеристику. Вже заголовок з означенням жанру «Богдан. Бо чому завжди роман?» свідчить про спробу авторки показати свою оригінальність. Це бажання дістає в книзі навіть ідеологічне обґрунтування. Героїня Марла (чи її автор-творець) уявляє себе Божественним Божевільним, бо: «...кожному суспільству час від часу потрібен свій Божественний Божевільний, що може собі дозволити геть усе, щоби своєю волею звільнити інших» [2, с. 134].

За нашою статистикою, одним із найрозповсюдженіших жаргонізмів наркоманської групи є слово **стрьом**: «Як би там не було, а попри відчуття звільнення від цього 70-тикілограмового памперса, Марлу не полишало й відчуття легкого стрьому» [2, с. 29].

**Стрьом**, ж., нарк. Відчуття миттєвого переляку [4].

Автор окреслює явище страху та переляку таким жаргонізмом для якомога точної передачі відчуттів головної героїні. Для молоді, котра є цільовою аудиторією творів Ірени Карпи, такий сленг є навіть більш прийнятним, ніж слово на позначення цього відчуття із загальноживаної лексики.

Часто використовується й сленгове слово **гребучість**: «І Марла притоптала щойно викурений косячок середньої гребучості трави, привезеної Павелом аж із самої Праги автостопом і розданої першим людям, які йому трапилися в Амстердамі...» [2, с. 56].

**Гребучість**, ж., нарк. Одиниця виміру задоволення, котра зазвичай визначає рівень впливу алкогольних та наркотичних речовин на свідомість людини [4].

Також до наркоманської групи жаргонізмів належить і слово **обдовбаний**: «І як все-таки добре, – продовжувала Марла, – що ти в мене такий чуйний. Не став реготати з мене, не сказав, що я ідіотка обдовбана, і не перевернувся на інший бік. Дякую, що перейшов зі мною на інше ліжко» [2, с. 164].

**Обдובаний**, ж. Людина, котра перебуває під дією сильних наркотичних речовин [5, с. 158].

Деякі слова з кримінальної лексики авторка вживає у переносному значенні, як, наприклад, добре відоме **кілер**: *«Летіти до неї з Пітера літаком було дурнуватою ідеєю, але хто ж іще буде реалізовувати дурнуваті ідеї, як не я? Міс Нелогічність, кілер здорового глузду»* [3, с. 143].

**Кілер**, ж., крим. Той, хто вбив кого-небудь [5, с. 67].

У цьому контексті **кілер** вживається для емоційного підсилення самокритичності героїні. Вона вважає, що мислить досить нетверезо і нестандартно, а Ірена Карпа посилює таке ставлення до себе важким в емоційному аспекті словом «вбивця».

Натягнуті стосунки між суспільством і охоронцями закону призвели до появи жаргонізму **мент**: *«Та нічо, він щас у мене пограється! Думає, я не знаю, скільки вони в Росії ментам платять?»* [3, с. 11].

**Мент**, ж., крим. Міліціонер [5, с. 141].

Вищезгаданий жаргонізм вказує на зневажливе ставлення мовця до людини, котра працює в міліції. Це сленгове слово надає висловлюванню певної агресії, спрямованої не у бік конкретного поліціанта, а до працівників поліції в цілому, що також можна вважати частиною певних життєвих принципів, котрі є важливими при створенні образу героя в уяві читача.

Визнаючи за літературою право на відтворення дійсності, не слід забувати про зворотний вплив: літературний твір, особливо твір високохудожній, здатен формувати людину, тому потрібно чітко розставити акценти: якщо наркотики – це зло, то і відображати це в художній літературі варто у контексті зла, а не буденної речі, у протилежному разі тут потрібен психіатр, а не критик.

Отож, як бачимо, кримінальний та наркоманський сленг стилістично передали колорит контингенту, авторка наділила лексику цих груп певною емоційністю та експресивністю, що

помітно позначилося на настрої подій, у яких вони використовувалися, однак ми змушені визнати, що ці групи лексики дещо спотворили романи вульгарністю; часом згадана лексика необґрунтована і працює лише на резонансність автора, його бажання виділитися на фоні колег-постмодерністів. Згадану розвідку вважаємо перспективною для подальших наукових досліджень.

### **Список використаної літератури**

1. Грачев М. А. Словарь молодежных сленгов / М. А. Грачев, А. И. Гуров. – Горький, 2004. – 366 с.
2. Карпа І. Фройд би плакав / І. Карпа. – Х. : Фоліо, 2004. – 213 с.
3. Карпа І. Супермаркет самотності. Перламутрове порно / І. Карпа. – Х. : Клуб сімейного дозвілля, 2008. – 272 с.
4. Словар українського сленгу Словопедія: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://slovopedia.org.ua>.
5. Словник сучасного українського сленгу / упоряд. Т. М. Кондратюк. – Х. : Фоліо, 2006. – 350 с.
6. Українська експресивна лексика: проблема семантики і функціонування: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://librar.org.ua/sections\\_load.php?s=philology&id=4053&start=1](http://librar.org.ua/sections_load.php?s=philology&id=4053&start=1).
7. Сленг наркоманов: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/>.

*Луканіна Ганна*

### **ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ЛІТЕРАТУРОЗНАВЧИХ ПОНЯТЬ СТУДЕНТІВ-ФІЛОЛОГІВ ПРИ ВИВЧЕННІ ДРАМАТИЧНИХ ТВОРІВ**

У сучасній Україні відбувається активне реформування середньої і вищої освіти. Одним із пріоритетних напрямів державної політики є «формування у дітей та молоді сучасного світогляду, розвиток творчих здібностей і навичок самостійного

наукового пізнання, самоосвіти і самореалізації особистості» [4]. З огляду на це посилюється увага до пошуку й розробки шляхів опанування основ наук (певної системи понять) у єдності з розвитком самостійної пізнавальної активності й теоретичного мислення студентів. Важливого значення в розв'язанні поставлених завдань набуває оволодіння студентами-філологами понятійним апаратом літературознавчих дисциплін, зокрема української і зарубіжної літератури, специфіка яких полягає в обов'язковому оволодінні літературознавчими поняттями.

Теоретичні й методичні основи професійної підготовки майбутніх філологів вивчали Л. Базиль, Ю. Бондаренко, Н. Волошина, А. Градовський, С. Жила, О. Ісаєва, О. Куцевол, Л. Мірошниченко, А. Ситченко, Г. Токмань. Методисти О. Ніколенко, В. Мацапура розглядали проблему вивчення теорії літератури, зокрема драматичних творів. Аналізу специфіки драматичного роду літератури присвячені праці В. Халізева, В. Сахновського-Панкєєва, М. Полякова та інших літературознавців.

Драма – особливий рід художньо-літературної творчості. У порівнянні з іншими двома літературними родами – епосом і поезією, драма виділяється суттєвими особливостями як у способах донесення до адресата (глядача) відтворюваних мовними засобами образів і подій, так і в мовній організації тексту літературного твору, призначеного для акторського відтворення в просторі сцени.

Ситуації та образи драматичного твору даються глядачеві у спосіб сприймання реальної (умовно-реальної), відтвореної на сцені ситуації, а також з участю двох рецепторів – зорового і слухового. У творах інших двох родів – епосі та поезії – сприймання змальованого словом образу чи ситуації відбувається за участі лише одного рецептора – зорового. До того ж, це зорове сприйняття досить специфічне: читач

сприймає тільки графічний образ слова, який у його свідомості трансформується в уявні образи – людей, предметів, ситуацій.

Із трьох літературних родів – епосу, лірики і драми – останній виділяється принципово суттєвими організаційно-мовними характеристиками. В епічному та ліричному родах літератури між автором (письменником) і тим, на кого розрахований твір (читачем), знаходиться тільки «чистий» текст. Факт художньо-естетичної реалізації такого тексту здійснюється шляхом зорового сприйняття читачем графічно переданого вербального ряду з відповідною трансформацією його в уявні образи, картини, ідеї. Ситуація мало змінюється і у випадках читання тексту майстром художнього слова: тут має місце сприйняття тексту твору за допомогою слухового рецептора з наступною, як і при «тихому» читанні, трансформацією тексту в уявні образи і картини. Актор, який читає текст, є своєрідним посередником між автором (письменником) і «споживачем» (читачем твору), він трансформує графічний текст у текст звуковий, здійснює перерозподіл рецепторів: зоровий рецептор замінюється на слуховий (хоч слухове сприймання може певною мірою доповнюватись сприйманням зоровим, оскільки при читанні тексту актор, природно, використовує і деякі сприймані зором супровідні засоби, наприклад, міміку, жести) [3, с. 32].

Отже, драматичні твори мають свою специфіку, тому важливими залишаються питання вивчення драматичних творів у ВНЗ, використання понятійного інструментарію при вивченні драматичних творів, засвоєння алгоритмів розумових дій під час формування понять, теоретичного обґрунтування особливостей використання методичних прийомів на різних етапах формування літературознавчих понять при вивченні драматичних творів тощо.

Серед методистів немає єдиної думки про спосіб, систему, обсяг і послідовність вивчення питань теорії літератури і

формування літературознавчих понять зокрема. Переважна більшість дослідників (О. Балибердін, О. Бандура, Г. Беленький, О. Ісаєва, Л. Мірошниченко, Є. Пасічник, М. Снежневська та ін.) вважає, щоб формування літературознавчих понять відбувалось успішно, потрібно дотримуватись поетапної роботи, застосовувати теоретичні поняття при виконанні практичних вправ і завдань, враховувати відомі теоретичні знання, отримані під час вивчення шкільного курсу української і зарубіжної літератури, на заняттях з вивчення дисциплін «Вступ до літературознавства» та «Теорія літератури».

Методисти поділяють теоретико-літературні поняття драматургії на кілька груп:

- 1) зображально-виражальні засоби мови драматичного твору;
- 2) тема, ідея, композиція та її складові елементи, прийоми характеристики персонажа;
- 3) драматургічні роди і жанри [5, с. 57].

Відповідно до навчальних планів підготовки майбутніх учителів української мови і літератури, курс «Вступ до літературознавства» викладається в першому семестрі. У процесі опрацювання цієї дисципліни студенти мають ґрунтовно засвоїти першооснови та засади літературознавства як філологічної науки, що синтезує досвід історії літератури, теорії літератури і літературної критики, а також сприяє систематизації відомостей з літературознавства, засвоєних у середній школі, формуванню в майбутніх учителів-словесників відповідних уявлень про специфіку художньої літератури як різновиду мистецтва слова, закріпленню нових знань з теорії літератури, виробленню навичок наукового аналізу художніх творів, осягненню основ закономірностей літературного процесу.

Предметом вивчення навчальної дисципліни «Вступ до літературознавства» є специфіка художньої літератури як словесного виду мистецтва та її місце в культурній парадигмі



сучасної людини; особливості змісту і форми літературного твору в складній комунікативній системі: «автор-текст-читач»; основні закономірності розвитку художньої літератури в національних, регіональних та світових вимірах. Окрім того, студенти мають уміти добирати ілюстративний матеріал до кожного терміна; поцінювати художній текст як окреме естетичне ціле й з огляду на його місце в літературному процесі; визначати родову належність твору, його жанрову форму, коментувати засоби зображення світу й людини в ньому; здійснювати спостереження над способами і прийомами типізації та індивідуалізації характерів, майстерністю композиції та сюжету, мовою художніх творів і особливостями віршування. На розгляд студентів виносяться такі теми: «Літературознавство як наука», «Література як форма суспільної свідомості», «Зміст і форма літературного твору», «Літературні роди і жанри», «Художній образ у літературному тексті», «Основи віршування», «Мова літературного твору», «Літературний процес» [1].

Узагальнити та систематизувати знання щодо літературних понять дає змогу курс «Теорія літератури», який вивчається на старших курсах філологічних факультетів. Його метою є повторення й поглиблення знань з історії та теорії літератури, розвиток уявлення про сучасний стан розвитку літературознавства та проблемні аспекти вітчизняної та зарубіжної науки, формування навичок літературознавчого аналізу на основі сформованих літературознавчих понять. Предметом вивчення зазначеної дисципліни є розвиток літературознавчої думки від давнини й до сьогодні на основі науково-критичних і літературно-методичних досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних авторів. На відміну від «Вступу до літературознавства», предмет «Теорія літератури» викладається поглиблено у зв'язку з розвитком світового літературознавства; розглядається динаміка формування і

визначення наукових категорій і положень про літературу; ґрунтовно осмислюються основні етапи розвитку літературознавчої науки; досліджуються літературні напрями, школи, роди, види, жанри; визначається функція літератури в суспільному житті як одного із видів мистецтва слова, яке впливає на формування духовності людської особистості, її переконання і свідомість. Завданням курсу «Теорія літератури» є висвітлення основних етапів та напрямів розвитку теоретико-літературної думки від античності до XXI ст.; ознайомлення із проблемним полем, термінологічно-категоріальним апаратом, концепціями сучасного літературознавства; поглиблення та узагальнення знань, пов'язаних із природою художньої літератури як мистецтва слова, художнього твору, методами та принципами його аналізу; розкриття основних закономірностей розвитку літературного процесу; удосконалення навичок наукового аналізу художнього твору з урахуванням новітніх методологій літературознавства [2].

Отже, на основі набутих у школі літературознавчих понять, поглиблення цих знань при вивченні у ВНЗ курсів «Вступ до літературознавства» та «Теорія літератури» студенти мають змогу теоретично осмислити найактуальніші проблеми сучасної літературної дійсності й особливості розвитку української та зарубіжної літератури у взаємозв'язках з традиціями, новаторством і художньою майстерністю.

### **Список використаної літератури**

1. Білоус П. В. Вступ до літературознавства : навчальний посібник / П. В. Білоус. – К. : ВЦ «Академія», 2011. – 336 с.
2. Білоус П. В. Теорія літератури : навчальний посібник / П. В. Білоус. – К. : Академвидав, 2013. – 328 с.
3. Вітченко А. О. Теорія і технологія формування інтерпретаційної компетенції старшокласників у процесі вивчення світової драматургії : монографія / А. О. Вітченко. – Луганськ : Шико, 2007. – 326 с.

4. Національна доктрина розвитку освіти в Україні : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: **Ошибка! Недопустимый объект гиперссылки.**

5. Наукові основи методики літератури : навчально-методичний посібник / за ред. Н. Й. Волошиної. – К. : Ленвіт, 2002. – 344 с.

*Мариняк Наталія*

### **ФІЛОСОФСЬКИЙ КОНФЛІКТ ДРАМИ «ЖИТТЯ – ЦЕ СОН» (П. КАЛЬДЕРОН)**

Проблема філософського конфлікту розглядається як основна проблема літературознавства. Письменник порушує питання, характерні для цього напрямку мистецтва: свобода особистості від визначеної наперед долі, двоїстість людської природи, можливості самовдосконалення. Філософські та релігійні питання, протиріччя та конфлікт, які П. Кальдерон порушує у драмі, властиві жанру ауто, хоча письменник виходить за його вузькі рамки. «Життя – це сон» – шедевр світової літератури, тому вивчення його є методично обґрунтованим, дидактично доцільним та педагогічно актуальним.

Драматургія Кальдерона, як і драматургія Шекспіра, переросла хронологічні межі своєї епохи, знайшовши своє продовження в інтерпретаціях його мотивів, образів і сюжетів, до яких вдавалися драматурги наступних історико-літературних епох.

Гарсія Лорка відзначив «чарівну силу вірша» драми «Життя – це сон» Кальдерона, що звучить то піднесено, то скорботно, то пристрасно. Борис Шалагінов порівнює драму Кальдерона з картиною його сучасника і співвітчизника Мурильо «Звільнення апостола Петра з в'язниці»: «Світ – це в'язниця, звільнити з якої може тільки сила віри. Ця поширена в добу бароко думка виразно втілена в алегоричній формі як у картині, так і в драмі.

Метою статті є дослідження важливих питань людського існування: що таке життя, що таке людина, у чому полягає сенс її буття, що таке свобода, що зумовлює вчинки особистості, яке її місце у світі, що є моральною основою для її життя. Центральними категоріями, які цікавлять митця, є такі поняття, як доля, людина, світ, Бог, честь, життя, добро, зло, свобода. Душа людини – арена боротьби добрих і злих начал. Та чи здатна особистість знайти себе у стрімкому коловороті життя, чи подолає вона в собі темні сили, чи збагне справжню сутність свого земного буття? Ці проблеми порушуються у творі іспанського драматурга.

Драма Кальдерона «Життя – це сон», безсумнівно, є вершиною його творчості. У ній виражена кульмінація всієї іспанської драматургії XVII століття.

Драма увібрала в себе всі досягнення філософської іспанської драми, і не тільки іспанської. Кальдерон розвинув в ній ті ідеї, які захоплювали його сучасників – письменників бароко. Кальдерон в драмі «Життя – це сон» порушує низку філософських проблем, характерних не тільки для його творчості, але й для бароко в цілому. Це – проблема честі, любові і віри, а також проблема свободи людини і стосунків людини з долею. У драмі, з одного боку, висловлюється думка про те, що протистояти долі неможливо, що життя – це театр або сон, в якому події вершаться згідно з чиеюсь волею, і люди не можуть впливати на неї [4, с. 4].

Конфлікт драми «Життя – це сон» розгортається навколо царевича Сехізмундо. Цей хлопець відчув на собі жорстокість свого батька. З дитинства царевич був закутий у вежі, адже гороскопи передбачили його батькові, що син відбере в нього трон та буде жорстоким правителем.

Характерною особливістю світосприйняття Кальдерона є поєднання уявного і дійсного, сну і реальності. У такому

складному синтезі різних начал живуть його герої – люди епохи бароко. Людина в розумінні Кальдерона – суперечлива істота. Охоплена різними пристрастями й бажаннями, вона здатна виявляти як ниці інстинкти, так і високі прагнення. Майже кожен із персонажів відчуває у своїй душі складну боротьбу [5, с. 232].

Базиліо – батько Сехізмундо, багато років страждає від того, що власноруч кинув сина у вежу. Росаура кохає і водночас хоче помститися Астольфо. Клотальдо переживає у своїй душі гостре зіткнення почуття й обов'язку: він мав убити Росауру, але вона його рідна кров; Астольфо врятував його від загибелі, і він його боржник, проте Росаура вимагає від Клотальдо помститися за неї.

В душі Сехізмундо борються «звіряче» й людське, кохання і монарший обов'язок, добро і зло, Бог і Диявол. Особистість змальовано автором як поєднання стихійних начал, непізнану і глибоку таїну.

Стосунки між королем Базиліо і його нерозважливим сином Сехізмундо, на думку С. Артамонова, є алегоричною мікромоделлю стосунків Бога і людини. Свобода волі, тобто свобода морального вибору між добром і злом, яку в людині дуже неохоче на час Кальдерона змушені були визнати під тиском протестантських віровчень єзуїти, яка знаходить свій вираз у душевному бунті Сехізмундо, є величиною формальною, оскільки в кінцевому рахунку життя людини визначається Богом. Людині лише здається, що сила її волі, бажань та морального вибору здатна щось змінити у її житті. Насправді вона абсолютно безпорадна перед велінням Бога, і будь-яка спроба людини щось змінити – марна. Звідси і саме життя людини – примарне, ілюзорне, подібне до сну, але не до реальності. Тому єдине, що залишається людині, – це, покійно сприйнявши визначену їй долю, спробувати змити гординю, бунтівну силу волі, що прагне свободи, і спокутувати благочестивою поведінкою гріх свого народження у цей світ [2, с. 22].

Драма П. Кальдерона «Життя – це сон» є складним синтезом філософських ідей, міфологічних сюжетів, легенд, фольклорних мотивів, релігійних вірувань, адаптованих драматургом згідно з ідеологією та поетикою його епохи, власними етичними й естетичними ідеалами.

Філософський конфлікт драми теж бароковий: він розгортається між пророцтвом про долю Сехізмундо та його справжньою долею, між бажаннями та можливостями людини впливати на свою долю. Юний король знав, що в реальному житті не може, немов уві сні, чинити, як забажається. Його діяльність обмежує закон; він зрозумів, що мусить бути добрим. Неволя стала для нього радісною, оскільки саме в неволі він почувався вільним. Наприкінці п'єси кожен персонаж твору знайшов істину і пізнав щастя, а Сехізмундо став зразковим правителем, тому що збагнув: вільною людину роблять любов, доброта і милосердя. Цей висновок у філософсько-релігійному дусі також є ознакою світоглядних і художніх принципів бароко [3, с. 4].

Таким чином, зазначимо, що у п'єсі «Життя – це сон» послідовно проводиться думка: людина може й повинна долати не присуди долі, а саму себе – шляхом духовного й морального вдосконалення, це і є той істинний шлях, що веде до добра. Треба приборкувати в собі звіра, і тоді людина не повністю залежатиме від фатуму. Кальдерон уперше у світовій літературі відобразив могутність звільненого духу, показав, які руйнівні сили приховані в глибинах особистості, й водночас наголосив на величчї людини, котра йде нелегким шляхом до пізнання себе й вищих істин. Головний герой драми здійснив великий подвиг – він розірвав усі ланцюги, які стримували його думки, почуття, дії, і явив світові торжество свого розкутого духу.

### **Список використаної літератури**

1. Артамонов С. Д. Історія зарубіжної літератури 17–18 ст.: підручник. – С. Д. Артамонов. – К. : Просвітництво, 1988. – С. 22.

2. Бароко: портрет доби // Зарубіжна література. – 2009. – № 26. – С. 4–16.

3. Девдюк І. В. Бароко і класицизм: спільне та відмінне / І. В. Девдюк // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. – 2005. – № 8. – С. 2–4.

4. Пастушенко Л. І. «Життя це сон» Кальдерона і «Історія життя пройдисвіта на ім'я дон Паблос» Кеведо / Л. І. Пастушенко // IBERICA: Кальдерон і світова культура. – Львів, 1986. – С. 18–60.

5. Педро Кальдерон де ла Барка. Життя – це сон / Педро Кальдерон де ла Барка. – К. : Веста, 2004. – 232 с.

*Марціонь Сергій*

### **ПОНЯТТЯ «КОНФЕСІЙНА ЛЕКСИКА» В КОНТЕКСТІ ЛІНГВІСТИЧНИХ СТУДІЙ**

Споконвіку конфесійна лексика відіграла важливу роль у житті українського народу та збереженні його культурної самобутності. Незважаючи на постійну присутність релігії у житті простих українців, вітчизняні мовознавці тривалий час не наважувалися виділяти конфесійну лексику як окремий стиль мовлення (такі дії зумовлені як історичними, так і політичними обставинами в Україні), що збагачує українську мову та розширює сферу її вживання. Лише після становлення незалежної України вітчизняні науковці почали активно займатися питанням виділення конфесійної лексики як особливого пласту нашого мовлення та намагалися подати власні трактування поняття «конфесійна лексика».

На сьогоднішній день в українському мовознавстві досі немає єдиного погляду на поняття, що характеризує лексику, вживану в релігійній сфері. О. Захарків називає цю лексику богословською, С. Деравчук вважає, що це релігійно маркована

лексика і багато науковців використовують це поняття, але всі вкладають у цей термін свій сенс та розуміння, Л. Бондаренко трактує цю лексику як релігійно-християнську, О. Тодор є прихильником такого поняття, як релігійна термінологія, натомість Р. Гриньків називає слова з релігійної сфери сакральною лексикою, що також часто використовують у сучасних наукових працях, а Ю. Браїлко надає перевагу номену «конфесійна лексика» [5]. Незважаючи на різні найменування або ж трактування, сутність та ознака самого терміна є однаковою або наближеною в усіх мовознавців й позначає релігійну лексику як таку, якою користуються священнослужителі, письменники і публіцисти.

На сучасному етапі розвитку конфесійного стилю існує декілька чітко сформованих понять, що ж таке конфесійна лексика, її призначення та сфера обслуговування. С. Федак, який досліджував сакральну лексику у Почаївських збірниках проповідей, вважає: сакральна лексика, тобто конфесійна, – це пласт лексики, вживаної для позначення понять, що стосуються релігійної свідомості, культової діяльності, церковно-релігійних організацій, внутрішньо- та міжцерковних відносин [7]. Натомість П. Дудник подає таке визначення: лексика конфесійного стилю – тематично спеціальна, стандартна, дещо незвична, особлива, чітко відмежована від лексики інших стилів [5, с. 24]. Останнє визначення можна вважати недостатньо об'єктивним, адже автор суперечить собі, коли називає конфесійну лексику водночас «стандартною» та «особливою й дещо незвичною». Наступним дослідником, який спробував систематизувати й унормувати дефініцію «конфесійна лексика», була І. Ворона. Вона пояснює вищезазначене поняття так: церковно-релігійна лексика – це слова чи словосполучення, які позначають церковно-релігійні поняття та предмети, вступають у системні відношення з іншими словами, утворюючи обмежено



відкрити систему, для якої характерні полісемія, синонімія, антонімія. До вказаних термінів належать лексеми, безпосередньо пов'язані з вірою, християнськими обрядами, храмовими спорудами та реаліями суто церковного вжитку [2]. Чергову спробу схарактеризувати конфесійну лексику зробив Ю. Браїлко. Він зазначав, що релігійна лексика – це розряд лексичних одиниць, що характеризуються спільним стильовим значенням, яка, нашаровуючись на предметно-понятійний зміст, виступає компонентом загальної семантики та вказує на усталене вживання лексеми в конфесійному різновиді сучасної української літературної мови, тобто несе в собі додаткову «непредметну» інформацію й точно сигналізує про сферу побутування слова, у якій його денотативно-сигніфікативний елемент передається оптимально [1]. Це визначення можна зараховувати до наукової дефініції найменування, яка може входити до словника наукових термінів української мови. О. Петришин кваліфікує релігійну лексику як розряд лексичних одиниць, що позначають предмети, поняття, явища і властивості церковно-релігійної сфери, переважно відзначається позитивно-оцінною конотацією та характеризується спільними стильовими значеннями [6].

Існує більш сучасне тлумачення, що належить до журналістського доробку: українська церковно-обрядова лексика – це сукупність мовних одиниць (слів і словосполучень), які позначаючи реалії та поняття, пов'язані з виконанням церковно-обрядового акту, функціонують у ролі знакових засобів спілкування в обрядовій практиці та в її описі [4]. Досить влучним є визначенням Д. Гурської. Вона зауважує, що до основних мовних стильових засобів конфесійного стилю належить маркована лексика, яку в національній літературі називають конфесійною. Це можуть бути стилістими: *Ісус, Різдво, Пасха, піст, причастя*; складні слова: *Божя Матір*,

*чудотворець, триєдиний*; усталені словосполучення: *Ісус Христос, Мати Божя, за упокій душі, Небесний Отець* тощо [3].

Отже, у сучасній українській лінгвістиці не сформульовано чіткого та загальноприйнятого визначення поняття «конфесійна лексика». Кожен із мовознавців намагався розтлумачити його на власний розсуд, і саме тому існує така варіантність, але найголовніше, що за смисловим навантаженням всі дефініції майже ідентичні. Позитивним моментом із цієї різнобічності є те, що дискусія стосовно визнання конфесійної лексики як виразника окремого стилю триває, відтак із часом українська стилістика й термінологічна система українського мовознавства збагатиться парадигмою обґрунтованих номенів зі сфери церковно-релігійного життя суспільства.

### **Список використаної літератури**

1. Браїлко Ю. І. Конфесійна лексика у творчості українських поетів 60 – 80-х років ХХ століття (семантико-стилістичний аспект): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Ю. І. Браїлко. – К., 2005. – 23 с.

2. Ворона І. І. Характеристика української церковно-релігійної термінології: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v23/part\\_1/6.pdf](http://www.vestnik-philology.mgu.od.ua/archive/v23/part_1/6.pdf)

3. Гурська Д. В. Релігійна лексика у художньому дискурсі Галини Пагутяк: комунікативно-прагматичний аспект: [Електронний ресурс] – Режим доступу: [file:///C:/Users/uk/Downloads/Npkpnu\\_fil\\_2013\\_32\(1\)\\_11.pdf](file:///C:/Users/uk/Downloads/Npkpnu_fil_2013_32(1)_11.pdf)

4. Лексика конфесійного стилю в нових функціонально-стилістичних виявах (на прикладі мови інтернет-видання «Українська правда») // Науковий вісник Чернівецького університету: збірник наукових праць. – Випуск 659. Романо-слов'янський дискурс. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т, 2013. – С.14–17.

5. Навальна М. І. Динаміка лексики української періодики початку XIX ст.: монографія / М. І. Навальна – К. : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2011. – 328 с.

6. Петришина О. І. Проповідницька спадщина Йосифа Сліпого : лінгвістичний аспект / О. І. Петришина. – Тернопіль, 2014. – 5 с.

7. Федак С. А. Сакральна лексика у почаївських збірниках проповідей XVIII ст. : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Users/uk/Downloads/Timvum\\_2011\\_6\\_18.pdf](file:///C:/Users/uk/Downloads/Timvum_2011_6_18.pdf)

*Мільчановська Ліана*

## **ІНТЕЛЕКТ-КАРТИ – ІННОВАЦІЯ У СИСТЕМІ ОСВІТИ**

Навчання у сучасні вищій школі спрямоване на формування цілісної картини комунікаційних технологій, що забезпечують подальше удосконалення навчально-виховного процесу. Пріоритетом розвитку освіти є впровадження сучасних інформаційних технологій. Інноваційна спрямованість навчального процесу призводить до розвитку особистісних якостей студентів, творчого підходу у навчанні, ініціативності, наполегливості.

У традиційній системі запису інформації зазвичай використовують лінійний запис інформації, зокрема текст із заголовками, таблиці та схеми. Візуально записи виглядають монотонно, з елементами, які постійно повторюються. У таких конспектах важко виділити головні ідеї. Всі ці ідеї ми пам'ятаємо завдяки особливим ключовим словам, які для нас є носіями вражень про зміст. У нотатках багато вторинного, тому час витрачається на них неефективно.

Новітньою соціальною технологією навчання є створення інтелект-карт. Це інноваційний напрям в освіті, який сприяє закріпленню знань та розвитку творчих здібностей особистості.

Інтелект-карти – це природний продукт діяльності нашого мозку. Складаючи такі карти, ми графічно відображаємо процес нашого мислення. Карти пам'яті є дуже потужним інструментом для вивільнення потенціалу, прихованого в мозку. Тому цей метод може бути застосований в будь-якій сфері людського життя, де потрібно вдосконалювати інтелектуальний потенціал особистості. Найчастіше цей метод є індивідуальним продуктом однієї людини або однієї групи, висловлює індивідуальні можливості, створює простір для прояву креативних здібностей [1, с. 131].

Проблематикою створення інтелект-карти займаються американські вчені, зокрема брати Тоні та Барі Б'юзени, Хорст Мюллер та інші. Серед вітчизняних науковців – О. В. Аксьонова і Н. В. Терещенко. Потрібно відзначити, що такий метод недостатньо опрацьований, тому ми спробуємо зробити свій внесок у розробку інтелект-карт.

Питання візуалізації навчального матеріалу стає все більш актуальним. Скорочення аудиторних годин у вищій школі, потужний обсяг навчального матеріалу вимагають пошуку ефективних новітніх технологій, які б сприяли оптимізації процесу навчання.

Інтелект-карти – це графічне вираження процесів багатовимірного мислення. Це потужний метод, який надає універсальний ключ до розкриття потенціалу. Він може застосовуватись у будь-якій сфері нашого життя.

Науковці наводять чотири істотні особливості інтелект-карт: а) об'єкт вивчення представлений у центрі уваги; б) основні ідеї, завдання чи поняття, пов'язані з центральним об'єктом, розходяться від нього у вигляді гілок; в) гілки (позначаються плавними лініями) пояснюються ключовими словами чи образами; гілки, що відходять від головних, називаються вторинними, і т. д.; г) усі гілки формують взаємопов'язану вузлову систему [2, с. 58].

Для того щоб створити інтелект-карти, потрібно знайти центральний образ за темою, встановити ієрархію зв'язків та номерну послідовність викладення змісту. Також краще використовувати графічні образи, лаконічно та чітко викладати думки. Методологічною основою створення та використання інтелект-карт як засобу активізації пізнавальної діяльності є метод моделювання. Це ефективний наочний метод, що сприяє розвитку мотивації та посилення цікавості, зокрема до способів набуття знань.

Людський мозок відрізняється від комп'ютера тим, що працює асоціативно. Асоціація відіграє роль у всіх психічних функціях, а самі слова не є винятком. Кожне слово і думка мають численні підключення до інших ідей та концепцій. Метод інтелект-карт ефективний для генерації ідей, асоціацій, при цьому значно активізується зорова пам'ять. Цьому сприяють: набір ключових слів, використання кольору, символи, значки, стрілки із зазначенням груп слів. Інтелект-карти структуровані за аналогією пам'яті, вони допомагають організувати інформацію. Творчий потенціал у вигляді інтелект-карти корисний для мозкового штурму. Ви тільки повинні почати працювати із базовою проблемою та генерувати ідеї, асоціації з тим, щоб вийти на велику кількість різних можливих підходів. Представляючи свої думки та погляди в просторовій формі за допомогою кольору та зображень, отримаєте кращий огляд та нові поєднання, зокрема бажані напрями розв'язання питання у вигляді ідей. Інтелект-карти – спосіб представлення думок, пов'язаних із символами, а не зі сторонніми словами. «Картографування» дозволяє написати власні ідеї швидше, ніж висловити їх, використовуючи лише слова або фрази. Традиційні загальноприйняті підходи до фіксації інформації не завжди ефективні [2. с. 8].

У свою чергу, радіантне мислення – аналог асоціативного мислення, яке визначається як пріоритетний принцип

функціонування людського мозку. Прагматичний аспект радіантного мислення – створення альтернативного способу викладення та засвоєння матеріалу, тобто із застосуванням інтелект-карт.

Отож, створення інтелект-карт – це надзвичайно потужна технологія, що підвищує ефективність роботи на заняттях у декілька раз. Вони допомагають повернути оригінальні думки, що знаходяться за живим текстом. Перспективним напрямком дослідження є розробка та підбір нових завдань для самостійної роботи студентів при вивченні дисциплін гуманітарного циклу на основі технології майндмепінгу.

### **Список використаної літератури**

- 1.Бабич А. В. Эффективная обработка информации. Mind mapping для студентов и профессионалов : учебное пособие / А. В. Бабич. – М. : Интернет-Университет Информационных Технологий : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2011. – 223 с.
- 2.Беспалько В. П. Слагаемые педагогической технологи / В. П. Беспалько. – М. : Педагогика, 1989. – 192 с.
- 3.Бьюзен Т. Карты памяти. Готовимся к экзаменам / Т. Бьюзен. – Минск : Росмэн-Пресс, 2007. – 120 с.
- 4.Бьюзен Т. Супермышление / Т. Бьюзен, Б. Бьюзен. – Минск : Попурри, 2003. – 320 с.

*Мулякко Соломія*

## **НОМІНАЦІЇ УКРАЇНСЬКИХ БОЖЕСТВ: СИСТЕМАТИЗАЦІЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Знання наших предків про основні закономірності світобудови виражались у релігійній формі – уособленні космічних сил в образах Богів. Це було живою формою спілкування з різними силами, а також сприяло використанню їх у регламентації свого побуту, у прискоренні етногенезу. Виражаючи свої знання про

могутні космотворчі сили у персоніфікованій формі, трактуючи їх як реальні, подібні до людини, але невимірно могутніші істоти, наші предки полегшували собі можливість спілкуватися з цими силами, можливість прилучення своїх енергетичних систем до вищих енергетичних.

Групові й індивідуальні молитви, містерії, ритуали і обряди спрямовували думку й почуття (тобто енергетичні компоненти людини) до певних космічних знань і сил, які мали безпосередній вплив на життя людей, їхню долю та їхні шанси стати досконалішими. Вже в палеоліті – кам'яному віці – наші предки чудово орієнтувалися в головних і допоміжних силах, в далеких і близьких .

Багатоох учених (О. Афанасьєв, Н. Белецька, В. Гнатюк, Я. Головацький, Д. Зеленін, М. Максимович, Л. Мирончиков, Б. Рибаків, О. Фамінцин) цікавило питання походження та значення номенів на позначення слов'янських богів.

На жаль, жодних місцевих письмових джерел про світогляд наших давніх пращурів немає. В Україні всі дохристиянські манускрипти були старанно винищені у боротьбі з язичництвом, а греків, римлян та арабів, письмові свідоцтва яких збереглися, тоді ще не існувало. Однак в деяких українських селах, тисячолітні традиції яких не були обірвані, інформація наявна у міфах, піснях, приказках, звичаях та обрядах.

Тому мета нашої роботи полягає у виокремленні номенів на позначення українських божеств, вибраних зі словника-довідника В. В. Жайворонка «Знаки української етнокультури». Основне завдання дослідження – аналіз та систематизація вибраних міфонімів.

Дослідивши міфи давніх слов'ян про сили природи і створення світу та опрацювавши наукові праці М. Зубова, А. Ішутіна, М. Москаленка, ми виокремили дві групи націополіетонімів – «Спільнослов'янські боги» та «Пантеон богів Князя Володимира».

До першої групи належить дві номінації на позначення богів.

**ПЕРУН** – у слов'янській міфології бог грози (грому, блискавки, дощу). Пізніше – бог-воїн, покровитель війська, визволитель і руйнівник, їздить по небу на крилатих вогнистих конях у вогненній колісниці (назва бога виникла, очевидно, з назви грому *perunъ*, пов'язаної з *prati* – «бити, ударяти»). На зиму залишає небо й засинає, а весною своїм могутнім молотом розбиває зимові пута із землі, і все знову оживає. За повір'ям, як прилетить з вирію зозуля, вона будить Перуна від зимового сну. Він відмикає небо й пускає на землю тепло, тому зозуля вважається вищим птахом.

Зображався срібночубим, золотовусим, з вогненними стрілами, золотим луком та важким молотом у руках. Наводить на всіх страх, бо б'є своїми вогненними стрілами, спалює блискавкою, може вдарити й злу людину (звідси прокляття – *«бодай тебе Перун побив (убив, трісне)!»* або в пісні: *«Бодай тебе Перун забив темньої ночі!»*).

У Володимировому пантеоні Київської Русі вважався вищим божеством, що видно з його місця у літописних списках богів. Наприклад, у П. Загребельного (роман «Диво»): *«Там колись стояли наші боги – Перун, цілий з дерева, привезеного з діброви подніпровської, а голова йому срібна, а вус золотий»* [1, с. 176].

**ВЕЛИКА БОГИНЯ** – богиня життя, первісна праматір. Назва умовна, оскільки первісне її ім'я невідоме, а з різних джерел відомі лише її пізніші назви – *Жива, Дана, Діва, Берегиня, Житня Баба, Рожаниця, Лада*. Предки з давніх-давен шанували Велику Матір, що дає життя всьому. За казками, культ Великої Матері має певну ієрархію: Мати Всесвіту – Небесна Мати – Мати-Земля. Культ Великої Богині започатковано ще з часів матріархату, що згодом у християнстві переріс у культ Божої Матері [1, с. 184].

Друга група – це «Пантеон богів князя Володимира».



**БІЛОБОГ** у дохристиянських віруваннях – головний бог білого дня, щастя, добра, багатства, здоров'я і плодючості; за легендою, творець землі, води, світла. Син Рода, батько Перуна, захисник людей від зла. Господар Вирію та повелитель інших богів. Народні легенди зображують Білобога у постійній боротьбі з Чорнобогом.

Білобог живе у золотому сонячному храмі, посеред якого стоїть золота чаша, по вінця наповнена благом; його символами є вогненний меч, щит та сокіл, якого він посилає в ніч, щоб той вирвав зло з темного мороку, бо скоро має засяяти день [1, с. 276].

**ВЕЛЕС** у дохристиянських віруваннях – опікун кущів, а також охоронець худоби й чередників, бо, за легендою, Велес – опікун усього тваринного світу, поріднив людину і тварину, привчив пасти худобу, запрягати її в плуги та вози, брати від неї молоко, вирощувати її на м'ясо та шкіру.

На думку М. Грушевського, підтвердженням того, що Велес був богом худоби, є те, що його християнський заступник святий Влас був також опікуном худоби. Очевидно, також був богом поезії й музики, бо в «Слові о полку Ігоревім» поет і співець Землі Руської Боян зветься Велесовим онуком (пор. у перекладі Панаса Мирного: «*Чи то так, співаче, Велесів онуче, Віщий Бояне, нам сю пісню співати?*») [1, с. 224].

**ДАЖБОГ** у дохристиянських віруваннях – бог Сонця, світла, добра, син Сварога, син Неба (буквально «дай бог», тобто податель (подавець) добра, багатства, бог-подавець, дарівник, отже – бог достатку).

У народі називався ще *Дайбог*. Залишки назви чуємо у вигукові «*Дай Боже*» як відгомоні первісної жертвовної трапези, до того ж, із варінням меду. Вигук зберігся понині в ритуальних обрядах та при розпиванні міцних напоїв. Бог вважався нібито родоначальником руського народу, можливо, тому в «Слові о полку Ігоревім» русичів названо *Даждьбожими внуками*.

Згодом стає богом лісів, гаїв, байраків, садів, як сонячний, добрий і щедрий бог (бог життя); божество оспіване в українській пісенній творчості. Зображується покровителем весілля, що зустрічає нареченого-князя на світанку.

Можливо, народна приповідка *«пошли, Боже, з неба усього, що нам треба»* звернена не стільки до християнського Бога, скільки і до Дажбога. *Межи трьома дорогами, рано-рано, Межи трьома дорогами, ранесенько, Там здибався князь з Дажбогом, рано-рано, Там здибався князь з Дажбогом, ранесенько. – Ой ти, боже, ти, Дажбоже, рано-рано, Зверни ж мені з доріженьки, ранесенько. Бо ти богом рік од року, рано-рано, Бо ти богом рік од року, ранесенько, А я князем раз на віку, рано-рано, А я князем раз на віку, ранесенько* (весільна пісня) [1, с. 435].

**ДАНА** у дохристиянських віруваннях – богиня життя, вічно юна, чарівна дівка і водночас дружина Вогню, що породила на світ Любов і Землю, а також ліси, трави, ріки [1, с. 345].

**ЛЕЛЬ = ПОЛЕЛЬ** у давніх віруваннях східних і західних слов'ян – язичницьке божество, син Лади, бог любові. Наймення і похідні форми від них збереглися в народних обрядових піснях як приспів, наприклад у колі-веснянці: *«Хвалилась береза перед дубами; Перед дубами своїми гіллями Хвалилася, лелюм-полелюм, гіллями»*. Див. також: *Перед богами Лель і Ладю Огонь Рогніда розвела* (Т. Шевченко) [1, с. 456].

**РОД** є не стільки богом у прямому сенсі цього слова, а швидше соборним предківським духом, що оберігає певну родову спільноту (сім'ю, рід, плем'я, народ), яка походить від спільного першопредка. Род є уособленням померлих людей, котрі не залишають без опіки своїх нащадків [1, с. 197].

**СВАРОГ** у дохристиянських віруваннях – бог Неба, саме Небо й Світло, батько Сонця й Вогню, тобто Дажбога. Прабог, владика світу та єдиний головний бог слов'ян як творча сила

всієї природи. У слов'янських замовляннях з ним пов'язують вогненного духа Рарога, а також Страха (Раха).

У науковій літературі – це бог вогню, тому він опікун ковальства й ковалів, а також опікун ремесла, шлюбу і родинного щастя. За народними уявленнями, навчив людей варити й кувати мідь та залізо, будувати домниці й кузні, викував перший плуг і першу шлюбну золоту обручку.

На думку І. Огієнка, назва пов'язана з індійським *svar*, *svarga* – «небо, сонячне світло». Брюкнер пов'язує назву бога з українськими *свара*, *сварка*, *сварливий*, що може вести до грому, який «сварить» (у П. Тичини: «*А в небі свариться вже хтось*») [1, с. 267].

**ЧОРНОБОГ** за дохристиянськими віруваннями – бог зла, ночі, ворог Вірію, людей і світла. Заступник усіх злих сил, володар підземного мертвого царства, за повір'ям, перетворювався на чорного лебедя та постійно воював з Білобогом [1, с. 235].

**ЯРИЛО** у дохристиянських віруваннях – бог любові й пристрасті, сили та хоробрості. Вважали також богом розквіту творчих сил природи, весняної плодючості, родючості, взагалі весни, тому сприймали як заступника сівачів, а також як бога дітороддя.

Від нього яриться земля і все живе на ній. Назва походить від основи *ярий* (*яр*) на означення «сильний», «завзятий», «гнівний», «весняний», «яскраво-зелений».

Зображувався молодим, у білій полотняній одежі, на білому коні, босим, на голові – вінок з маків і хмелю як символ вічності землі й неба. В лівій руці – пучечок дозрілих житніх колосків як знак життя й щастя, доброго врожаю й благополуччя, а в правиці – серп. На грудях носив зображення бика – символ дужої ярості й пристрасті [1, с. 567].

Таким чином, на всіх етапах свого історичного шляху українці залишалися глибоко віруючою нацією. З часу хрещення

Русі минуло більше тисячі років, християнство викорінило язичницький пантеон богів із життя народу, але язичництво не стерлося з людських душ.

Незважаючи на впливи багатьох факторів, які намагалися знищити колишній світогляд наших предків, ми можемо стверджувати, що функціонування номінацій на позначення українських божеств відроджується. Вони стали невід'ємною частиною нашого повсякденного життя і є одним із найважливіших факторів формування менталітету нації та колориту її культури.

### **Список використаної літератури**

1. Жайворонок В. В. Знаки української етнокультури : словник-довідник / В. В. Жайворонок. – К. : Довіра, 2006. – 703 с.

*Ілона Ординська*

### **ДРОМОНІМИ ПІВНІЧНОЇ ХМЕЛЬНИЧЧИНИ: СТРУКТУРА, СЛОВОТВІР, СЕМАНТИКА, МОТИВАЦІЯ**

Структурування мікротопонімікону передбачає виокремлення основних різновидів власних назв дрібних географічних об'єктів на основі співвіднесеності з різними класами топонімів (іноді дослідники сюди включають й інші онімні поля і підполя). Наприклад, в енциклопедії «Слов'янська ономастика» зазначено, що власне мікротопоніми розмежовуються на мікрогідроніми, мікроойконіми, мікроороніми, мікрохороніми і частину ергонімів [див.: 5, II, с. 155].

Н. В. Подольська у «Словнику російської ономастичної термінології» чітко розмежувала основні види і підвиди топонімів і включила до складу власних географічних назв і номінації доріг – дромоніми [див.: 1, с. 57], як пізніше і Д. Г. Бучко та Н. В. Ткачова [див.: 2, с. 82].

М. М. Торчинський запропонував хороніми поділяти на віоніми (назви шляхів сполучення поза населеними пунктами), ойкохороніми, сильвоніми і гідротериторіоніми, а з-поміж перших виокремлювати дромоніми (найменування доріг, наприклад, авто- і локодромоніми – назви автомобільних трас і залізниць), лімоніми (номінації стежок), понтоніми (назви мостів) і траектіоніми (найменування переїздів і переходів).

Характеризуючи їх, дослідник зазначив: «Лімоніми, траектіоніми і понтоніми можуть входити і в сектор урбанонімії та паронімії. Абсолютна більшість віонімів за структурою є словосполученнями: як підрядними з ГТ (географічним терміном – І. О.) в ролі стрижневого компонента. так і сурядними (поєднанням ойконімів, гідронімів, планетонімів тощо)» [3, с. 154].

Мета нашої роботи – схарактеризувати дромоніми, засвідчені в Ізяславському, Полонському, Славутському і Шепетівському районах, за структурою, способом творення, семантикою твірної основи і мотивацією.

Зазначимо, що кількість віонімів незначна – 134 (1,88 % від загальної кількості мікротопонімів, засвідчених на дослідженій території), з них 82 основні і 52 варіантні назви, коефіцієнт стабільності – 1,634, і такий високий показник пов'язаний з тим, що практично всі номінації є неофіційними і мають декілька функціональних різновидів.

Структурна класифікація онімів ґрунтується на кількості компонентів, які є складниками власної назви; відповідно розрізняються *прості* (одноосновні), *складні* (дво- і багатоосновні) та *складені* (словосполучення і речення) оніми [4, с. 216]. Незважаючи на те, що критерії розмежування і власне типологія пропріативів досить елементарні, проте така систематизація власних назв тісно пов'язана з іншими, такими як семантична, словотвірна і мотиваційна.

В основному (107; 79,85 %) фіксуються складені номінації двох типів: на напрям вказують прийменниково-іменникові конструкції (42; 31,34 %), причому з ойконімами переважно поєднується препозитив **на** (*На Ізяслав, На Острог*), а з апелятивами – прийменник **до** (*До куратника, До міста*), а іменниково-прикметникові словосполучення (65; 48,51 %) досить різнопланово характеризують денотат (*Пряма дорога, Чумацький шлях*).

Простих онімів зареєстровано 3 (2,24 : *Траса, Шлях*), а складних – 24 (17,91 %), і це одна діалектна форма назви-композита (*Узкоколіяка*), а решта – юкстапозити, оскільки найменування залізниць (*Шепетівка – Старокостянтинів*) і автотрас (*Острог – Житомир*) ми кваліфікували як результат словоскладання.

Традиційно в ономастиці розрізняються два основні словотвірні типи власних назв – морфологічний (з такими підвидами, як афіксальний, безафіксний, складання і конверсія) та лексико-семантичний (власне семантизація, плюралізація, акцентуація, синтаксичний тип і універбація) [див.: 3, с. 357–386].

Перший різновид представлений лише словоскладанням (23; 17,16 %), причому поєднується два (*Баранівка – Старокостянтинів, Біла Церква – Кременець*), три (*Корець – Славута – Антоніни, Старокостянтинів – Гриців – Шепетівка*) і навіть чотири (*Старокостянтинів – Шепетівка – Острог – Рівне*) ойконіми.

Із-поміж різновидів лексико-семантичної деривації (111; 82,84 %) більш продуктивним є синтаксичний спосіб (107; 79,85 %), коли пропріальною одиницею стає словосполука (42; 31,34 %: *На Славуту, На Шепетівку*) або словосполучення (65; 48,51 %: *Коськовоцький шлях, Старокостянтинівська дорога*). Шляхом власне семантизації утворено лише чотири найменування (2,99 %: *Узкоколіяка, Шлях*), причому першу номінацію ми так кваліфікували, оскільки онімизований апелятив ще раніше був утворений шляхом складання основ.

За семантикою твірної основи розмежовуються відонімні, відапелятивні та відонімно-відапелятивні власні назви [3, с. 409].

Всі відонімні похідні (23; 17,16 %) – це онімизовані поєднання ойконімів, які вказують на початковий та кінцевий населений пункт автомобільної (*Рівне – Бердичів, Шепетівка – Новоград-Волинський*) або залізничної (*Шепетівка – Бердичів, Шепетівка – Тернопіль*) дороги.

Відапелятивними (30; 22,39 %) є або онімизовані загальні назви (4; 2,99 %: *Траса, Шлях*), або поєднання апелятивів з відносними (*Лісова дорога, Татарський шлях*) чи якісними (*Чорний шлях, Широка дорога*) прикметниками (всього 23; 17,16 %), або сполуки прийменників із загальними назвами (3; 2,24 %: *До міста, До шляху*).

Як відонімно-відапелятивні (81; 60,45 %) кваліфікуються поєднання ад'ектонімів з апелятивами (37; 27,61 %: *Лабунський шлях, Судилківський тракт*), прийменників – з ойконімами (39; 29,11 %: *На Білогородку, На Гриців*) та мікротопонімами (2; 1,49 %: *На Гостру Брону, На Грабову буду*), рідко – відантропонімних прикметників з іменниками – загальними назвами (3; 2,24 %: *Катеринин шлях, Мазурова дорога*).

Всього у складі дромонімів Північної Хмельниччини зафіксовано 138 власних (49,82 %: ***Шевченківський шлях, Шепетівка – Слаута***) та 139 загальних (50,12 %: ***Глибока дорога, Стара дорога***) назв.

Найбільш часто трапляються ойконіми (103; 37,18 %: ***На Острог, Шепетівка – Старокостянтинів***) та ад'ектоніми (33; 11,91 %: ***Рилівський шлях, Щуровецька дорога***), географічні терміни в цілому (72; 25,99 %: ***Заславський тракт, Старий місток***), зокрема ***дорога*** (49; 17,69 %: ***Пряма дорога, Хролинська дорога***) і ***шлях*** (13; 4,69 %: ***Полонський шлях, Татарський шлях***), а також прийменники (42; 15,16 %: ***На***

Здолбунів, *На Любар*), якісні (11; 3,97 %: *Широка дорога, Щаслива дорога*) і відносні (12; 4,33 %: *Бамівська дорога, Польова дорога*) прикметники.

Значимо, що автомобільні дороги на картах позначаються буквено-цифровими індексами (наприклад, *T2313* – це автошлях *Острого – Ізяслав – Антоніни*), проте у мовленні мешканців, звичайно, така форма іменування не використовується.

Із семантикою твірної основи тісно пов'язана мотивація, яка серед дромонімів досить однопланова. Серед простих і складних найменувань фіксуються два мотиви – локативний, пов'язаний із місцезнаходженням денотата (23; 17,16 %: *Острого – Житомир, Острого – Ізяслав – Шепетівка*), та сутнісний, що, власне, вказує на його тип (4; 2,99 %: *Траса, Шлях*).

Словосполуки теж є локативними номінаціями (44; 32,84 %: *На Антоніни, На Кременець*), решта – комбінованими (63; 47,01 %), зокрема локативно- (37; 27,61 %: *Кучманівський шлях, Мислятинська дорога*), квалітативно- (23; 17,16 %: *Бита дорога, Колгоспна дорога*) або посесивно-сутнісними (3; 2,24 %: *Мазурова дорога, Панова лінія*).

Таким чином, дромоніми Північної Хмельниччини – це переважно складені найменування, в основному відонімно-відапелятивні, у складі яких практично рівна кількість апелятивів (зокрема географічних термінів, прийменників і прикметників) та пропріативів (зокрема ойконімів і ад'ектонімів). Основні шляхи творення дромонімів – синтаксичний та словоскладання; провідна мотивація – локативна або локативно-сутнісна.

У перспективі – комплексний аналіз інших різновидів мікротопонімів північних районів Хмельницької області, що дозволить сформувати цілісну картину номінаційного процесу і порівняти отримані результати з аналогічними, засвідченими в різних регіонах України.



### Список використаної літератури

1. Подольская Н. В. Словарь русской ономастической терминологии / Н. В. Подольская. – М. : Наука, 1988. – 192 с.
2. Словник української ономастичної термінології / Д. Г. Бучко, Н. В. Ткачова. – Х. : Ранок-НТ, 2012. – 256 с.
3. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови: монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : Авіст, 2008. – 550 с.
4. Торчинський М. М. Структура онімного простору української мови. Частина 2. Функціонування власних назв : монографія / М. М. Торчинський. – Хмельницький : ХНУ, 2009. – 454 с.
5. Słowiańska onomastyka. Encyklopedia / pod redakcją E. Rzetelskiej-Feleszko i A. Cieślukowejprzywspół J. Dumy. – Warszawa – Kraków: Wyd-woNaukoweWarszawskie, 2002–2003. – Т. 1–2.

*Падун Ірина*

### **МЕТОДИ ЯК СПОСІБ ПРАКТИЧНОГО ЗАСВОЄННЯ НАВЧАЛЬНОГО МАТЕРІАЛУ В СТАРШИХ КЛАСАХ**

Сучасна школа висуває свої вимоги до методів навчання. Це стосується і розбудови української школи взагалі, й удосконалення методики навчання зокрема. Не випадково в Державній національній програмі «Освіта» («Україна XXI століття») одним із шляхів реформування загальної середньої школи названо впровадження педагогічних інновацій, інформатизації загальної середньої освіти.

Мета статті – розкрити практичну реалізацію методів навчання через вправи з підручників з української мови для 10–11 класів.

Метод навчання – це шлях, яким здійснюється рух досвіду суб'єкта навчання, його розвиток. Цей шлях пов'язаний з діяльністю вчителя та діяльністю учнів з досягнення цілей навчання. Серед відомих класифікацій вирізняється системним

підходом класифікація методів навчання Ю. К. Бабанського. Він вперше виділив особливу групу методів – методи стимулювання і мотивації навчально-пізнавальної діяльності. Ці методи використовуються кожним педагогом і суттєво впливають на ефективність процесу навчання [1, с. 36].

Навчальна діяльність з мови має складну структуру, що зумовлює різноманіття методів формування мовної особистості. До практичних методів відносимо: метод вправ, метод бригадно-лабораторний, метод проектів.

Одним з основних практичних методів є вправи.

Метод вправ – практичний спосіб навчання, що становить собою спеціальне завдання для багаторазового використання учнями певних операційних дій з метою їх засвоєння, формування вмінь та навичок, закріплення знань. Метод вправ може мати стосунок до всіх інших методів, як метод, що закріплює теоретичні відомості й перетворює їх у систему практичних дій. Виконуючи вправи, учень освоює діяльність. У процесі виконання школярі ведуть активний пошук способів виконання дій – розумових чи практичних [2, с. 120].

1. Запишіть назви відомих пам'яток архітектури, уставляючи пропущені літери. Поясніть правопис. Які з цих пам'яток вам доводилась бачити?

*(Д, д)єсятина (Ц, ц)ерква, (К, к)иєво-(П, п)ечерська (Л, л)ава,  
(М, м)ихайлівський (С, с)обор, (В, в)олодимирський (С, с)обор,  
(У, у)спенська (Ц, ц)ерква, (Т, т)рисвятительська (К, к)аплиця,  
(К, к)ирилівська (Ц, ц)ерква, (П, п)окровський (С, с)обор,  
(Т, т)роїцька (Ц, ц)ерква [4, с. 47].*

Мовні вправи є послідовними тренувальними діями та операціями, які виконуються з метою практичного засвоєння мовних питань і набуття необхідних умінь та навичок. Вправи з ключами – це особливий вид вправ, який стимулює до виконання і як пізнавально-виховний засіб.

1. Запишіть прислівники у три стовпчики: 1) які пишуться окремо; 2) які пишуться через дефіс; 3) які пишуть разом. Ключ. Підкресліть у кожному слові останню букву – прочитаете першу частину прислів'я «... які люблять твоїх ворогів».

*Над\мір, на\певне, в\подовж, на\біс, на\вскоси, в\голос, що\дня, казна\де, на\захват, на\вкучачки, у\чотирьох, у\стократ, насам\перед, над\мір, з\гарячу, у\низ, у\ночі, стрім\голов* [4, с. 69].

Метод бригадно-лабораторний – груповий спосіб навчання, спрямований на самостійну навчально-дослідницьку діяльність переважно над письмовим текстом. За допомогою методу на заняттях української мови вироблялись навички працювати з книгами, словниками, довідниками, складати план, доповіді. Цей метод знижує роль вчителя [3, с. 99].

Орієнтовна модель бригадно-лабораторного методу:

- поділ учнів на групи( бригади);
- ознайомлення із завданням;
- групове виконання завдання ( діяльність учнів);
- обговорення результатів й отримання загальної оцінки для всіх членів групи.

1. Прочитати текст. Звернутися за потребою до тлумачного словника.

*Людина – суспільна істота, тому має потребу в спілкуванні, спільній роботі, колективному вирішенні проблем. Одним із засобів вирішення поточних питань і проблем є збори. Що ж таке збори?*

2. Випишіть із тлумачного словника чи словника іншомовних слів кілька слів із іншомовними словотворчими елементами (наприклад, полі-, лого-, зоо-, фізіо-, тека). Визначте, що означають ці частини. Із сусідом по парті скласти речення із словотворчими елементами [4, с. 72].

Серед практичних методів навчання особливе місце займає метод проектів.

Метод проектів – комплексний спосіб навчання, що є сукупністю навчально-пізнавальних дій, які дають змогу розв'язати певну проблему на основі творчого пошуку учнів, і передбачає презентацію одержаних результатів у вигляді конкретного навчального продукту, власне проекту [5, с. 92].

У навчанні української мови можуть бути розроблені такі проектні теми: «Духовна культура українського народу в прислів'ях та приказках», «Географічні назви нашого краю», «Суфікс -ів у назвах міст», «Працьовиті суфікси», «Навіщо нам бур'яни».

Отже, вибір методів зумовлюється багатьма факторами, які спрямовуються на характер матеріалу. Методи навчання в старшій школі забезпечують засвоєння змісту освіти і спрямовані на досягнення ними освітніх завдань, забезпечують взаємодію вчителя та учнів на уроці, сприяють кращому засвоєнню матеріалу, розвитку здібностей і бажання вдосконалювати свої знання та вміння, забезпечують не лише системно-структурний підхід до мови, а й посилюють комунікативний, когнітивно-аксіологічний аспекти формування україномовної особистості.

### **Список використаної літератури**

1. Біляєв О. Лінгводидактика рідної мови: навчально-методичний посібник / О. Біляєв. – К. : Генеза, 2005. – 180 с.
2. Жовтобрюх М. А. Курс сучасної української літературної мови. Ч. 1 / М. А. Жовтобрюх, Б. М. Кулик. – К. : Вища школа, 1972. – 402 с.
3. Коваленко Є. І. Бригадно-лабораторний метод / Є. І. Коваленко, І. І. Ковалик, М. Я. Плющ. – К. : Вища школа, 1995. – 119 с.
4. Українська мова: підручник для 10 класів / О. В. Заболотний, В. В. Заболотний. – К. : Генеза, 2010. – 224 с.
5. Функція і структура методів навчання / [В. О. Онищук, Л. П. Тимчишин, І. Т. Федоренко та ін.]. – К. : Рад. школа, 1999. – 159 с.

*Падун Олена*

## **ЗМІСТ І СТРУКТУРА СУЧАСНОГО ПІДРУЧНИКА З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ДЛЯ УЧНІВ ДЕСЯТИХ КЛАСІВ**

Безумовно, підручники з української мови мають задовольнити потреби як учителів, для яких підручник – основа розгортання навчального процесу, побудови власної методичної системи, так і учнів, для яких підручник – цікава й ефективна навчальна книга.

Проблемами підручникотворення для старшої школи свого часу займалися Ю. К. Бабанський, В. Г. Бейлінсон, В. П. Беспалько, О. Я. Боданська, Г. Г. Ващенко, Д. Д. Зуєв, В. С. Цетлін, Д. Т. Турсунов, а також сучасні українські науковці В. Г. Бевз, Т. Є. Бойченко, Н. М. Бібік, М. І. Бурда, Н. М. Буринська, І. П. Гудзик та ін.

Метою написання статті є спроба проаналізувати й систематизувати зміст та структуру підручника з української мови для учнів 10 класів.

Підручник, вирізняється серед іншої книжкової продукції своєю складністю, багатомірністю і поліфункціональністю. Він має не тільки нести учням певний навчальний матеріал, а й керувати процесом його засвоєння, відповідати певним педагогічним (дидактичним), психологічним, естетичним, гігієнічним, економічним та іншим вимогам [1, с. 3].

Нами було проаналізовано сучасний підручник з української мови для учнів 10 класів.

Кожен параграф має чітку структуру.

1. Назва теми. Під темою коротко розповідається, що вивчатиметься в цьому параграфі.

2. Ключові питання, які стосуються теми. Вони розміщені у рубриці «Пригадайте», що дає змогу розпочати роботу над темою.

3. Зв'язний текст або вправа, на основі чого здійснюється підготовка до вивчення нового матеріалу.

4. Виклад теоретичного матеріалу.

5. Тренувальні вправи (мовний матеріал, який підібрано відповідно до тем, зазначених в соціокультурній змістовій лінії. Текстовий матеріал кожного параграфу підпорядковано переважно одній і тій же темі. Вправи призначені як для індивідуального, так і для парного чи групового виконання.

6. Висновки, у яких стисло подаються основні положення до теми.

7. Домашнє завдання (домашні завдання різнорівневі).

Перш ніж розпочати роботу з підручником, учні мають звернути увагу на узагальнювальні схеми, які розміщені в додатках. У цих схемах представлені основні теоретичні відомості з курсу української мови 5–9 класів. Цей матеріал допоможе та спростить роботу учням у навчанні в 10 класі.

У кожному параграфі – велика кількість вправ, усі вони спрямовані на формування вмінь і навичок. Вправи розміщені з урахуванням освітніх етапів процесу навчання – сприйняття навчального матеріалу, усвідомлення й осмислення його. Заслужують на увагу завдання підвищеної складності. Такі завдання можна знайти у кожному параграфі, як друге завдання до вправи наприкінці параграфу, так і до рубрик. Для прикладу взято завдання: *«Яким шляхом, на вашу думку, треба йти Україні, будуючи мовну політику?»* [3, с. 8]. До рубрики *«Попрацюйте в парах»* використано таке завдання з підвищеною складністю: *«Використовуючи етикетні мовленнєві формули, складіть і розіграйте діалог за поданою ситуацією. Ви керівник установи. В установі є вакантне місце. Ви ведете розмову з претендентом на це місце»* [3, с. 89]. Завдання підвищеної складності допоможуть учителю спонукати учнів мислити креативно, знати більше пізнавальної інформації.

Парна робота виконується у рубриці «Попрацюйте в парах». Учні працюють в парах, виконуючи завдання. Ця рубрика вимагає обміну думками і дозволяє швидко виконати справи, які в звичайних умовах є часомісткими або неможливими, наприклад: обговорити подію, твір, інформацію, вивести підсумок уроку, події, взяти інтерв'ю один в одного, проанкетувати партнера. Після цього один учасник з пари доповідає перед класом про отримані результати. До теми «Спілкування. Мовленнєва діяльність» пропонується таке групове завдання:

*Вправа 37. Доберіть з художньої літератури діалогічний прозовий текст. Зробіть комунікативний аналіз тексту в такій послідовності: а) місце й час спілкування учасників діалогу; б) соціальна характеристика мовців (за текстом); в) комунікативна мета учасників спілкування; г) тип спілкування – офіційне чи неофіційне, етикетне чи фамільярне, напружене, конфліктне чи спокійне, злагоджене, дружнє [3, с. 29].*

Рубрика «Два – чотири – всі разом». Окремо дві пари працюють над вправою протягом певного часу (2–3 хвилини), обов'язково доходять до спільного рішення, потім об'єднуються і діляться набутим знаннями. Як і в парах, необхідним є консенсус. Після цього можна або об'єднати четвірки у вісімки, або перейти до групового обговорення. До теми «Система частин мови. Рід іменників. Назви осіб за професією, посадою» автори підручника використали таке завдання із вправи 213. *Поміркуйте, як правильно сказати, коли йдеться про жінку: 1. Суддя провела перше засідання. 2. Суддя провів перше засідання. Наведіть приклади таких речень [3, с. 45].*

Безумовно, позитивно, що у підручнику присутня рубрика «Самооцінка» та «Самоперевірка», що сприятиме підготовці до підсумкової атестаційної роботи та ЗНО. У ній містяться тестові питання та завдання, які потребують розгорнутої відповіді.

Рубрика «Мікрофон». Це фронтальний метод, який по черзі дає змогу висловлюватися з приводу проблеми, передаючи один одному уявний «мікрофон». Просканувавши підручник, ми виділили найяскравіші питання: *«Як ви розумієте вислів: Вимовляйте слово «ви» голосно, а «я» пошепки? Чи актуальне це правило сьогодні?»* [3, с. 58], *«Чи згодні ви з твердженням польського письменника Адама Міцкевича: «Одного неточного, невдало сказаного або хоча б погано вимовленого слова іноді досить, щоб зіпсувати все враження?»* [3, с. 11].

Багато цікавого та корисного десятикласники знайдуть у рубриці «Культура мовлення», що допоможе учням свідомо, цілеспрямовано, майстерно використовувати мовно-виражальні засоби залежно від мети й обставин спілкування. Ця рубрика поділяється на мовні поради (як правильно вимовляти слова). До прикладу: *Формули мовленнєвого етикету; Переговори чи перемовини?* [3, с. 42]; *Мовні поради: Щоб вас було приємно слухати; Гривна чи гривня?; Кампанія чи компанія?* [3, с. 66].

Рубрика «Мовленнєва ситуація» сприяє вмінню адекватно й доречно користуватися мовою, висловлювати свої думки, бажання, наміри, прохання, використовувати для цього мовлення, адже по закінченню навчання старшокласники повинні реалізовувати свої знання в конкретних життєвих ситуаціях. До прикладу взято мовленнєву ситуацію із параграфа 8: *Фінський підліток, який почав вивчати українську мову, витлумачив значення слів: гусар, жрець, забрало так: гусар – пташник, що доглядає гусей; жрець – ненажера; забрало – вантажний автомобіль. Поясніть, чим викликані помилки, чому хлопець саме так витлумачив значення слів. З'ясуйте значення і походження цих слів* [3, с. 72 ].

Рубрика «Моя сторінка» пропонує учням цікавинку про українську мову. Вона розміщена наприкінці кожного розділу. До прикладу взято історію під назвою «Від власних назв».



*Багато термінів зобов'язані своєю появою власній назві. Це, наприклад, револьвер кольт, назва якого збігається з прізвищем його винахідника – американського зброяра XIX ст. Семюеля Кольта; апарат для просвічування і фотографування рентген походить від прізвища німецького фізика Вільгельма Конрада Рентгена. А звідки слово термін? Термін – римський бог меж і прикордонних знаків, стовпів, каменів, які вважалися священними. Поняття термін точно визначає певну умову (строк), подібно до того, як межові стовпи визначали границі земельних ділянок. У сучасній мові термін – слово, яке позначає певне поняття, що застосовується в науці, техніці, мистецтві тощо (За Є. Чак ) [3, с. 114].*

Цікавим та корисним є завданням, яке розміщується наприкінці кожного розділу. Учням пропонується виконати проект за спеціально визначеним алгоритмом, який прописаний в підручнику. Роботу над проектом виконують усі учні класу.

*Наприклад: Об'єднайтеся в групи. Створіть рекламу норм української вимови. Мета реклами: спонукати носіїв мови дотримуватися норм української літературної вимови [3, с. 125].*

Під час виконання проектної діяльності учні вирішують цілу низку різнорівневих дидактичних, виховних і розвивальних завдань: розвивають пізнавальні навички, формують вміння самостійно конструювати свої знання, орієнтуватися в інформаційному просторі. Метод проектів формуватиме в учнів уміння висловлювати власні судження та застосовувати вивчене у навчальних та життєвих ситуаціях [2, с. 53].

Проаналізувавши підручник для 10 класу, ми дійшли до висновку, що цінність підручника полягає в реалізації в ньому соціокультурної змістової лінії, яка здійснюється через систему текстів, пов'язаних із сьогоденням, реальним та майбутнім життям українців, які сприяють формуванню духовного світу учнів, вихованню в них загальнолюдських ціннісних орієнтирів.

### Список використаної літератури

1. Волошина Н. В. Підручникотворення на порозі третього тисячоліття / Н. В. Волошина // Українська література. – 2006. – № 3. – С. 2–4.
2. Трубачева С. І. Роль шкільного підручника у формуванні загальнонавчальних компетентностей учнів / С. І. Трубачева // Проблеми сучасного підручника. – 2009. – № 9. – С. 50–57.
3. Українська мова: підручник для 10 класів / О. В. Заболотний, О. О. Заболотний. – К. : Освіта, 2010. – 241 с.

*Погинайко Юлія*

### ПОНЯТТЯ ЕКФРАЗИСУ ЯК ЗАСОБУ ІНТЕРСЕМІОТИЧНОГО ПЕРЕКЛАДУ В РАКУРСІ ВЗАЄМОДІЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА КІНО

Питання синтезу мистецтв хвилювало ще античних філософів, та лише у ХХ столітті виникли теоретичні передумови для дослідження саме філологічних аспектів взаємодії літератури і мистецтва. У цей період з'явився термін «екфразис». Його точне визначення й досі викликає дискусії серед дослідників, оскільки залежить від розуміння самого мистецтва, яке у процесі розвитку постійно змінюється.

Проблемою визначення поняття «екфразис», його ознак та функцій займалися такі науковці, як В. Т. Мітчелл, Л. Геллер, Л. М. Загер Ейдт, О. В. Яценко, Т. В. Бовсунівська та інші.

Актуальність цієї статті зумовлена відсутністю єдиного тлумачення суті екфразису, який водночас виступає предметом дослідження сучасних лінгвістів, а також недостатнім вивченням екфразису як синтезу літератури та кіномистецтва.

З огляду на це, мета статті – дати визначення терміну «екфразис», окреслити його функції, ознаки та способи функціонування літературного екфразису в кінематографі.

Основоположником теорії екфразису став В. Т. Мітчелл, вплив на якого справили теорія іконології Е. Панофського та теорія когнітивної наскрізності універсальності мови всіх мистецтв Н. Гудмена. У книзі «Іконологія: образ, текст, ідеологія» науковець розглядає проблему співвідношення знаку й образу.

За В. Т. Мітчеллом, екфразис – не просто інтертекстовий повтор чи перехід знаку з однієї семіотичної системи в іншу, а зумовлене послідовними розумово-емоційними перетвореннями відображення суті естетичного явища одного виду мистецтва в іншому [2, с. 74].

Якщо В. Т. Мітчелл розглядає екфразис лише як вербальну репрезентацію візуальної репрезентації, то Л. Геллер визначає його як будь-яке відтворення одного мистецтва засобами іншого [1, с. 85]. До екфрастичних він також відносить описи творів кіно, співу, танцю тощо.

У свою чергу, Я. В. Юхимук проводить паралель між екфразисом та категорією інтерсеміотичності. Інтерсеміотичний переклад, за Якобсоном, розуміємо як перекодування однією знаковою системою іншої, тобто інтерпретацію вербальних знаків невербальними знаковими системами і навпаки [4, с. 303]. На основі визначення Р. Якобсона та дослідження Я. В. Юхимук пропонуємо розглядати екфразис як розкриття засобами одного виду мистецтва іншого виду за принципом інтерсеміотичного перекладу. Він поєднує в собі риси інтертекстуальності – цитування, наслідування стилю і форм та інтермедіальності, яка базується на взаємодії споріднених видів мистецтв [5, с. 157].

Я. В. Юхимук виділяє такі характеристики екфразису, як експресивність, наративність (функціонування змісту в контексті розповіді, який пов'язаний з інтерпретацією), відтворюваність та імагологічність (образність). До функцій екфразису науковець відносить концептуальну, образотворчу, стильову, світоглядну та інспіраційну (надихаючу) [5, с. 159].

Під концептуальною функцією розуміємо здатність формувати нові концепти на основі вже існуючих понять. Образотворча функція полягає в увиразненні зображуваного персонажу чи розкритті символу за допомогою введення екфразису. Сильова функція екфразису реалізується у творенні атмосфери та стилю твору, а світоглядна – в заохоченні поглиблювати свої знання в суміжних видах мистецтв. За рахунок інспіраційної функції екфразис зближує автора і реципієнта, адже митець знайшов натхнення у творі мистецтва, який потім екфрастично увів у власний твір, а читач або глядач долучився до його почуттів через сприйняття екфразису.

Однією з малодосліджених форм вираження екфразису є введення поетичних цитат у структуру кінофільму. У залежності від жанрової специфіки стрічки та сюжету такий екфразис виконує різні функції. Розгляньмо випадки використання поетичного екфразису у фільмах К. Нолана «Інтерстеллар» (2014 р.) та В. Штайна «Термінал» (2018 р.).

В обох стрічках цитується вірш валлійського поета Д. Томаса «Do Not Go Gentle Into That Good Night». Його творчість пронизана як фольклорними, так і біблійними алюзіями. У поезії-віланелі, присвяченій батьку, Томас закликає не коритися смерті, старості та небуттю, а боротись, навіть з обставинами, над якими людина не має влади.

У стрічці «Інтерстеллар» поетичний екфразис стає лейтмотивом оповіді.

*Do not go gentle into that good night,  
Old age should burn and rave at close of day;  
Rage, rage against the dying of the light.  
Though wise men at their end know dark is right,  
Because their words had forked no lightning they  
Do not go gentle into that good night.  
Rage, rage against the dying of the lightt [3, с. 240].*

Цей фантастичний фільм піднімає питання врятування людства від вимирання через екологічну катастрофу, небажання людей коритись долі. Потрібно зауважити, що в кінофільмі головні герої несуть відповідальність не лише за себе, а й за майбутнє усіх жителів Землі. Тож поезія Д. Томаса у стрічці виконує образотворчу та стильову функцію, адже підкреслює пафос боротьби та гармонійно вплітається у науково-фантастичний жанр фільму.

*Не слухай темряву в опівнічну добу,*

*На схилі дня нехай палає твій вогонь;*

*Щоб світло ночі не віддати на ганьбу.*

*Хай мудреці припинять боротьбу,*

*Бо слово їхнє не проб'є імлу*

*Не слухай темряву в опівнічну добу.*

*Щоб світло ночі не віддати на ганьбу* [3, с. 242].

Щодо фільму «Термінал», то в ньому поезія Д. Томаса цитується двічі й у кожному випадку виконує різні функції. Вперше глядач чує вірш Томаса в діалозі між загадковою головною героїнею Енні та Біллом, колишнім учителем англійської, який повільно вмирає від смертельної хвороби. Після невдалої спроби покінчити із собою, спровокованої Енні, Білл у пристрасному монолозі використовує фразу «*Step into the light more, enjoy nice things*» – «*Вийди, мати твою, на свет, постої там, займись приємними речами*» (тут і далі – ліцензійний російський переклад фільму). Енні відповідає герою модифікованою цитатою «*Go on Bill. Go on, rage. Rage against the dying of the f\*cking light!*» – «*Давай, Білл, кричи, восстань против смерті света!*». У структурі кіносцени такий екфразис виконує стильову роль, підкреслюючи іронічний, глузливий тон героїні, яка кепкує з чоловіка, бо точно знає, що йому відомий цей вірш.

В іншому випадку екфразису цієї ж поезії вона вживається в пафосному, піднесеному контексті. Енні розповідає про свою матір, яка загинула в пожежі, але встигла врятувати її та сестру-

близнючку: «*a wildcat with fierce tears, unwilling to go gently into that good night*» – «*билась как дикая кошка в ту недобрую ночь*». Бачимо, що якщо в першому випадку екфразис вдалося зберегти, то в другому він опущений.

В результаті нашого дослідження ми розкрили сутність поняття екфразису як відтворення засобами одного виду мистецтва іншого виду та дослідили його зв'язок з інтерсеміотичним перекладом. Нами було визначено ознаки та функції екфразису, зокрема поетичного екфразису у структурі кінокартини, та продемонстровано випадки використання такого екфразису у фільмах.

### Список використаної літератури

1. Бовсунівська Т. В. Візуальний екфразис як засіб організації сприйняття літературного твору / Visual Ekphrasis as a Means of Fiction Perception Organization / Т. В. Бовсунівська // Екфразис: Вербальні образи мистецтва: монографія / за ред. Т. Бовсунівської. – К. : Київський університет, 2013. – С. 80–108.
2. Бовсунівська Т. В. Роль екфразису в сучасному літературному процесі / Т. В. Бовсунівська // Літературний процес: методологія, імена, тенденції. – Філологічні науки. – 2014. – № 4. – С. 72–76.
3. Коломієць Л. В. Міжзор'яні віланели Ділана Томаса: інтермедіальні злети / Л. В. Коломієць // Всесвіт. – К. : ТОВ Видавничий дім «Всесвіт», 2017. – № 3/4. – С. 239–253.
4. Некряч Т. Є. Інтерсеміотичний та інтерлінгвістичний переклади: грані суміжності та точки розбіжностей / Т. Є. Некряч, Р. Г. Довганчина // Мовні і концептуальні картини світу. – 2014. – Вип. 48. – С. 302–310.
5. Юхимук Я. В. Екфразис як функціональна складова інтермедіальності та інтертекстуальності / Я. В. Юхимук // Наукові праці. –Серія: Філологія. Літературознавство. –2015. – Т. 259. – Вип. 247. – С. 155–160.

*Поліщук Максим*

**ОКАЗІОНАЛІЗМИ ЯК ЗАСІБ ТВОРЕННЯ  
АКТУАЛІЗОВАНОГО КОНТЕКСТУ(НА ПРИКЛАДІ  
ЖУРНАЛУ «БАРВІНОК»)**

Сучасний період розвитку лінгвістичної думки характеризується посиленою увагою науковців до проблем антропологічної спрямованості, що передбачає актуалізацію студій, пов'язаних із питаннями взаємодії мови і мислення, дослідження когнітивних структур носіїв мови у процесах найменувань, зокрема, виявлення особливостей відтворення національного менталітету в структурі мовних знаків під час їх творення, а також з'ясування екстра- та інтралінгвальних чинників, що мотивують і визначають напрями номінації у певній мові тощо. Усе це зумовлює потреби дослідження неологічної лексики, яка активно входить у комунікативну практику українського соціуму.

Зазначена проблематика уже знайшла своє загальне висвітлення в ґрунтовних працях С. Єрмоленко, Є. Карпіловської, Н. Клименко, М. Кочергана, К. Ленець, О. Мельничука, А. Москаленка, В. Русанівського, Н. Сологуб, О. Стишова, Л. Струганець, О. Тараненка та багатьох інших, однак вищезгадані розвідки присвячені вивченню неології дорослих, натомість дитяча лексика залишається поза увагою науковців, незважаючи на свою вищу продуктивність порівняно з людьми старшого віку, адже діти, у зв'язку зі своєю недостатньою соціалізованістю й особливостями фізіо- та психпроцесів, більш спроможні до творення нових слів, є валіднішою групою для лінгводосліджень, що й зумовило актуальність нашого дослідження.

Аналіз відомих наукових праць засвідчив, що процес засвоєння дитиною рідної мови складає велику загадку

психології, проте ця загадка й до сьогодні є нерозгаданою до кінця як у психології, так і в лінгводидактиці.

У процесі аналізу дитячого мовлення науковці використовують терміни «словотворчість», «оказіоналізм», «новоутворення», «новації», «неологізми», «інновації» [4; 8, с. 65].

Отож, оказіоналізм – слово, що утворюється за наявними в мові моделями, але не вживається в загальноживаному словнику.

У межах дослідження ми будемо використовувати усталений у дошкільній лінгводидактиці термін «словотворчість» як синонім до слова «оказіоналізми».

Нашу вагу привернув дитячий журнал «Барвінок», що протягом 83 років успішно конкурує з іншими дитячими періодичними виданнями, а його читацька аудиторія – діти віком від 6 до 12 років – саме той вік, коли активне використання оказіоналізмів найприродніше.

«Барвінок» – щомісячний україномовний літературно-художній журнал для дітей молодшого та середнього шкільного віку. Назва журналу походить від однойменної рослини.

Серед авторів – М. Рильський, П. Тичина, В. Сосюра, А. Малишко, М. Стельмах, М. Грубляні, О. Копиленко, Н. Забіла, М. Засмага, О. Іваненко, Ю. Збанацький, В. Бичко, П. Панч, П. Воронько, Д. Павличко, В. Нестайко.

Редактори – В. Дюшен, Н. Забіла, О. Іваненко, Б. Чалий, у 1975–1984 рр. – А. Давидов, В. Моруга, з 1989 р. – В. Воронович.

Обрана модель суспільної відповідальності «Барвінку», неприйняття комерціалізації були усвідомленою відповіддю на безконтрольне поширення в дитячому середовищі негативних явищ, послаблення ролі традиційних інститутів, пригнічення дитячого читання, примітивізацію світогляду та диктат рекламних моделей поведінки.

Активна позиція видання, зорієнтованого на систему духовних цінностей та етичних норм, нові інтелектуальні й



емоційні запити, сприяють розвитку ринку дитячої періодики. Відгукуючись на нагальні потреби освіти, журнал тривалий час публікує народознавчі матеріали, пізніше – понад сотню програмних творів, тексти яких ще не вивчали в школі, на прохання вчителів – галерею літературних портретів хрестоматійних авторів, спеціальні сторінки, присвячені дитячому футболу. Завдяки публікаціям «Барвінку», в Україні вперше з'явилися комплекти посібників з валеології, журнал бере участь у підготовці серії підручників з «ОБЖД» та «Основ здоров'я» загальним накладом 800 тис. прим.

Мовлення дітей характеризується значною кількістю інновацій та okazіоналізмів; сюди зараховують, з одного боку, унікальні слова, яких немає в нормативній мові, та створені дитиною на основі комбінації відомих кореневих й афіксальних морфем за продуктивними словотвірними моделями (або за схожістю звукового складу) з чіткою внутрішньою формою, а з іншого боку, okazіоналізмами вважають загальноживані слова літературної мови, що набули в дитячому мовленні свого змістового наповнення, своїх семантичних характеристик, які виходять за межі традиційно закріплених [5–7].

Дитячі okazіоналізми характеризуються спільною рисою, що вирізняє ці слова за ознакою своєрідного сприйняття, усвідомлення, пошуків внутрішньої форми слова, його формальної й змістової мотивованості у співвідношенні з відомими словами чи значеннями слів [1].

Активне використання okazіоналізмів є доцільним і навіть ефективним. Переходячи на мову дитини, що базується на асоціаціях реалій за тими чи іншими ознаками, їх співвіднесеність за цими ознаками, ми можемо наголосити в ігровій формі на найголовнішому. Такий метод ефективний для дошкільного й молодшого шкільного віку читачів.

От, наприклад:

- «Калиндарик-нагадайлик» – заголовок рубрики-звернення до читачів [2. – № 1. – С. 4];
- «Свинобанк» – підзаголовок пізнавальної рубрики «Хто? Що? Як? Де? Коли? Чому?» [2. – № 6. – С. 29];
- «Мультиляндія» – назва пізнавальної рубрики [2. – № 3. – С. 22];
- «Країна вигравалія» – заголовок конкурсу [2. – № 4. – С. 13];
- «Посірятко Мося» – підзаголовок розважальної рубрики «А мій може...» [2. – № 5. – С. 19];
- «Подобраніч» – підзаголовок розважальної рубрики «Перехрестя веселих забав» [2. – № 6. – С. 29];
- «Сміхотунчики» – звертання до читачів у розважальній рубриці «Веселий кіш» [2. – № 7. – С. 28];
- «Розсипанка» – назва ігрової рубрики [2. – № 8. – С. 16];
- «Хованець ховає» – назва ігрової підрубрики [2. – № 8. – С. 22];
- «Бабугорлиця, бабоквітка, бабулесенька, бабуляля, бабурибонька» – звертання до бабусь в ігровій рубриці «Бабусі України» [2. – № 9. – С. 4];
- «Дідечко, дідко, дідунець» – звертання до дідусів у ігровій рубриці «Бабусі України» [2. – № 9. – С. 5];
- «Мамоясочко, мамунятко» – звертання до матусь в ігровій рубриці «Бабусі України» [2. – № 9. – С. 5];
- «Реготальні ліки» – підзаголовок пізнавальної рубрики «Секретні файли про тебе» [2. – № 10. – С. 20];
- «Цілющі коротульки» – підзаголовок пізнавальної рубрики «Секретні файли про тебе» [2. – № 10. – С. 21];
- «Конкурс для читайликів» – заголовок конкурсу [2. – № 11. – С. 4];
- «Читальня барвінкоманія» – заголовок конкурсу [2. – № 12. – С. 13].

Оказіоналізми впадають в око, роблячи назви рубрик, підрубрик, конкурсів більш помітними для читачів. Крім того,

оказіоналізми свідчать про авторську небайдужість, тому використання такого мовного засобу в журналі «Барвінок» є результативним.

Отже, журнал «Барвінок» увібрав найкращі традиції «словесної гри» та активно їх застосовує. Це стало запорукою прихильності маленьких читачів, популярності серед батьків.

### **Список використаної літератури**

1. Аркадьєва Т. Г. Семантико-асоціативний компонент в значенні окказіоналізмів дитячої мови / Т. Г. Аркадьєва // Детская речь. Проблемы и наблюдения: межвуз. сб. науч. трудов. – Л.: ЛГПИ, 1989. – 54 с.

2. Барвінок: літературно-художній і загальноосвітній журнал для дітей молодшого та шкільного віку. – К.: Новий друк», 2008. – №№ 1–12.

3. Бондаренко Ю. Медіапсихологічні проблеми сучасних дитячих періодичних видань / Ю. Бондаренко // Медіакритика. – 24. 10. 11.

4. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – С. 986.

5. Воробйов М. Зелені трав'яні зайчики / М. Воробйов. – К.: Веселка, 1991. – 22 с.

6. Давиденко Т. С. Структурно-функціональні особливості преси для дітей періоду незалежності України: автореф. дис. ... канд. наук із соціальних комунікацій: 27.00.01 – теорія та історія соціальних комунікацій / Т. С. Давиденко. – К., 2008. – 15 с.

7. Крутій К. Л. Дитячі окказіоналізми як продукт мовної системи / К. Л. Крутій // Дошкільна освіта. – 2009. – № 4 (26). – С. 4–43.

8. Українська мова / уклад. О. А. Росінськ. – Донецьк: ВКФ «БАО», 1999. – 400 с.

**ІНТЕГРОВАНЕ НАВЧАННЯ: ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ**

Проблема інтеграції – одна з найстаріших в історії розвитку науки. Ідея про єдність наукових знань простежувалася в працях мислителів різного часу (Платона, Аристотеля, І. Канта, Г. Гегеля, Д. Менделєєва, А. Ейнштейна та ін.). Із часів Й. Песталоцці педагогічна наука обстоювала ідею інтегрування навчально-виховного змісту і способів пізнавальної діяльності, обґрунтовувала її потрібність, виробляла методику її реалізації, вивчала можливі форми використання [3].

Метою статті є дослідження історичного аспекту формування і становлення інтегрованого навчання.

У працях Я. Коменського акцентується увага на необхідності «завжди і всюди брати разом те, що пов'язано одне з одним» [2, с. 28]. Необхідність інтегрованого підходу до організації навчально-виховного процесу великий дидакт пояснював таким чином: «Всі знання виростають з одного коріння – навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки, а тому повинні вивчатися у зв'язках» [2, с. 67].

Поєднання традиційного навчання та засвоєння основ ремесел пропагував Д. Локк. Такий підхід до освіти підростаючого покоління, на його думку, відповідав потребам часу [3]. К. Ушинський, інтегрувавши письмо і читання, створив аналітико-синтетичний метод навчання грамоти. Педагог зазначив, що одним з інтенсивних шляхів отримання високої якості знань є злиття дисциплін, що вивчаються. Це злиття передбачає порядок і єдність, продуманість, координацію між елементами знань. «До тих пір, поки різні предмети навчального курсу будуть відкладатися, ніби зовсім не знаючи про існування один одного, учіння не буде суттєво впливати на духовний розвиток дітей; до тих пір учіння не буде захоплюючим,

органічним процесом психічного розвитку, а нестерпно нудною працею для наставника та учня» [5].

Наприкінці 50-х років ХХ століття після опублікування закону «Про укріплення зв'язку школи з життям і подальший розвиток системи народної освіти» розпочався новий етап запровадження інтеграційних процесів у навчальних закладах. Подолання предметної автономії здійснювалося шляхом постановки запитань, пропонування учням завдань та текстів міжпредметного змісту.

Слід зазначити, що інтеграція як самодостатнє наукове поняття зафіксована у педагогіці лише в першій половині 80-х років минулого століття. Характеризуючи процес становлення та розвитку інтеграції в ХХ столітті, А. Кендюхова виділяє три якісно різні етапи. Перший з них характеризується практичними спробами інтеграції знань з різних предметів стосовно будь-якої загальної проблеми. На другому етапі простежується застосування в навчально-виховному процесі відповідно до дібраних запитань, завдань. Третій етап розвитку інтеграційних процесів припадає на 80–90-ті роки. У цей період інтеграція визначається як засіб формування всебічно розвиненої особистості та практично реалізується в інтегрованих навчальних курсах [1, с. 20].

У 90-х роках інтеграція набула функції механізму гуманізації процесу навчання та була покликана сприяти формуванню у школярів цілісного погляду на світ. З цього приводу Н. Присяжнюк зазначає, що «одним із напрямків удосконалення сучасного уроку є побудова його на основі зінтегрованого змісту кількох навчальних дисциплін, об'єднаних однією темою [4, с. 27]. Такі уроки емоційно збагачують навчально-виховний процес, допомагають учителю різнобічно і системно формувати необхідні уявлення та поняття. Різні види діяльності, які притаманні урокам інтегрованого змісту, роблять їх цікавими,

запобігають втомлюваності дітей, посилюють інтерес до навчання та школи в цілому.

Для нашого часу характерна інтеграція наук, прагнення отримати якомога більш точне уявлення про загальну картину світу. Ці ідеї знаходять своє відображення в концепції сучасної шкільної освіти. Але вирішити таке завдання неможливо в рамках одного навчального предмета. Тому в теорії та практиці навчання спостерігається тенденція до інтеграції навчальних дисциплін, яка дозволяє учням досягати міжпредметних узагальнень і кращого засвоєння навчального матеріалу.

Інтеграція – процес і результат створення нерозривно зв'язаного, єдиного, цілісного. Результатом інтеграції є поява якісно нової, інтегративної властивості, яка не зводиться до суми властивостей об'єднаних елементів, а забезпечує вищу ефективність функціонування усієї цілісності. У навчанні вона зумовлена протиріччям між наявністю у шкільному плані значної кількості практично ізольованих навчальних предметів і необхідністю формування у свідомості учнів цілісної системи знань.

Сучасна педагогічна наука визначає інтеграцію як один з головних дидактичних принципів, які, за Г. Ващенко, є «принципами навчання», основоположними ідеями, що представлені на всіх рівнях й компонентах освіти та підкреслюють їх системну цілісність. Найбільш виразно вони виявляють себе в процесі освоєння навчального матеріалу й стосуються вивчення всіх навчальних дисциплін. Науковці стверджують, що сучасна освіта предметоцентрична, тобто реалізується принцип внутрішньо предметної інтеграції, а інтеграція є основою будь-якої освітньої системи. Перехід освіти в сучасних умовах на якісно новий рівень, по суті, є рух внутрішньо предметної до міжпредметної інтеграції. Такий перехід передбачає не зміну, а доповнення одного принципу іншим, що дозволяє сформувати якісно нову систему –

інтегральний простір, який надбудується над предметною системою і повністю збереже її в якості своєї функціональної основи.

### **Список використаної літератури:**

1.Кендюхова А. Інтеграційні процеси в системі післядипломної педагогічної освіти / А.Кендюхова // Імідж сучасного педагога. – 2003. – № 9. – С. 20–22.

2.Коменський Я. Велика дидактика / Я. Коменський. – К. : Радуга, 1955. – 420 с.

3.Локк Дж. Педагогические сочинения: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/GrGJRo>

4.Присяжнюк Н. Інтегровані уроки / Н. Присяжнюк // Початкова школа. – 1996. – № 8. – С. 27–31.

5.Ушинський К. Вибрані педагогічні твори: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://goo.gl/WqfPM2>

*Савченко Ганна*

## **НЕОЛОГІЗМИ У СФЕРІ ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЇ: ТЕМАТИЧНІ ГРУПИ, ОСОБЛИВОСТІ УТВОРЕННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ**

Новим напрямом досліджень сучасної лінгвістики є мережа Інтернет, що є нагромадженням не лише інформації, а й появою мовних одиниць, джерелом яких є різні галузі науки та техніки, сфери життя і діяльності людини, а також неологізмів, утворених у межах цієї популярної системи міжособистісного спілкування. Бурхливе XXI століття принесло із собою нові реалії та глобальні зміни у світі. Зростання кількості нових номінацій призвела до появи нової науки – неології, яка займається пошуком нових слів, їх класифікацією, аналізом причин та засобів їх утворення. Цей термін був уведений у лінгвістику французьким мовознавцем Л. Мерсьє ще наприкінці XVIII ст.

Проблемами неології займалися такі вчені, як І. В. Андрусак, Л. С. Бархударов, Р. Берчфільд, Т. М. Беляєва, Н. З. Котелова, О. Д. Мешков, С. М. Єнікеева, Ю. О. Жлуктенко, В. І. Заботкіна, Ю. А. Зацний, К. В. Ковтун, Т. О. Пахомова, А. В. Янков та інші.

Тенденція сучасного мовознавства до аналізу новотворів, які мають місце внаслідок використання інтерактивних комп'ютерних систем в галузі гуманітарних наук та повсякденній діяльності людини, визначає актуальність нашого дослідження. Однак, попри появу ґрунтовних досліджень, в теорії неології ще залишаються нерозв'язані проблеми. Передусім, поглиблюється інтерес до збагачення лексичного складу мови за рахунок семантичних новотворів.

Однією з особливостей розвитку і збагачення словникового складу є вироблена здатність національних мов виражати невідоме через відоме, позначати нове за допомогою вже наявних знаків, тому мета нашого дослідження полягає у структуруванні предметно-тематичних груп неологізмів та визначенні пріоритетних засобів словотворення і функціонування лексико-семантичних неологізмів у мережі Інтернет.

У 90-ті роки ХХ ст. відбувалась українська америкоманія. Американізми стали приходити в українську мову вже не як екзотизми. Особливо популярним став американський сленг (*бакси, буч, дрінки*).

Мовознавцями визначено наступні групи загальноновживаних англіцизмів:

1) ті, що прийшли в українську мову давно й асимілювались нею: *лідер, бойкот, допінг, кекс, мітинг, спорт*;

2) ті, що донедавна вважались надбанням «західного, капіталістичного світу», а тепер наповнюються українським змістом. Колись вони мали негативний відтінок і використовувались з іронією: *бізнес, стриптиз, комікс, тинейджер, менеджер, шоу, джин* та ін.;



3) англійські лексеми, які стали популярними завдяки появі в них нових значень на українському ґрунті: *кемпінг, дансинг, мотель, рокер* та ін.;

4) новітні англіцизми, які сьогодні мають досить часте вживання, швидко засвоїлися українською мовою: *дилер, ріелтор, дистриб'ютор, саміт, шейпінг, роумінг, ноу-хау, хіт, бартер* [4, с. 263].

Під сленгізмами/жаргонізмами розуміємо англійські слова та вислови, які колись були характерні лише для певних груп мовців (хіпі, рокери), а нині мають ширше вживання: *дрінк, дабл, лейбл, скул, топ, бренд, шоп, драйв*.

Англійські дієслова-сленгізми набувають показника українського дієслівного узгодження: *дрінкати – випити, спікати – говорити*.

Уся англо-американська лексика українського сленгу може бути поділена на кілька предметно-тематичних груп:

а) популярна музика: *бенд, реп, трек, чарт, хіт, ремікс, сингл* ;

б) назви одягу, взуття: *стрейч, слакси, легінси, топ* ;

в) фаст-фуд: *гамбургер, біг-мак, джус, спрайт* ;

г) назви людей: *коп, бекіситер, боді-гард, омбудсмен, бой-френд, супервумен* [1;3].

Одним із найпотужніших джерел поповнення лексичного фонду кожної мови є деривація, чи словотворення. Переважну більшість нових словотворів становлять похідні, утворені морфологічним способом із власне українських словотворчих компонентів.

1. Особливою продуктивністю в мові сучасної української преси відзначається суфіксація. За цим способом утворилися такі лексико-граматичні групи нових слів:

– іменники: а) назви осіб за фахом, характером діяльності, утворені за участю суфіксів **-ник, -іст (-ист), -ець, -ик:**

*комп'ютерник, грантист, податківець, силовик* тощо; б) відабрєвіатурні найменування людей за їх належністю до певної політичної партії, громадської організації, руху, установ та інституцій, утворені за допомогою вищеназваних формантів, а також суфіксів **-івець, -овець**: *пеєрніст, євросоюзівець, піарник* та ін.; в) іменники – назви осіб: *кучмівці (кучмісти), морозівці, тимошенківці*; г) неологічні віддієслівні іменники середнього роду на позначення опредмеченої дії, що утворилися за допомогою форманта **-н'н'**: *інтегрування, імплемєнтування, клонування*; г) назви різних предметів і явищ переважно на позначення опредмеченої дії на базі дієслів недоконаного виду за допомогою надзвичайно продуктивних запозичених формантів **-ізацій-/изацій-, -ацій-**: *бартеризація, європеїзація*; д) відприкметникові та відсубстантивні іменники – абстрактні назви різних явищ і процесів з інтернаціональним суфіксом **-изм / -ізм**: *євроатлантизм, ізоляціонізм, бісексуалізм*; е) відсубстантивні іменники середнього роду – назви абстрактних і збірних понять із суфіксом **-ств(о)**: *відеокліпмейкерство, відеопіратство, президентство*;

– дієслівні словотвірні новації, утворені шляхом додавання до іменникової твірної основи суфіксів **-ува-, -ізува-**: *демпінгувати, інвестувати, презентувати*;

– прикметники: а) прикметникові новації, що мотивуються іменниковими основами й утворені за допомогою суфіксів **-ськ-, -н-, -ов-**: *промоутер – промоутерський, тендер – тендерний, бізнес – бізнесовий* та ін.; б) прикметники, утворені на базі власних назв та абрєвіатур шляхом додавання формантів **-івськ-, -овськ-**, які характеризуються у мові ЗМІ певним розмовним забарвленням: *євросоюзівський, кабмінівський, піарівський*.

2. Значною продуктивністю в мові сучасних українських медіа відзначається префіксальний спосіб словотворення. Сучасні неологізми, утворені цим способом, мають такі розряди

лексем: а) похідні прикметники, що виникли шляхом додавання до мотивуючої основи (зазвичай прикметникової) префікса **про-**: *проєвропейський, прозахідний, пропрезидентський* і под.; б) лексичні новації, утворені за допомогою активних загальноєвропейських префіксів і префіксоїдів **де-** (*деприватизація, департизація*), **ре-** (*реприватизація, реорганізація*), **пост-** (*поствиборний, посттоталітарний*), **екс-** (*екс-президент, екс-спікер, екс-чемпіон*); **віце-** (*віце-президент, віце-прем'єр, віце-спікер*), **супер-** (*суперакція, суперприбутковий, суперінфляція*), **анти-** (*антидемпінговий, антимонопольний, антиукраїнський*).

3. Композиція. Зокрема, численними стали утворення з препозитивним незмінним компонентом: **арт-**: *арт-бізнес, арт-ринок, арт-фестиваль, арт-форум*; **бізнес-**: *бізнес-еліта, бізнес-лобі, бізнес-план, бізнес-центр*; **євро-**: *євроінтеграція, євроструктури*; **медіа-**: *медіа-гігант, медіа-імперія, медіа-текст*; **інтернет-**: *інтернет-бізнес, інтернет-видання, інтернет-журналіст, інтернет-компанія, інтернет-магнат* тощо.

4. Абревіація. У сучасних українських мас-медіа широко вживані такі типи абревіатур: 1) ініціальні: а) буквені: *КМ, ЦВК, АП, ДПУ, ПЗУ, НДП, НРУ, СПУ*; б) звукові: *ОДА, НАН, КУН, ПЕК*, в) буквено-звукові: *РБ ООН, ПАРЄ, ЄЕСУ*; 2) уламкові: *Мінфін, Держкомстат, Центрвиборчком, Кабмін*; 3) усічено-словесні: *Держбюджет, Нацбанк, Держскарбниця*; 4) словоформні: *Міноборони, Мінагрополітики*; 5) ініціально-цифрові: *С-17, Г-20, АН-124*.

5. У мові сучасної преси спостерігаємо процес розширення значення слова, що є результатом семантичного способу словотворення. Так, лексема *формат* у сучасних медіа-текстах позначає не лише розмір книги, газети, аркуша, ілюстрації, довжину і висоту полоси набору, довжину рядка, а набуває нового значення – «своєрідність, сутність певних явищ, відповідність певній ситуації»;

концепція», не закріплене жодним словником: *формат відносин, формат фестивальної публіки, формат передачі.*

Таким чином, найвагоміше джерело неологізмів у медіапросторі – англійська мова, поширені тематичні групи на позначення їжі, одягу та професій, фешн-індустрії, а найпродуктивнішими способами творення у сучасному медіа-тексті є суфіксація, префіксація, осново- та словоскладання, семантичний та лексико-семантичний способи.

### **Список використаної літератури**

1. Англiцизми як найпоширенiшi запозичення сучасностi: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studfiles.net/preview/5992547/page:14/>

2. Заботкина В. И. Новая лексика современного английского языка: учебное пособие / В. И. Заботкина. – М. : Высшая школа, 1989. – 126 с.

3. Компанцева Л. Ф. Інтернет-лінгвістика: навчальний посібник / Л. Ф. Компанцева. – К. : Наук.-вид. відділ НА СБ України, 2009. – 275 с.

4. Кочерган М. П. Загальне мовознавство: підручник. – К. : Академія, 2006. – 464 с.

*Савчук Альона*

## **ТВОРЧА СПАДЩИНА ГРИГОРІЯ СКОВОРОДИ В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ**

Григорій Савич Сковорода (1722–1794 рр.) є одним із найяскравіших і водночас найзагадковіших постатей української літератури в часи її переходу від давніх мисленнєвих і художніх моделей до нових тем і форм. Він належить до представників згасаючої епохи бароко з її академіями, мандрівними поетами, рукописними книгами, латиною і церковнослов'янською мовою.

Недаремно ідеї Г. Сковороди вивчали і втілювали у практику протягом багатьох століть вітчизняні та закордонні дослідники. У радянські часи спадщину Г. Сковороди студіювали О. Білецький, О. Дзевєрін, І. Іваньо, Ю. Лошиц, Є. Мединський, А. Ніженець, П. Попов, М. Редько, І. Табачников, З. Хижняк, О. Шреєр-Ткаченко та ін. У нинішній час до педагогічних поглядів педагога-мислителя зверталися Т. Десятов, Н. Дічих, М. Євтух, В. Кузь, А. Кузьмінський, Н. Побірченко, Л. Прокопенко та ін. [1].

Актуальність теми дослідження зумовлена потребою реконструкції творчої спадщини Г. Сковороди на тлі літературно-писемної традиції тогочасного українського суспільства.

Мета наукової розвідки – схарактеризувати мову філософа у зв'язку з процесами та явищами староукраїнської літературної мови; з'ясувати визначальні риси мови мислителя у контексті формування української літературної мови.

Об'єктом вивчення стали художні твори Г. Сковороди в контексті української літературної мови кінця XVII–XVIII ст.

Визначаючи особливості мови Г. Сковороди, більшість дослідників розцінює її як пряме продовження староукраїнської літературної мови. Проте, якщо бути об'єктивним, то вона стоїть від староукраїнської мови ще далі, ніж від слов'яноруської [2, с. 106].

Г. Сковорода, як і інші українські письменники XVIII ст., активно користувався абстрактною лексикою, утвореною за допомогою суфіксів **-ость**, **-ство**, **-ніє**. Дослідники вважають, що найчисленніші у Г. Сковороди (близько сотні) – це слова на **-ость**: *нужность, наличность, мудрость, самолюбность, точность, главность, слабость, безвредность, твердость* [3, с. 282].

Українські слова й вирази Г. Сковорода бере не тільки зі старої літературної мови, але й із розмовної та фольклорної. З розмовно-побутової мови у поезію Г. Сковороди проникають вирази *стягаєш ґрунта; високо вгору дмется; зейряку злу*

*закоleih* та ін. Широко використовується й українська народна лексика: *потичок, черниці, витатся, цап, привитайся, вгору, метелик, орел, солов'ї, скиньте, низесенький і под* [4, с. 322].

Авторські тексти потрібно читати переважно з українською орфоepією. Це підтверджує, зокрема, вимова:

– поплутання **ы, и** та **і**, що мали фонетичне значення [и]: *извините, источаюцій, избиліе, источник, итак, истинный, очи, идолы;*

– тверда вимова приголосного перед [e], зрідка – передання ненаголошеного [e] через [и], перехід [e] в [o] після шиплячого перед споконвічно твердим приголосним: *сердце, блаженства, возвеселитесь, божественных, всиго, ричете;*

– форми дієслів та дієприкметників з епентетичним [л]: *возлюбли, дремлют.*

Є підстави вважати, що окремі фонетичні риси української мови традиційно приховані етимологічним правописом:

– не відображено переходу [л] > [ў] у дієсловах минулого часу: *закричал, пропал, спал, звал, сказал, проживал, оплакивал, вигнал, думал, узнал;*

– перехід [и] > [і] в закритих складах: *всякій, божій, райській, царській, покрываюцій, проникаюцій, содержацій;*

– вимови [т'] у формах 3-ї особи одн. дієслів II дієвідміни чи відсутності кінцевого [т] у формах 3-ї особи одн. дієслів I дієвідміни: *купить, примтить, любить, служить, кормить.*

Питомі граматичні (переважно морфологічні) риси творів Г. Сковороди сучасним носієм української мови сприймаються як українські:

– Д. в. одн. іменників чол. р. (переважно назв осіб) на **-ові, -еві**: *первакові, каменеві, духові, певцові;*

– Кл. в. одн. іменників: *господи, друже, муже, пророче, боже;*

– вищий ступінь порівняння прикметників: *красивешый, пишнешый, мудреешый;*

– уживання присвійних прикметників: *дворской, Соломоновий, Вавилонский*;

– зрідка – притаманне народному мовленню закінчення *-е* в дієсловах 3-ої особи одн.: *исхождаше, напаяше, соплѣташе, испытываше, начаше, испытываше*;

– флексія *-мо* в дієсловах 1-ої особи мн. наказового способу: *питаймо, бажаймо*;

– постфікс *-ся* в дієслівних формах: *держишся, нравиться, сищется, родился, рвутся, крился, вьется*;

– інфінітивний суфікс *-ти*: *бути, взяти, бачити, подолати, вмерти, почати, спожити* [1, с. 21–22].

Мовотворчість Г. Сковороди поповнила українську мову афоризмами, словами і виразами, що закріпилися з певними образними значеннями: *світ ловив мене, та не впіймав; народ спить, но всякий сон есть пробудиш; сродна праця; всякому городу нрав і права; сад божественных пісней; хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестане вчитися; з видимого пізнай невидиме; копай усередині себе криницю для тої води, яка зрсить і твою оселю, і сусідську; не за обличчя судить, а за серце; нова людина має і мову нову; життя наше – це подорож, а дружба бесіда – візок, що полегшує мандрівникові дорогу* [2, с. 85].

Отже, мову творів Г. Сковороди варто розглядати крізь призму староукраїнської мовної свідомості. Вона спирається на староукраїнську літературно-писемну традицію кінця XVII–XVIII ст., плекану і в стінах Київської академії. Це простежується на всіх мовних рівнях – лексико-семантичному, словотвірному, морфологічному, синтаксичному, частково на фонетичному. Використовуючи генетично різнорідні одиниці як функціонально тотожні, Г. Сковорода надавав перевагу старослов'янським за походженням флексіям, що мали давню традицію вживання.

### Список використаної літератури

1. Гнатюк Л. Мовна свідомість і мовна практика Григорія Сковороди в контексті староукраїнської книжної традиції: автореф. дис. ... доктора філол. наук: 10.02.01 – українська мова / Л. Гнатюк. – К., 2011. – 37 с.
2. Григорій Скоророда: повна академічна збірка творів / за ред. проф. Л. Ушкалова. – Х. : Майдан, 2011. – 1402 с.
3. Історія української літератури ХІХ ст. / за ред. М. Яценка // Зібрання творів: у 3 кн. – К. : Либідь. – Кн. 1. – 368 с.
4. Огієнко І. Історія української літературної мови / упоряд. І. Огієнко. – К. : Наша культура і наука, 2001. – 440 с.

*Савчук Ірина*

### **ПОЛІЛІНГВАЛЬНИЙ ПРОСТІР ХМЕЛЬНИЦЬКОГО: СОЦІОЛІНГВІСТИЧНИЙ АНАЛІЗ НАЗВ ТОРГОВЕЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТЦ «KVARTAL»**

Природа міської комунікації дуже неоднорідна і складна, що зумовлює її відмінність від менш здиференційованої сільської комунікації. Передусім йдеться про його графічний простір, так званий мовний ландшафт (пейзаж). Останніми роками «щільність» письмового тексту в міському просторі надзвичайно зросла, а тому важливими є дослідження мовних пейзажів міст. Мовний ландшафт міста важливий не лише з наукової точки зору, але і з прагматичного – він виступає візитівкою того чи іншого населеного пункту.

Мова міста сьогодні є важливим напрямком досліджень по всьому світі, що дає матеріал для вивчення мови в різних її аспектах. Дослідження мовного ландшафту дає уявлення про образ міста, виявляє важливі тенденції його розвитку і специфіку функціонування та співіснування мов у його межах [1, с. 37].



Теоретичним аспектам цієї проблеми приділяють увагу Л. Белей, О. Олійник, мовним ландшафтам окремих регіонів – О. Белей, О. Галай, Н. Кутуза, Н. Лесовець, О. Олійник, М. Полосіна, С. Соколова та інші. Але досі в цій галузі лишається низка питань, які потребують детальнішого розгляду.

Місто Хмельницький характеризується своїм різноманіттям: тут традиційно проживають різні національності, люди різних конфесій (православні, греко-, римо-католики, протестанти, тощо), вживається багато мов (українська, російська, англійська, румунська та ін.) [4, с. 154].

У нашому дослідженні ми проаналізували мовний ландшафт міста Хмельницького (на прикладі назв магазинів та розважальних закладів, що знаходяться у ТЦ «KVARTAL»). Показали те, як вік, середня освіта, знання англійської мови, поїздки за кордон впливають на сприйняття людьми знаків тією чи іншою мовами [3, с. 224].

У торговельному центрі «KVARTAL» було зібрано 145 одиниць назв закладів. Кількість знаків українською мовою у ТЦ «KVARTAL» більша, ніж усіх знаків іншими мовами, а переважна частина проаналізованих багатомовних знаків відводить основну позицію українській версії повідомлення. Але, разом з тим, є великий відсоток знаків, написаних винятково однією мовою (найчастіше англійською) або значно рідше вміщує комбінацію кількох мов (без української). Якщо висока частотність російської мови не є характерною для більшості міських мовних ландшафтів світу, то англійська мова досить часто перебуває в привілейованому становищі серед інших мов [2, с. 17]. Тож результати аналізу вживання мов у назвах магазинів та інших закладів у ТЦ «KVARTAL» свідчать про переважання в мовному ландшафті міста української мови, що цілком природно для міста з єдиною державною мовою. Назви українською мовою – 21%, російською мовою – 3%,

українські назви латинською транслітерацією – 9%, назви із залученням інших мов – 67%.

Назви оголошень, реклами та візитівок здебільшого і українською, і російською мовами, напр.: *«Бушерон» косметика&парфумерія, ТЦ «Квартал», вул. Кам'янецька, 17.* Власники магазинів, закладів харчування, торговельних центрів надають перевагу іноземним мовам та латинській транслітерації, напр.: *«EVA», «KVARTAL», «LIRA».*

Провівши опитування респондентів, можна сказати, що молодь є надзвичайно активною захисницею української мови. Людям старшого віку здебільшого уже байдуже те, якою мовою названий той чи інший магазин. Величезну роль у сприйнятті хмельничан мовного ландшафту відіграє і вік, і середня освіта, але навіть ті, котрі вчилися російською, не завжди говорили позитивно про назви іншими мовами, крім української. Поїздки за кордон формують у людей інше світобачення, вони спокійніше сприймають інформацію іноземними мовами. Але не лише сприймання тих чи тих мов є найголовнішим [5]. Найголовніше те, що, називаючи магазини, заклади харчування, перукарні брендовими назвами іноземними мовами, власники не розвивають обслуговування клієнтів українською мовою.

Отже, можна сказати, що українська та англійська мови є тими, які переважають у мовному ландшафті Хмельницького. Усі мови в місті гарно поєднуються, але буде доречним випрацювати нормативи щодо застосування мов у міському ландшафті.

### **Список використаної літератури**

1.Белей Л. Соціолінгвістичне висвітлення терміна «мовний ландшафт»/ Л. Белей. // Науковий вісник Ужгородського ун-ту. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. – Ужгород: Говерла, 2010. – Вип. 23. – С. 36–40.

2.Белей О. О. Сучасна українська ергонімія (на матеріалі власних назв підприємств Закарпатської області) : автореф. дис.

... канд. філол. наук: 10.02.01 – українська мова / О. О. Белей. – Львів, 2000. – 17 с.

3. Олійник О. Ю. Особливості співіснування та взаємодії мов у мовному ландшафті міста (на матеріалі знаків Києва) / О. Ю. Олійник // Наукові записки [Ніжинського державного університету ім. Миколи Гоголя]. Серія : Філологічні науки. – 2013. – Кн. 1. – С. 223–227.

4. Олійник О. Ю. Термінологія опису мовного ландшафту у вітчизняному та зарубіжному мовознавстві / О. Ю. Олійник // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2 (1). – С. 150–154.

5. Про розгляд питання про стан розвитку і функціонування української мови в усіх сферах життя міста Хмельницького: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [www.khmelnysky.com/doc/GO/GO%2009.02.16.doc](http://www.khmelnysky.com/doc/GO/GO%2009.02.16.doc)

*Семенюк Наталія*

### **ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ ПИСЬМЕННИКІВ РІДНОГО КРАЮ НА УРОКАХ ЛІТЕРАТУРНОГО ЧИТАННЯ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ.**

Видатний педагог В. О. Сухомлинський писав, що слово є могутнім засобом, здатним відкрити в серці людини невичерпні й вічні джерела любові до землі своїх предків. Великі можливості для цього закладені в уроках читання: класного й позакласного. Недарма народне прислів'я говорить: «Читання – найкраще навчання». Читання відкриває кожному дивовижний, багатоманітний світ людей і природи. Одним із напрямів, на основі якого можна побудувати роботу з читання у початковій школі, є література рідного краю.

Літературне краєзнавство – це специфічна галузь науки про літературу, предметом якої є вивчення фольклорної спадщини та літературних творів, художніх образів, навіяних природою,

історичними подіями, традиціями, звичаями, побутом і людьми рідного краю. Сьогодні, як ніколи, саме ця частина курсу літератури може стати тим містком, який поєднає читацьке життя школяра зі світовою літературою і культурою, утвердить естетичні функції мистецтва слова та розкутість художнього мислення, сприятиме розвитку естетичних смаків та формуванню читацької культури, зміцнить патріотичні почуття та національну свідомість молоді людини.

У різноманітності духовних цінностей, які притаманні кожній особистості, чи не визначальною є любов до рідного краю, рідної землі. Загальновизнаним є той факт, що такі любов та інтерес базуються на знанні власних коренів, історії, культури та, звісно, літературної скарбниці свого народу.

Отож, важливим складником гуманітарної освіти сучасних школярів є українське краєзнавство, яке має давні традиції та вагомий внесок у своєму розвитку видатних постатей минулого (Орест Левицький, Михайло Максимович, Опанас Маркевич, Вадим Пассек, Олександр Лазаревський, Микола Закревський, Петро Єфименко, Микола Аркас, Дмитро Яворницький, Михайло Грушевський, Павло Чубинський, Микола Біляшівський, Максим Берлинський, Федір Вовк, Євтим Сіцинський).

На необхідність широкого використання краєзнавчого матеріалу у навчально-виховному процесі вказували у XVII ст. Я. А. Коменський, у XVIII–XIX ст. – А. Г. Дістервег, Й. Г. Песталоцці, Ж-Ж. Руссо тощо. На Україні важливість шкільного краєзнавства у формуванні особистості висвітлювалася у філософських поглядах О. В. Духновича, Г. С. Сковороди, К. Д. Ушинського та ін.

У сучасних дослідженнях зазначене поняття трактується як «один із видів краєзнавства й особлива галузь літературознавства, що займається вивченням літературного процесу в певному регіоні, місцевості (краї, області, районі, місті,

селі» [3, с. 31]. Краєзнавство (шкільне) – освітньо-виховна робота, яка полягає у всебічному вивченні на уроках і в позакласній роботі частини України (області, району, міста тощо).

Зміст поняття літератури рідного краю у шкільному курсі української літератури, за Є. Пасічником, – це «збирання і використання в процесі навчання місцевого фольклору, ознайомлення учнів з творами, в яких відображено життя, побут і культура місцевого краю, зустрічі з письменниками-земляками, що свідчать про літературне життя даної місцевості» [8, с. 87]. Посилену увагу до проблем організації літературного краєзнавства у сучасній школі спостерігаємо також у працях учених-методистів Н. Волошиної, В. Неділька, О. Лисенко, В. Шуляра, Я. Поліщука, де йдеться про пріоритетність у викладанні літератури власного, близького, регіонального.

Як бачимо, дослідження впровадження в навчально-виховний процес літературного краєзнавства є проблемою досить актуальною.

Питання морального виховання дітей на основі літературного краєзнавства стала предметом дослідження Г. Веденєвої, М. Гордої. Шляхи проведення уроків позакласного читання, літератури рідного краю відстежуються у докторському дослідженні Г. Токмань. Однак проблема літературного розвитку молодших школярів засобами краєзнавчого матеріалу є недостатньо досліджена. Частково та фрагментарно зазначене питання розглядалося у працях педагогів та методистів – А. Алферова, Ц. Балталона, Г. Белінського, Л. Цимбалюк, Г. Підлужної, Л. Іванової та ін.

Метою написання статті є обґрунтування важливості застосування літературного краєзнавства у початковій школі; методичних підходів до організації використання краєзнавчих матеріалів у дидактичній структурі уроків літературного читання та на окремих уроках літератури рідного краю;

розкрити значення творів письменників рідного краю у літературознавчій пропедевтиці молодших школярів, показати шляхи вивчення літературного краєзнавства в початковій школі в контексті сучасних освітніх завдань, розкрити актуальність проблеми соціалізації учня засобами краєзнавчого матеріалу, розглянути теоретичні та практичні аспекти вивчення в початкових класах творчості письменників, які представляють літературну Славутчину.

Як засвідчує аналіз праць зазначених вище науковців, освітня складова літератури рідного краю розкриває як літературне життя письменників, так і їхню творчість, а також художні твори митців. Особливої ваги набувають, уроки літературного краєзнавства, на яких доцільно знайомити з творчими доробками письменників, що допомагає усвідомити: митці-земляки не тільки відображають своє сприйняття світу, а й передають енергію власного бачення життя і цим допомагають дитині творити своє «Я» в єдності з нацією, рідним краєм.

Тема літературного краєзнавства – це специфічна галузь науки про літературу, предметом якої є вивчення фольклорних, літературних творів, художніх образів, які пов'язані з природою, історичними подіями, традиціями, звичаями, побутом рідного краю. Уроки літератури рідного краю дають можливість глибше відчувати світ, який осмислений у словесному мистецтві. Знайомство дітей молодшого шкільного віку з народною творчістю, творами письменників-земляків ще вимагає великої уваги.

Проведення уроків літератури рідного краю у початковій школі спрямоване на вирішення тих завдань, які викладені у Державному стандарті загальної початкової освіти та чинних програмах. По-перше, вони забезпечують розвиток мовлення учнів 1–4 класів. По-друге, допомагають пізнати дитячу літературу в різноманітності її тематичних та жанрових форм. Вони мають необмежений виховний потенціал, формують

творчу самостійність. Крім того, уроки літератури рідного краю – це серйозна літературознавча пропедевтика.

Під час проведення уроків класного та позакласного читання на основі творів письменників-земляків можна використовувати різноманітні форми та методичні прийоми роботи: організацію та проведення книжкових виставок письменників-земляків, екскурсії до літературних місць та музеїв, ілюстрування та інсценування творів письменників-земляків, проведення зустрічей з авторами, святкових заходів, проведення конкурсів читців, ведення щоденників читання, участь в організації куточка, музею чи кабінету.

У Державному стандарті загальної початкової освіти говориться, що сутність початкової літературної освіти полягає в розвитку повноцінних навичок читання, ознайомленні школярів з дитячою літературою в поєднанні жанрових форм, авторської і тематичної різноманітності.

Мальовничий куточок Поділля – Славута! Цей край виплекав митців, чий імена ми з гордістю можемо назвати поруч з іменами українських письменників. Наприклад, у казках Зої Стрихарчук – неодноразового лауреата районних, обласних та республіканських конкурсів, члена Національної спілки журналістів, члена Української асоціації письменників – і мудрість народу, й добро, яке завжди перемагає зло. Вірші Надії Пасічник народжувалися з появою її внучат, тому вони наповнені великою любов'ю, ніжністю, а головне – вони про дітей, про тварин, що таке рідне та близьке маленьким читачам.

Сергій Козак – український оперний співак (баритон), композитор, професор, народний артист України, поет, прозаїк, громадський діяч, професор Київської консерваторії, з 1985 року – член Спілки письменників України. З любов'ю і гумором згадує автор рідне подільське село, описує життя великої дружної родини, в якій так цінували працю й пісню. Збірка

«Дивосвіт» Петра Надуваного – це поетична мандрівка в чарівний світ природи і людини, позначений незабутніми відкриттями в роки дитинства і школярства.

Неможливо вивчати історію Славутського краю без збірки Станіслава та Альбертини Ковальчуків «Славута. Минуле і сучасне».

Використання матеріалу з життя та творчості згаданих письменників в системі навчально-виховного процесу початкової школи, зокрема на уроках літературного читання, створює позитивну мотивацію та обґрунтовує важливість знання літератури рідного краю як механізму формування духовності, відродження культури, істинного патріотизму .

Літературне краєзнавство сприяє осмисленню духовного життя нації, традицій, виховує істинних патріотів. Організоване як навчально-дослідницький процес, воно дасть змогу збагатити урок новими фактами і матеріалами з життя і творчості літераторів регіону, до яких педагоги мають безпосередній доступ, оскільки проживають і працюють у місцевості, пов'язаній з їхніми іменами.

Зміст освітнього компонента «література рідного краю» включає три основоположні складові: 1) літературне життя краю; 2) творчість письменників рідного краю; 3) художні твори.

Комплексний підхід до популяризації літератури рідного краю, поєднання традиційних та інноваційних форм роботи з дітьми – один із пріоритетних напрямів роботи на уроках літературного читання. Через свою багатофункціональність краєзнавчий літературний матеріал може використовуватись на різних етапах уроку літературного читання.

Отже, програми з читання для початкової школи спрямовані, перш за все, на розвиток мовлення учнів, на формування повноцінних навичок читання, розвиток творчих здібностей, активізацію уяви дітей, їхнього образного мислення. Як бачимо,



величезна частина цих завдань виконується під час вивчення на уроках творів письменників-земляків.

Перспективи подальших досліджень убачаємо в розробці факультативного курсу для молодших школярів «Письменники Славутчини – дітям».

### Список використаної літератури

1.Бондаренко Т. Шкільне краєзнавство у змісті історії педагогіки України / Т. Бондаренко // Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. – Кам'янець-Подільський: Абетка Новва, 2002. – Т. 2. – С. 87–94.

2.Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / С. У. Гончаренко. – К.: Либідь, 1997. – 376 с.

3.Іванова Л. І. Методичні підходи до використання творчого доробку українських дитячих письменників діаспори у змісті сучасної літературної освіти / Л. І. Іванова. – Література і історія: матеріали Міжнародної наукової конференції. – Запоріжжя : ЗДУ, 1996. – С. 31–33.

4.Лисенко О. В. Методика використання літературного краєзнавства в системі підвищення кваліфікації вчителів-словесників : дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 – теорія і методика навчання (українська література) / О. В. Лисенко. – К., 2002. – 220 с.

5.Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів із навчанням українською мовою. 1–4 класи. – К.: Освіта, 2012. – С. 71.

6.Пасічник Є. А. Літературне краєзнавство в школі / Є. А. Пасічник. – К. : Радянська школа, 1965. – 136 с.

7.Степанишин Б. І. Нові підходи до викладання української літератури / Б. І. Степанишин // Дивослово. – 1995. – № 1. – С. 44–46.

8.Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям / В. О. Сухомлинський // Вибрані твори: у 5 т. – К. : Радянська школа, 1977. – Т. 3. – С. 47.

*Сидоренко Ірина*

## **ОБРЯД ЗАПРОШЕННЯ НА ВЕСІЛЛЯ ТА ДІВИЧ-ВЕЧІР У СЕЛІ РАЧИНЦІ НА ДУНАЄВЕЧЧИНІ**

Кожне покоління залишає свій відбиток в історії. Ми народжені і живемо в період незалежності України. Наше покоління виховане на високій ноті патріотизму, свободи, любові і поваги до ближнього. Але в кожного із нас жевріє вогник пізнання життя – а що було до нас, як жили люди в минулому, а що можна в них запозичити корисного і втілити в сьогодення.

Сьогодні, як ніколи, постала нагальна потреба готувати нове покоління до відродження національної культури, оновлення і шани рідного краю. В кожному регіоні життя йшло за своїми звичаями, і люди з уст в уста передавали своє бачення, свої мрії, своє сприймання навколишнього світу.

Перш ніж стати дослідником нашої минувшини, ми опрацювали багато літератури і здивувалися, як по-різному ту чи іншу подію в житті люди оспівували, зустрічали і проводжали. Навіть села на відстані кількох кілометрів мають свої звичаї і порядки. Об'єктом спостережень обрано село. Чому село, а не місто? Бо в місті немає отієї загальнолюдської спільноти. А село – як велика сім'я, де кожний кожного знає, один другого поважає, цінує і підтримує. У нашій статті будуть вживатися ті слова і вирази, якими користувалися жителі відповідного села. Фольклор є фольклор, як кажуть, з пісні слів не викинеш. Об'єктом нашого дослідження став фольклор села Рачинці, що на Дунаєвеччині. Життя минувшини досліджене недостатньо, що й зумовлює актуальність нашої наукової роботи.

Статтю присвячено такому питанню, як аналіз особливостей проведення деяких весільних обрядів, зокрема запрошення на весілля і на дівич-вечір.

Весільні традиції є важливими подіями родинного життя. Це цікавий, захопливий період, який переживають не тільки дві сім'ї, а й все село бере участь у цій події. Весь весільний обряд на селі проходив дуже цікаво, весело і повчально. Нас зацікавили моменти, коли проходили запросини на весілля і дівич-вечір, чого на сьогодні майже немає. Що сьогодні запросити на весілля? Досить купити листівку, написати декілька слів і відправити поштою. Ще можна повідомити за допомогою мобільного зв'язку. Дівич-вечір теж «модернізувався» – подружки просто збираються на звичайну гулянку.

Заглянімо в минуле, як відбувалися такі вечірки колись. На тижні перед весіллям молода підбирала собі дружок. Було приблизно 10–20 дівчат, від малого до великого – родичів, сусідів, знайомих. Призначалася старша дружка, яка була або близькою родичкою, або сокровенною подружкою молодої. Ось цей гурт дівчат мав йти селом і запрошувати на весілля. Їх було видно ще здалеку. Адже всі дружки одягали на голову вінок-оберіг з різноколірними стрічками, що захищає дівчину від недоброго ока, від нечистої сили. Іноді між квітами у вінок вплітали часник, любисток та полин – від цього зілля чимдуж тікала всяка чортівня [1, с. 419]. Якщо треба було йти на інше село, то йшла молода, старша дружка і дві-три дорослі дівчини. У своєму селі запрошували на весілля в суботу. Запрошувалось майже все село.

Дівчата ходили завжди рядочком-шнурочком: попереду молода, за нею старша дружка, а далі старші дівчата по зросту, і наприкінці – дітлашня. В хату заходили всі. Обов'язково перецілювали всіх, хто там знаходився: і старих, і чоловіків, і дітей. Потім ставали в рядочок і разом говорили: *«Просили вас тато, мама і ми вас просимо, приходьте завтра до нас на весілля»*. В селі сім'ї здебільшого були багатодітні. І якщо старших брали за дружку чи дружбу, то молодших просто

запрошували «на вінок». Господарі дякували і, якщо це родичі чи близькі сусіди, могли дарувати молоду. Інколи давали дві миски, інші – дві ложки, повісмо (прядиво з конопель, щоб куделю пряла) та інші речі. Якщо в хаті на вікні є аспарагус або спаржа, молода просить подарувати. Господиня відрізає кілька гілочок вазона і через плече кидає на землю, старша дружка забирає, а молода мусить полити вазон.

Прощаючись, усі виходили на подвір'я. Якщо в хаті є дівчина чи хлопець на виданні, то молода відкривала ворота (щоб швидше в них було весілля). Добре, якщо це було влітку, а якщо зимою, і ворота примерзнуть або закидає снігом, ось тоді були проблеми. Бідна молода так надвигається тих воріт, що їй білий світ не милий. І так з двору в двір по всьому селу. Закінчувалась ця процесія ввечері, коли всі вже почали збиратися до молодої на вінок (дівич-вечір).

На «вінку» (в суботу ввечері) все дійство знаходиться в руках старости, якщо щось потрібно, то звертаються тільки до нього: *Де наш староста подів?(2) / До води вола повів. / Заким він сюди прийде, / То й весілля все пройде.*

Могли і насміятися з нього: *Ой нам староста вдався: / Сім літ не вмивався, / Перевеслом впerezався, / За старосту зібрався.*

Старша дружка говорить: *«Пане старосто, просимо благословіння!»*. У відповідь: *«Хай вас Бог благословить!»*. Це повторювалося тричі. У католиків була ця ж процедура, але дружка тільки перший раз просила благословення, а на другий раз казала: *«повтурне»*, на третій – *«вотищеце»*. Відповідь старости була однаковою тричі.

Далі свашки і всі присутні співали пісню: *Я в городі синє зілля (2) / Начинається весілля.*

Хлопці-дружки повинні були принести барвінок, який розстеляли по всьому столу. Молодь сідала за стіл і приступала до роботи. Хлопці обчищали барвінок до трьох листочків і

складали на купки. Частина дівчат бралася за вінок до короваю, влітаючи в нього китиці калини. Коровай знаходиться в цій же кімнаті на печі. Чому на печі? Це, напевно, пов'язано з тим, що піч в селі – це сокровенне місце кожної сім'ї. Тут варили їсти, пекли хліб, піч давала тепло, служила місцем нічного сну; була лікарем під час хвороби (в разі застуди, а для старих – «розігрівати кісточки»), вона порадиця – під час сватання дівчина колупала піч, ніби радилась з нею. Хто ще був без роботи, готував квіточки для недільного дня, якими позначають гостей. На «вінку» шити велян (фату) і віночок з барвінку для молодої могли тільки жінки, в яких повна сім'я, які вміють шити, яких поважають в селі. Дівчата приспівували: *Ой де ж тая дівка, що захтіла вінка. / Віночка збоялася – в запічок сховалася.*

Якщо в неділю у молодої на голові буде зелений віночок, то гості визнають, чи дівчина незаймана. Дружки виготовлять букетики зі стрічками, щоб в неділю почепити дружбові, котрий її вибере. Букетик був з парафінової квіточки (купленої на базарі) і ленти (стрічки) будь-якого кольору. Приколювали готові букетики шпилькою (булавкою) до образів (ікон). Скільки дружок – стільки й квіточок.

У молодого відбувалося квітчання весільного гільця – молодого деревця, найчастіше із сосни чи вишні. Дівчата-світилки прикрашають його квітами, калиною та барвистими стрічечками, співаючи при цьому пісень «до гільця» [1, с. 13]. В неділю, коли молодий приходить до молодої, бояри намагалися прив'язати гільце до найвищого дерева на хазяйстві, причепивши до нього пляшку горілки. Через тиждень будь-який хлопець-молодець може зняти горілку і випити в компанії.

У суботу приходив молодий зі своїми світилками, боярами й сватом і приносив для молодої білу хустку (середнього розміру), щоб в неділю накинути молодій на плечі (покрити). Молода дарувала своєму князеві сорочку.

Заключним дійством дівич-вечора був перший посад молодих за стіл. Робили маленьке застілля, на якому подавали хліб, холодець і тушковану капусту, горілку і квас.

Покоління мінялося одне за одним, але до сьогодні деякі обрядові традиції мають місце серед мешканців Рачинець. Весілля – це свято для всіх жителів. Старше покоління старається підказати молодшому, як було колись, пояснити, чому робити потрібно саме так чи інакше. Досліджуючи такі теми, ми тим самим вивчаємо історію нашого народу, передаючи інформацію наступним поколінням.

Підсумовуючи все сказане, зазначимо, що особливість вивчення весільних обрядів полягає в тому, що ми повинні з минулого принести в наше життя позитив від проведення того чи іншого заходу. Дослідження показало нам, що ми маємо жити дружно (на весілля запрошувалось майже все село); шанувати старше покоління (під час запросин віталися з малим і старим); мати зв'язок з природою (проведення вінкоплетин з використанням калини, барвінку, аспарагуса). Коровай і досі використовується у весільному обряді, адже це – добробут, багатство і достаток молодої сім'ї. Ми вчимося бути задоволеними життям без великого достатку на прикладі минувшини.

Пам'ять – одна з найцінніших особливостей, які має людина. Як не можна забувати власного батька й матір, так не можна забувати свій народ та його історію, бо ти – частинка його. Без тебе, без мене, без всіх нас немає ні народу, ні історії.

### **Список використаної літератури**

1. Завадська В. 100 найвідоміших образів української міфології / В Завадська, Я. Музиченко, О. Таланчук, О. Шалак; під заг. ред. О. Таланчук. – К. : Орфей, 2002. – 448 с.

2. Костриця М. Ю. Рідний край: посібник / М. Ю. Костриця. – Житомир: СМП «Житомир-РІКО-Прес-Реклама», 1994. – 191 с.

*Собур Ольга*

## **ІДЕЙНО-ТЕМАТИЧНЕ СПРЯМУВАННЯ ТВОРІВ ДЛЯ ДІТЕЙ НІНИ ШМУРІКОВОЇ**

Звертатися до дитячої уяви, емоцій та почуттів, впливати на дитячі пізнавальні здібності, розвивати смаки та вподобання, розважати дитину – мета дитячої літератури [1, с. 20]. Зважаючи на це, чимало сучасних науковців присвячують свої праці аналізу історії, стану і перспективам розвитку цього масиву творчого надбання; це, зокрема, М. Венигора, П. Ганта, В. Гутенна, О. Єфімов, З. Жук, В. Кизилова, В. Костюченко, С. Лелера, Е. Огар, О. Папуша, С. Присяжнюк, Р. Стаднійчук, Д. Фергюсон, М. Хлуріхен, К. Шулькова та ін. Проте літературознавці мало уваги приділяють творчому доробку подільських митців слова: В. Горбатюка, В. Кравчука, М. Магери, О. Радущинської, Л. Савчука, Г. Храпача, Н. Шмурікової, що й зумовило актуальність теми.

Образна і багата українська мова, правдиве зображення історичного минулого рідного краю, глибоке проникнення в людські взаємини, колоритне зображення навколишнього світу, почуття любові до ближнього, до природи, сюжети, які спонукають задуматися над добром і злом, – все це присутнє у творах для дітей Ніни Шмурікової.

Шмурікова (Гаврилюк) Ніна Миколаївна народилася 4 листопада 1953 року в с. Дацьки Чуднівського району Житомирської області в учительській родині. Дитинство письменниці пройшло в селі Бабушки, куди згодом переїхали працювати батьки – Микола Петрович та Ольга Федорівна. 1978 року вона з родиною переїздить до Хмельницького, де й до сьогодні працює вчителем-словесником. Саме тут, на Поділлі, як пише письменник Микола Мачківський, «синя птиця обрала для неї куточок, де випало прожити багато літ. Полісся виплекало її

душу синьоцвітом льонів, зеленошумними вітрами, дало вроду, а Поділля стало тим ґрунтом, де вкоренився, проріс її хист» [2].

Писати почала ще в початкових класах. Після закінчення школи Н. Шмурікова вступила на філологічний факультет Ужгородського державного університету, де і побачили світ її перші нариси і вірші.

Важливе місце у її творчості посідає дитяча література. У дитячих творах письменниця спонукає дітей бути допитливими та спостережливими, любити світ та усе живе. Авторка уособлює в художньому слові явища природи, яскравими засобами прагне донести дітям особливості поведінки навколишнього світу. Яскравим прикладом цього є одна з перших віршованих збірок для дітей «Де ти, Ясочко, бувала?» (2001 р.). Саме у цих віршах поетеса ненав'язливо, але яскраво і образно привчає юних читачів до пізнання навколишнього світу:

*До мурашника Мурашка*

*Тягне соломину,*

*Поспіша на допомогу*

*Вся руда родина!.. [4, с. 7].*

У збірці «Познайомся з кольорами» (2000 р.) короткими чотиривіршами поетеса знайомить дітей з усіма кольорами веселки, вчить відчувати і розрізняти барви доквілля.

У цьому ж році виходить її казка-поема «Легенда про Добраду». В основу твору лягла доля дівчини, якій у всьому допомагала Добрада (чаклунка). Поема вчить доброти, ширості, любові до рідного краю і українського народу.

Казка «Мисливець Сивоок» (2002 р.) сповнена пригодами мисливця Сивоока, який мандрує нелегкими шляхами, долає усі випробування, аби знайти своє щастя:

*Юнак із бідної родини,*

*Просту накинувши свитину,*

*Щоб якось голод відігнати,*



*Пішов до гаю полювати.*

*Іде, спішить, пришвидшив крок*

*Мисливець вправний – Сивоок» [5, с. 4].*

Ця казка навчає дітей бути непохитними, наполегливими, впевненими у собі при досягненні мети.

Чарівний світ Ніна Шмурікова описує в казці «Царівна-пустельниця» (2002 р.). Царівна на ім'я Арійдана протягом семи років у пустелі зуміла подолати хитрість, гордощі та підступність. Казка має повчальний характер, адже допомагає дітям стати добрішими та лагіднішими до людей і довкілля: *«Як прославляли Арійдану, Красуню мудру, незрівняну! А їй так личила засмага, Привітність, людяність, відвага. Це вже не та хитрунка квола – Ця навіть Хитрість поборолла Шляхом трудів і доброти» [6, с. 10].*

Читаючи «Місячну царівну» (2003 р.), діти немов потрапляють у таємничий світ казки. Разом з головною героїнею вони вчаться поважати все живе: природу, рідний край і людей, блукають казковими стежками у пошуках пригод.

Казки Шмурікової навчають дітей співпереживати, переборювати власні недоліки і творити добро.

Десятою, ювілейною, стала книжка «Ганнуся у бабусі» (2005 р.). Письменниця розкриває велику силу любові до всього оточуючого, до України, намагається пояснити, що красу потрібно берегти і розуміти. Головна героїня – дівчинка Ганнуся, яка переконана, що бабусині квіти, як і люди, потребують ласки, любові і уваги:

*Усе живе добра чекає,*

*Привіту, ласки і любові.*

*У вчинку гарному, у слові... [3, с. 9]*

2010 р. виходить друком збірка Ніни Шмурікової «Чарівна сопілка», основною жанровою формою якої є казки-легенди – захоплюючі історії з високоморальним змістом. Як і в інших збірках

письменниці, тут наявні мотиви любові до навколишнього світу, що дозволяє дітям краще збагатити свою уяву новими та яскравими образами. Ці твори розповідають про українські звичаї і традиції, про цінності народу. Усі герої книжки позитивні, іноді чинять і погані вчинки, але завжди повертаються на бік добра. Книга вчить, що мудрість, досвід і знання ніколи не купити за гроші.

Дітям молодшого шкільного віку адресована збірка «Юля з котиком дружила» (2011 р.). Незважаючи на те, що збірка складається з веселих та дотепних сміховіршиків, доповнена цікавими малюнками, вона навчить діток багатьох моральних цінностей – любові, людяності, доброті, чемності і спонукає бути допитливими та спостережливими.

2013 року побачила світ книга «Барвистий дивокрай», куди увійшли не тільки нові твори авторки, а й найцікавіші вірші з попередніх видань. Тема збірки – любов до навколишнього світу, природи, праці, повага до батьків та трепетне ставлення до рідної мови, країни.

В одній з останніх збірок «Квіти Кобзареві» (2017 р.) авторка розширює тематику, додаючи ще й патріотичну лірику.

Отже, ідейно-тематична спрямованість, що проявляється у захоплюючих історіях, які відображають любов до навколишнього світу, природи, рідного краю і несуть високу мораль, художню досконалість, образна мова творів Ніни Шмурікової сприяють гармонійному вихованню дітей, вчать їх людяності і доброти. Такі твори допомагають дитині/підлітку адаптуватися в соціумі, сформувати моральні цінності.

### **Список використаної літератури**

1. Папуша О. Дитяча література як маргінес літературознавчої теорії: до проблеми конституювання об'єктів наукового дискурсу // Слово і час. – К.: Науковий журнал інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України та національної спілки письменників України. – 2004. – № 12. – С. 20–27.

2. Поетична зоря Ніни Шмурікової: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://odb.km.ua/?dep=1&dep\\_up=430&dep\\_cur=443](http://odb.km.ua/?dep=1&dep_up=430&dep_cur=443).

3. Шмурікова Н. Ганнуся у бабусі / Н. Шмурікова. – Хмельницький : ПП Дерепа, 2005. – 14 с.

4. Шмурікова Н. Де ти, Ясочко, бувала?: вірші / Н. Шмурікова. – Хмельницький, 2001. – 16 с.

5. Шмурікова Н. Мисливець Сивоок : казка / Н. Шмурікова. – Хмельницький, 2002. – 12 с.

6. Шмурікова Н. Царівна-пустельниця : казка / Н. Шмурікова. – Хмельницький, 2001. – 12 с.

*Ставінога Ольга*

## **ПРИЄДНУВАЛЬНІ КОНСТРУКЦІЇ В ПОЕТИЧНОМУ МОВЛЕННІ ВІТАЛІЯ МІХАЛЕВСЬКОГО**

Нові форми, синтаксичні конструкції, комбінування засобів загальнонародної мови часто використовуються з метою експресивізації та увиразнення мовлення. Сміслово і структурна цілісність тексту забезпечується міжфразовими зв'язками, які утворюються певними лексичними, морфологічними і синтаксичними засобами. На ґрунті розчленування синтагматичного ланцюга з'являються нові засоби експресивного синтаксису, до яких науковці зараховують приєднування, парцеляцію та сегментацію.

Приєднувальні конструкції – різноманітні синтаксичні побудови, які формуються як додаткові частини попереднього речення в контексті, але виділяються в окреме самостійне речення – повне чи, здебільшого, неповне. Саме приєднувальні конструкції є структурно-смісловими скріпами, що об'єднують в тематичну і композиційну цілісність певну частину тексту, допомагають сформувати вичерпне повідомлення та відтворити процес мислення мовця.

Явище приєднування було предметом дослідження таких науковців, як К. С. Аксаков, Н. С. Валгіна, А. П. Величук, В. В. Виноградов, М. І. Греч, В. В. Жайворонок, А. П. Загнітко, Г. А. Коцюбовська, Д. М. Овсянко-Куликовський, І. А. Попова, В. Л. Рінберг, Л. Г. Хатіашвілі, Н. К. Шульжук, Л. В. Щерба та ін.

Приєднувальні конструкції вивчалися на матеріалі творів загальновідомих авторів або ж на прикладі живого мовлення, тоді як творчість місцевих письменників, зокрема й подільських, у цьому аспекті не досліджувалася (так, поезію Віталія Міхалевського з літературознавчого погляду характеризували М. М. Кульбовський, А. А. Цюпак). Тому ці та низка інших факторів і зумовили актуальність статті. Мета – дослідити специфіку функціонування приєднувальних конструкцій шляхом аналізу формальних засобів їх вираження.

На думку А. П. Загнітка, сутність приєднувальних конструкцій полягає в статичному, конструктивному приєднанні, що реалізує смислові відношення додавання, уточнення і характеристизації попереднього компонента [1, с. 459].

Приєднувальні конструкції є двокомпонентними моделями, що складаються з автосемантичного базового висловлення та синсемантичної приєднуваної частини. Основними критеріями виділення приєднувальних конструкцій у тексті є почасовість, фіксоване розташування, формальне вираження показників зв'язку (у сполучникових конструкціях), комунікативне призначення та функціональне навантаження приєднуваних частин, інтонаційне та пунктуаційне оформлення в усному та писемному мовленні.

Матеріал дослідження становлять конструкції з приєднуванням, дібрані з поетичних збірок «Невиправний романтик, або Як я провів літо» та «Цукерково-букетні вірші» подільського письменника Віталія Міхалевського.

Індивідуальному стилю письменника характерне помірне використання приєднувальних конструкцій із власне приєднувальними засобами зв'язку, зокрема сполучниками, для яких ця функція є первинною (**та й, ще й, та ще, та ще й, тобто, тож, адже**). Власне приєднувальний засіб зв'язку в таких конструкціях може слугувати окресленням суміжності явищ: *Стара, без струн, в кутку оселі / Стоїть німа. Та й я мовчу* [3, с. 119].

Найбільш продуктивним у поезіях є використання конструкцій із засобами зв'язку, омонімічними сурядним. Додаткове повідомлення у таких моделях приєднується до основної частини за допомогою сполучників, які є омонімами сурядних (**і, та, а, але, зате, однак, проте**). Часто поетом використовується приєднання однорідних іменних частин складених присудків, що дозволяє акцентувати увагу на певному відрізку тексту: *А я ж цікавий ще! І молодий...* [2, с. 9]. Приєднування додатків у творах В. Міхалевського – явище поодиноке, але зазвичай додаються прямі додатки зі значенням предметності: *Їй каву без цукру неси. І цукерку* [3, с. 28].

Приєднуваний компонент, у якому зіставний сполучник виконує функцію зв'язку, може виражати послідовність дій або їхній наслідок: *Проридала всю ніч. А на ранок вона / Рознач й сумніви вигнала з хати* [3, с. 99]. Подібні засоби зв'язку вживаються у конструкціях на позначення одночасності подій: *Між образів десь матінка одна. / А побратима кров смакує ворог* [3, с. 41].

Конструкції з питальною інтонацією вирізняються яскравим афективним характером та покликані сконцентрувати увагу читача, змусити його включитися у потік розмірковувань: *Би знав, де впадеш – може б постелив. / А не піднятись – то хіба не гірше?* [3, с. 51].

Одним з найулюбленіших прийомів В. Міхалевського є використання сполучника **та** зі значенням **але** для зв'язку між частинами структури. У таких моделях додатковий компонент

найчастіше має протиставний основній частині зміст: *Слова твої – холодна злива. / Та я кричу, що теплий дощ!* [2, с. 20].

Найменш продуктивними у творчості письменника є конструкції із засобами зв'язку, омонімічними підрядним. У таких побудовах сполучники у приєднуваній частині зумовлюють смислову залежність додаткового висловлення від базової одиниці. Найчастіше приєднувана одиниця виконує функцію пояснення змісту попередньої частини: *Мабуть, солодка. Бо чужа, / Розкішна і принадна* [2, с. 43].

Особливий інтерес для дослідження становлять багатоконпонентні приєднувальні конструкції: *Ради тебе хотів стати Лицарем Серця, / На коні мріяв білому в'їхати в місто. / Але брама постійно закрита. / Й на дверцях хтось колодку коморну повісив* [2, с. 17]. Представлена модель ілюструє зразок ланцюгового розташування частин конструкції – кожна наступна прикріплюється безпосередньо до попередньої. Таким чином, можна визначити явище послідовного приєднання. Використання у поданому прикладі різносполучникового оформлення зв'язку дає змогу виділити важливі повідомлення та акцентувати увагу на послідовності розвитку подій.

У поезіях Віталія Міхалевського безсполучниковий приєднувальний зв'язок найповніше реалізується в межах простого речення. Приєднані головні та другорядні члени привертають увагу до окремих змістових компонентів. Значення приєднання в таких конструкціях виражається інтонаційно і розкривається тільки у контексті. Приєднувальні обставинні конструкції можуть окреслювати час, місце події, спосіб її перебігу та найчастіше виражаються дієприслівниковим зворотом або прийменниково-відмінковими формами: *Він раптом зеленим травнем / Пішов за межу... У вічність...* [3, с. 18].

Підсумовуючи викладений матеріал, зазначимо, що приєднувальні конструкції Віталій Міхалевський у поезії живив

для творення зв'язного тексту, доповнення інформації, для експресивізації мовлення та підкреслення важливих деталей. Письменник уміло оперує синтаксичними засобами для створення ефекту невимушеного та невідготовленого мовлення, що робить його твори ще більш цікавими для мовознавчого аналізу.

### **Список використаної літератури**

1. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови : Синтаксис : монографія / А. П. Загнітко. – Донецьк: ДонНУ, 2001. – 662 с.

2. Міхалевський В. Ц. Невиправний романтик, або Як я провів літо : поезії / В. Ц. Міхалевський. – Хмельницький : Вид. А. Цюпак, 2011. – 84 с.

3. Міхалевський В. Ц. Цукерково-букетні вірші : поезії / В. Ц. Міхалевський. – Хмельницький : Видавництво А. Цюпак, 2015. – 240 с.

*Умріхіна Марія*

### **ПАРАДОКС У ГУМОРИСТИЧНОМУ ТЕКСТІ: СТИЛІСТИЧНИЙ ТА ПЕРЕКЛАДАЦЬКИЙ АСПЕКТИ**

У наш час не існує жодної наукової галузі, яка б не мала справи з тим чи іншим різновидом парадокса. Парадокс становить собою багатоаспектне і складне явище. Він трапляється в різних галузях знань, використовується у філософії, літературознавстві, логіці, стилістиці, культурології, риторичі тощо. Проте кожна наука, оперуючи терміном «парадокс», позначає ним різні явища.

Слід також зазначити, що існує значна кількість фундаментальних науково-теоретичних досліджень, посібників і статей, присвячених особливостям функціонування парадокса в художньому тексті. Окремими дослідженнями парадокса у філологічній площині займалися О. Є. Бірюкова, О. В. Якунін,

О. В. Тумбіна, О. М. Яшина, В. Шмід, О. С. Маріна, О. В. Ємець та інші.

Актуальність цієї статті зумовлена значним інтересом лінгвістів до вивчення поняття «парадокс», його характеристик, видів і функцій, а також тією обставиною, що проблеми і способи перекладу парадоксальних висловлювань у художньому тексті й досі залишаються малодослідженими.

Метою цієї статті є визначення поняття парадокса, його типів та функцій, а також особливостей його функціонування в художньому тексті.

У системі стилістичних засобів парадокс не має чіткого місця та визначення. Деякі дослідники порівнюють парадокс з оксимороном, а український літературознавець І. Безпечний відносить парадокс до стилістичних фігур разом з паралелізмом, градацією, антитезою. Можна запропонувати таке визначення парадокса: «Парадокс – це стилістичний засіб, що базується на твердженні, що суперечить усталеним поняттям і містить суперечливе висловлювання, яке розкриває нову, незвичну сутність явища або об'єкта» [1, с. 104].

Головною функцією парадокса є актуалізація уваги читача на важливих у смислово-відношенні аспектах художнього контексту. Парадокс загострює увагу читача, змушує подивитися на звичні речі під іншим кутом зору, стимулює осмислення тексту в цілому. У свідомості читача виникає конфлікт між тим, до чого він звик, і новим підходом до аналізу оточуючої дійсності, який заперечує звичний стан речей [2, с. 196].

Як відомо, в основі парадокса лежить протиріччя, а його створення у художньому тексті може досягатися різними мовними засобами. У залежності від того, який стилістичний прийом лежить в основі парадоксального висловлювання, виокремлюють антитезисний, оксюморонний, перифразний і каламбурний парадокс [2, с. 195]. Відповідно до функціонування у тексті,



О. М. Яшина виокремлює також філософський, характерологічний, сюжетний, історичний, іронічний види парадокса [4, с. 281].

Яскравим прикладом функціонування іронічного парадокса в художньому тексті є оповідання відомого канадського письменника Стівена Лікока «How to Live to be 200» («Як дожити до двохсот років»).

Уже в назві самого твору ми спостерігаємо реалізацію парадокса в сильній позиції, що ґрунтується на абсолютно парадоксальному твердженні стосовно тривалості людського життя в сучасному світі.

*He used to take a cold plunge every morning. He said it opened his pores. After it he took a hot sponge. He said it closed the pores. He got so that he could open and shut his pores at will* [3, с. 14].

У наведеному прикладі парадокс реалізовано на рівні цілого уривку. Автор іронічно зображує «водні процедури» головного героя, опираючись на антитезу, стверджуючи, що холодна вода відкриває, а гаряча закриває пори. Також парадоксальним є здатність головного героя за бажанням відкривати і закривати пори, що, безперечно, є абсурдним.

*In the evenings in his room he used to lift iron bars, cannon-balls, heave dumb-bells, and haul himself up to the ceiling with his teeth. You could hear the thumps half a mile. He liked it* [3, с. 15].

Поданий фрагмент демонструє парадокс, заснований на прийомі градації. Крім того, остання частина «*haul himself up to the ceiling with his teeth*» є прикладом гіперболи, що створює дещо комічний ефект.

*He spent half the night slinging himself around his room. He said it made his brain clear. When he got his brain perfectly clear, he went to bed and slept. As soon as he woke, he began clearing it again* [3, с. 15].

У цьому уривку можна спостерігати іронічний парадокс, побудований на епіфорі, що створює значний іронічний ефект.

*If you see a bacilli, walk right up to it, and look it in the eye... But as a matter of fact, a bacilli is perfectly quiet and harmless if you are not afraid of it. Speak to it. Call out to it to "lie down". It will understand. I had a bacilli once, called Fido, that would come and lie at my feet while I was working. I never knew a more affectionate companion...[3, с. 16].*

*Побачивши бацилу, підійдіть прямо до неї і зазирніть їй в очі... Адже, по суті, бацила абсолютно тихе і нешкідливе створіння, якщо її не бояться. Заговоріть із нею. Накажіть їй «лежати не рухаючись». Вона зрозуміє. У мене була якась бацила, на ім'я Фідо, що завжди приходила й лягала мені на ноги, коли я працював. У мене ще не було такого відданого товариша...*

Поданий приклад демонструє використання стилістичного парадокса, заснованого на розгорнутій антропоморфній метафорі, яка створює іронічний прагматичний ефект. У перекладі ми відтворили метафору й зберегли створений автором образ.

*Jiggins is dead. He was, of course, a pioneer, but the fact that he dumb-belled himself to death at an early age does not prevent a whole generation of young men from following in his path [3, с. 16].*

*Джиггінс помер. Він, звичайно, був піонером у цій справі, однак той факт, що він загантелив себе до смерті у ранньому віці, аж ніяк не застерігає молоде покоління від схожої долі.*

Найбільш очевидним і яскравим прикладом використання парадокса у всьому оповіданні є сюжетний парадокс, заснований на ефекті ошуканого очікування. Протягом усього тексту автор зображує Джигінса затятим прихильником «здорового способу життя», а в результаті він помирає занадто рано, власноруч замордувавши себе. Крім того, автор використовує okazionalizm «*dumb-belled*», що має парадоксальний характер. У перекладі нам вдалося відтворити

авторський оказіоналізм «загантелив», що дозволило зберегти комічний ефект.

У результаті нашого дослідження парадокса в художньому тексті було виявлено, що в оповіданні С. Лікока використовуються такі засоби вираження парадокса, як антитеза, градація, епіфора, іронія, метафора, ефект ошуканого очікування. Крім того, ми з'ясували, що ця фігура думки може реалізовуватися як на рівні висловлювання, так і розгортатися в цілому тексті. У проаналізованому творі парадокс використано для авторського іронічного відображення та навіть висміювання прихильників «занадто» здорового способу життя.

#### **Список використаної літератури**

1.Ємець О. В. Особливості сюжетного парадоксу у художньому тексті / О. В. Ємець // Вісник Житомирського державного університету ім. І. Франка. – № 56. – Житомир: ЖДУ, 2011. – С. 74–76.

2.Зорницька І. В. Типологія парадоксального: класифікація парадоксів у художньому тексті / І. В. Зорницька // Гуманітарна освіта у технічних вищих навчальних закладах. – 2012. – Вип. 26. – С. 192–202.

3.Ликок С. Юмор как я его понимаю / С. Ликок // Рассказы: Книга для чтения на английском языке. – СПб. : КАРО, 2008. – С.14–16.

4.Яшина Е. Н. Виды парадокса в художественном тексте / Е. Н. Яшина // Вестник Тамбовского ун-та. – 2007. – № 8. – С. 281.

*Чернега Ганна*

#### **ЛІТЕРАТУРНІ ІГРИ ЗМІСТУ І ФОРМИ В ПОЕТИЧНІЙ ЗБІРЦІ ІВАНА ІОВА «ЧЕРНЕТКА»**

У другій половині ХХ ст. літературне життя Хмельниччини забуяло новими іменами. Помітну роль у ньому зіграли

талановиті прозаїки Василь Горбатюк, Микола Сумишин, Микола Магера, Броніслав Гришук та поети Павло Гірник, Петро Карась, Микола Мачківський. До плодovитої когорти літераторів-вісімдесятників увірвався зі своїми авангардистськими віршами і поет Іван Іов. Його зоря догоріла передчасно, однак після себе він залишив чотирнадцять оригінальних збірок поезій, які зараз відомі й за межами подільського краю.

Неординарна творчість Івана Іова стала предметом дослідження багатьох літераторів, зокрема літературно-критичні статті про його біографію та мистецьку спадщину написали Віталій Мацько, Микола Шостак, Юрій Завадський, Микола Мірошниченко, Мар'яна Комариця; схвальні відгуки отримав мистецький доробок знавця слова з боку Івана Драча, Сергія Бірюкова та інших. Однак праці зазначених вище науковців носили здебільшого описовий характер життя письменника або ж аналізу окремих поетичних збірок. Таким чином, його літературне надбання «Чернетка» (1996 р.) залишилося малодослідженим у дослідницькому колі Хмельниччини.

Мета роботи – з'ясувати місце, роль та значення в подільському літературному процесі збірки «Чернетка» Івана Іова; виділити основні риси та фактори формування ідіостилю митця.

Не всі поціновувачі традиційної форми вірша можуть зрозуміти поетичну мову письменника. Він, подібно до всіх авангардистів, намагався створити інтелектуальну поезію, розвинути критичне мислення та творчу уяву читача, направити його до самостійних пошуків істини. Поет Іван Іов майстерно володів технікою версифікації, котра за допомогою зорового і слухового ефектів надавала творам нового змісту. У своїх поезіях він умів використовувати сфрагіту – вживання прізвища автора у написаному ним творі. Це, зазвичай, звернення до



прочитанні. І лише справжньому майстру слова – такому, як Іван Іов, вдалося з подібних слів, речень, симетричних рядків вибудувати такі поезії як: «Ялова воля», «Я» з присвятою Миколі Балемі, «Але гнав ангела», «У рим було...голуб миру», «Гола і діалог» та інші. Аби підтримувати подібні літературні метаморфози, автор вдається до алітерації, асонансу, паронімії, синтаксичного усічення слів. Подібно до барокових авторів, Іван Іов часто надає перевагу формі і нехтує змістом:

*Ви б дів? Відбив! Та риб дів? Відбирать...*

*Ага, в дів відвага?!*

*Та вуж дав дів відважувать... [2, с. 155]*

Деякі твори автора нагадують фігурні вірші. На обкладинці збірки горизонтально та вертикально зображені літери слова «Чернетка» перетинаються на складі «не» і формують умовний хрест. Також знаходимо зразок подібної типографіки у «Турецькому мості», де виділені прямі та паралельні рядки літер ніби складаються в зображення мосту. Літери у «Ми» утворюють зображення літака або наконечника стріли. В «Я-IV» вимальовується прямокутний трикутник за допомогою наростаючої будови рядків без розділових знаків:

*Я*

*Я і я*

*Я і вія*

*Я ос соя*

*Я Ом моя [2, с. 193]*

Іван Іов також є автором зорової поезії. Його пошуки нових словоформ мали не зовнішній характер, а занурення у глибини слова, намагання розгадати його одвічні таємниці [3]. Підтвердженням цього слугують вірші з циклу «В слова одягається тиша», який починається поезіями зі світлим настроєм про дитинство: «Як не бережешся в дитинстві», «У відчинених сінях батьківської хати», – і завершується сумними

мотивами про воєнне лихоліття: «Сувора поезія Батьківщини», «В слова одягається тиша», «У кожного своя дорога до матері» та інші. Поетичні твори різняться одне від одного способом викладу думок, ритмом, тематикою, проте всі вони виражають ідею плинності часу. Кожна виділена назва – це перший рядок, який увиразнює та додає своєрідного підсилення:

*НЕ У ШРАМІ, А В ПОГЛЯДІ - БІЛЬ,  
на всю вітчизну, на все тіло,  
тужавий, як обійми на роздуку,  
вагітний пам'яттю до жилки [2, с. 125].*

Отже, у своїх поезіях Іван Іов застосовує багато різнопланових жанрів та стилістичних засобів. У його творчості ми спостерігаємо фігурні вірші, паліндроми, акровірші, сфрагіти. Подібне використання звукового та зорового оформлення поетичних текстів в історії літератури не є новим, проте лише в Івана Іова ми можемо зустріти його в такій кількості. Поет об'єктивно сприймає суспільне та громадське життя, він зображує дійсність такою складною, якою вона є. Саме тому в його творчості традиційна поезія поєднується із авангардом та епатажем.

### **Список використаної літератури**

1. Завадський Ю. Р. Життя промовляє, що маєш життя... / Ю. Р. Завадський // Проскурів. – 2000. – 1 грудня. – С. 91–92.
2. Іов І. П. Чернетка / І. П. Іов; за ред. В. Басирова. – Хмельницький : Доля, 1996. – 239 с.
3. Комариця М. М. ІОВ Іван Павлович: [Електронний ресурс] / М. М. Комариця // Енциклопедія Сучасної України (ЕСУ). – Режим доступу: [http://esu.com.ua/search\\_articles.php?id=12542](http://esu.com.ua/search_articles.php?id=12542)
4. Літературна Хмельниччина ХХ століття: хрестоматія / автор-упорядник М. Федунець. – Хмельницький : Поліграфіст, 2005. – 608 с.

*Шевчук Анастасія*

## **РОЗВИТОК ТРАНСЛЯЦІОНІМІВ УКРАЇНСЬКОГО ТЕЛЕВІЗІЙНОГО ПРОСТОРУ**

Розвиток телеіндустрії сприяє збільшенню онімів в українській мові. Зокрема, якщо порівняти телепрограму за 1996 та за 2017 роки, ми можемо простежити розширення бази телекомунікацій, адже у першій є всього 5 телеканалів, а у другій – 27. Відповідно до збільшення каналів, і збільшується кількість трансляціонімів.

Об'єктом нашого дослідження є трансляціоніми у діяхронії від 90-х рр. і до сьогодні, тобто їхнє матеріальне втілення та особливості кожного десятиліття.

Актуальність теми полягає у тому, що дослідженням власних назв телепередач у діяхронії ніхто ще не займався. Хоча ідеоніми досліджували такі вчені, як Є. І. Батюченко [1], Є. В. Книш [2], М. М. Торчинський [3], проте їхні праці стосувалися здебільшого фільмонімів. М. М. Торчинський вивчав питання структури трансляціонімів [4], проте не торкався питання історичного порівняння власних назв.

Основна мета нашої роботи – це вивчення особливостей трансляціонімів у історичному зрізі (за часів незалежної України), з'ясування їхніх структурних та семантичних особливостей.

Безпосередньо об'єктом дослідження є власні назви телепередач, які створені у 1996, 2006 та 2017 роках.

Усього проаналізовано 47 трансляціонімів за структурними та семантичними особливостями.

При вивченні трансляціонімів у діяхронії варто виокремити певні різновиди телепередач, які збігаються за певною тематикою; зокрема можна виділити такі різновиди:

1) власні назви ранкових телепередач («Доброго ранку, Україно!», «Ранок з Інтером»);



2) власні назви телевізійних новин («Новини», «УТН», «ТСН»);

3) власні назви вечірніх програм («На добраніч, діти!», «Вечірня казка», «Колискова для дорослих»);

4) власні назви розважальних телепередач («Таверійські ігри», «Шоу самотнього холостяка») та ін.

Варто підкреслити те, що при порівнянні власних назв теленовин дериваційна структура переважно збігається. Зокрема, у 1996 році використовували абревіацію як спосіб творення телевізійонімів («УТН» (українські телевізійні новини), аналогічно у 2006 та 2017 роках («ТСН», проте 2006 року ще додали розшифрування абревіації: «ТСН: телевізійна служба новин»). Також власні назви цієї тематичної групи утворювались синтаксичним способом; наприклад, 1996 року на 2 каналі послуговувались назвою «Вісті. Інформаційна програма», 2006 року – «Подобиці. Підсумки дня», 2017 року – «Час. Підсумки дня».

Аналізуючи власні назви ранкових телепередач, ми встановили, що у назві обов'язково використовувалося певне слово на позначення темпорального відношення, наприклад, лексема «ранок» у різних відмінках: 1996 рік – трансляціонім «Доброго ранку, Україно», 2006 та 2017 роки – «Ранок з Інтером», «Ранок з Україною» та, як виняток, «Сніданок з 1+1».

При порівняльному аналізі структури власних назв телепередач можна зробити висновок, що на сьогодні простежується тенденція до більш простих трансляціонімів («Смакота», «Свобода слова» тощо), на відміну від 90-х років, у яких власна назва могла містити 9 і більше слів («Національна академія наук України. Електронна комп'ютерна газета «Все – всім»).

Отже, телевізійоніми за часів незалежної України активно збільшують свій склад у зв'язку із розширенням телеканалів та

розвитком цифрових технологій. Варто зазначити, що деякі власні назви телепередач повторюються впродовж десятиліть, зокрема, якщо говорити про власні назви теленовин (наприклад, «ТСН» трапляється у 2006 та 2017 роках). Аналогічна ситуація спостерігається і з власними назвами ранкових програм («*Ранок з Інтером*» – 2006 /2017 рр.). Здебільшого трансляціоніми українського телевізійного простору тяжіють до синтаксичного способу творення («*Надзвичайні новини*», «*Таврійські ігри*», «*Шоу самотнього холостяка*» тощо), хоча трапляється і суфіксальний спосіб творення пропріальних одиниць («*Смакота*»).

Отже, власні назви телепередач є актуальною темою для дослідження, тому що ХХІ століття – це ера цифрових технологій, що сприяє збільшенню кількості трансляціонімів, які варто вивчати у діахронії та систематизувати за певними критеріями.

#### **Список використаної літератури:**

1. Батющенко Є. І. Поняття фільмоніма в контексті теорії ономастики: [Електронний ресурс] / Є. І. Батющенко // Міжнародна науково-практична конференція «Мова та література у полікультурному просторі». – Режим доступу: [http://elibrary.kubg.edu.ua/7030/1/Y\\_Batiushchenko\\_MLPP\\_GI.pdf](http://elibrary.kubg.edu.ua/7030/1/Y_Batiushchenko_MLPP_GI.pdf)

2. Кньш Е. В. Лингвистический анализ наименований кинофильмов в русском языке: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01 – русский язык / Е. В. Кньш. – Одесса, 1992. – 17 с.

3. Торчинський М. М. Власні назви телепередач: структура, словотвір, мотивація / М. М. Торчинський // Записки з ономастики: збірник наукових праць. – Одеса: Астропринт, 2015. – Випуск 18. – С. 669–683.

4. Торчинський М. М. Українська ономастика: навчальний посібник / М. М. Торчинський. – К.: Міленіум, 2010. – 242 с

*Яременко Вікторія*

## **ОСОБЛИВОСТІ ВЖИВАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ В ДИПЛОМАТИЧНІЙ СФЕРІ**

Актуальність теми статті зумовлена важливістю функції, яку виконує сучасна українська літературна мова у сфері міждержавних стосунків, оскільки комплексно характеризує дипломатичну діяльність, зокрема мову дипломатів і дипломатичну лексику. Науковцями досліджено проблеми лексики іншомовного походження в українській літературній мові та її застосування в дипломатичному мовленні. Перспективною залишається проблема висвітлення майстерності володіння мовою дипломатії, конкретності висловленого, адекватності сприйняття інформації, від чого великою мірою залежить успіх дипломата. Водночас постає нагальна проблема в опрацюванні сучасного корпусу дипломатичної лексики з метою фіксації та оцінки характерних рис мови дипломатії у реальній дійсності. На думку дослідників, питання, що виникає під час вивчення дипломатичної лексики, полягає у не завжди компетентному використанні окремих одиниць дипломатичної лексики, неточності їхнього перекладу, що призводить до неправильного розуміння і тлумачення окремих понять.

Питання особливостей дипломатичної лексики, окремі аспекти її перекладу, поповнення складу є предметом аналізу таких дослідників, як О. Мацько, Н. Тимошенко, В. Бабюк, О. Пазинич, Р. Якимович, Н. Кащишин, J. Novák, V. Hubinger та ін. Праці з дослідження дипломатичної лексики умовно можна поділити на дві групи: вивчення дипломатичної лексики конкретного історичного періоду (Ф. Сергеев, А. Сабеніна, Н. Поліщук); з'ясування сучасних тенденцій розвитку дипломатичної мови (О. Пазинич, Г. Удалих, S. Gullová) [4, с. 206–207].

Метою статті є визначення особливостей вживання української літературної мови у дипломатичній сфері.

Джерелами збагачення української дипломатичної мови є, передусім, іншомовні лексичні запозичення *прес-аташе, політичні консультації, парламентська асамблея, хартія, саміт*. Доцільно зазначити, що у попередні століття кількість використовуваних у дипломатії термінів іншомовного походження була незначною, проте останнім часом ними активно послуговуються українські політики і дипломати. І хоч уникнути поповнення української мови лексичними запозиченнями неможливо, оскільки для кожного періоду характерна своя дипломатична термінологія, але й зловживати ними не можна. Як приклад, можна навести тексти доповідей В. Медведчука, у висловленнях якого має місце значне нашарування слів, майже третина з яких – запозичення і жодного – українською літературною мовою. Цікавим є спостереження Ф. Ткача про те, що у часи гетьманування Б. Хмельницького вживання українських слів як офіційно-юридичних термінів кількісно переважало вживання синонімічних іншомовних термінів. Зіставивши лексику документів Б. Хмельницького із сучасним словником української мови, дослідник з'ясував, що 74 % цієї лексики досі належить до української літературної мови [3, с. 10].

Одночасно треба зауважити, що частина термінів іншомовного походження, які функціонують в українській мові, належить до інтернаціоналізмів. Використання цих запозичень потрібне тому, що їх відповідники відсутні в українській мові, а переклад був би дуже громіздким і спотворював би значення, зокрема, *консул, ратифікація, інтеграція*.

Дослідники виокремлюють в українській дипломатичній мові низку лексико-тематичних груп. Це назви дипломатичних документів: *протокол, угода, конвенція, договір, хартія, вірчі грамоти*; назви дипломатичних посад: *консул, радник*,

генеральний секретар, референт, постійний представник, надзвичайний і повноважний посланець, які входять також до складу формул ввічливості; назви дипломатичних установ: *Генеральне консульство, дипломатичне представництво, резиденція, дипломатичний комітет, місія*; лексика, яка використовується для позначення дипломатичної діяльності: *демаркація, представлення, демарш, імплементація*.

Одним із найважливіших завдань дипломатичних документів є вплив на читача, що тісно пов'язується з експресивністю й урочистістю використаної у них лексики, а також із уживанням елементів образності, етикетної та «високої» книжної лексики. Частина термінологічної лексики розширила свою семантику: одне із значень утворених багатозначних слів виступає дипломатичним терміном, наприклад: *нота / nota* (лат. *nota* – знак, зауваження – 1) офіційне дипломатичне письмове звернення однієї держави до іншої чи до кількох держав *нотне листування, вербальна нота*, 2) омонім *нота (муз.)*; *іmunітет / itunіta* (лат. *immunitas* – звільнення, свобода) – 1) виключне право не підлягати деяким загальним законам, що надається особам, які займають особливе становище в державі (дипломатичний іmunітет), 2) *іmunітет / (мед., біолог.)*; *конгресс / kongres* (лат. *congressus* – зустріч, збори) – 1) з'їзд, нарада (переважно міжнародні); 2) законодавчий парламент деяких країн (США); 3) іноді назва політичної партії (Конгрес українських націоналістів, Індійський національний конгрес) [4, с. 210]. На особливу увагу заслугове праця Н. Поліщук «Українська дипломатична лексика періоду УНР» [2]. За матеріалами дипломатичних документів УНР та ЗУНР, мемуарів дипломатів УНР, правничих словників 1917–1923 років видання, періодичних видань, а також публікацій договорів того часу в сучасній пресі досліджено однослівні та складні найменування, що належать до сфери міжнародного права.

Відтак, аналіз досліджень, присвячених дипломатичній лексиці того чи іншого періоду історії, дає підстави стверджувати, що найбільшу увагу науковці приділяли питанням джерел, походження, формування, поповнення і розвитку дипломатичної мови; термінологізації та спеціалізації цієї групи лексики, змін у її термінологічному складі і взаємодії з іншими терміносистемами; семантиці; способам творення нової дипломатичної лексики; лексичній синонімії, а також іншомовним запозиченням [4, с. 208].

На сьогодні чимала кількість досліджень з'ясовує сучасні тенденції в розвитку дипломатичної мови. Заслугує на увагу праця О. Пазинич «Функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування» [1]. Крім вивчення структурних особливостей текстів дипломатичного листування й аналізу його як особливого виду дискурсу, велику увагу тут приділено лексико-граматичним особливостям [4, с. 208]. Отже, можна зробити висновок, що використання української літературної мови не викликає глибокого інтересу в дипломатів, які представляють Україну у світовому просторі. Наприклад, посол О. Шамшура на конференції у Сенаті Франції «30 років Чорнобильської катастрофи» та в INALCO з нагоди відзначення 100-річчя Української революції 1917–1921 рр. виступає винятково французькою мовою, хоча він українській дипломат.

Перспективою дослідження може бути комплексний аналіз дипломатичного мовлення в контексті українських мовознавчих і риторичних наукових студій.

### **Список використаної літератури**

1. Пазинич О. М. Функціонально-структурні особливості текстів дипломатичного листування : автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.15 – загальне мовознавство / О. М. Пазинич. – К., 2001. – 18 с.

2. Поліщук Н. М. Українська дипломатична лексика періоду УНР : дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 – українська мова / Н. М. Поліщук. – К., 1994. – 154 с.

3.Ткач Ф. Е. Язык деловых документов канцелярии Богдана Хмельницкого: автореф. дис. ... канд. филол. наук / Ф. Е. Ткач. – Львов, 1954. – 16 с.

4.Чорна О. О. Лексика іншомовного походження в мові дипломатії (на матеріалі української та чеської мов) / О. О. Чорна // Компаративні дослідження слов'янських мов і літератур. Пам'яті академіка Леоніда Булаховського. – 2014. – Вип. 24. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm\\_2014\\_24\\_31](http://nbuv.gov.ua/UJRN/kdsm_2014_24_31).

**НАШІ АВТОРИ**

**Андрійчук Лілія Ігорівна**, магістрант першого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – канд. пед. наук, старший викладач Мазур Ю. Я.

**Андрощук Катерина Вікторівна**, студентка п'ятого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Бойко Ю. П.

**Бадалян Гаяне Каренівна**, студентка третього курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Царалунга І. Б.

**Валько Аліна Миколаївна**, студентка першого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – канд. філол. наук, професор Ємець О. В.

**Венгер Анастасія Олександрівна**, студентка першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Царалунга І. Б.

**Владовська Ірина Володимирівна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Приймак І. В.

**Вовік Галина Вадимівна**, студентка четвертого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Лисак Г. О.

**Гальміз Анна Сергіївна**, магістрант першого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Бойко Ю. П.

**Гук Вероніка Володимирівна**, студентка другого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – старший викладач Коваль Т. П.

**Дияк Вікторія Андріївна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Торчинський М. М.



**Євин Максим Анатолійович**, студент першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – старший викладач Терещенко Л. В.

**Зозуля Катерина Сергіївна**, студентка третього курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Горячок І. В.

**Зозуля Тетяна Андріївна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Гавриш М. М.

**Зубрейчук Аліна Михайлівна**, студентка другого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – старший викладач Коваль Т. П.

**Іванчишин Оксана Ігорівна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Гавриш М. М.

**Кавун Марія Сергіївна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Папушина В. А.

**Казанцева Анастасія Сергіївна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Горячок І. В.

**Коваленко Дар'я Миколаївна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Приймак І. В.

**Коваль Марина Іванівна**, студентка третього курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Торчинський М. М.

**Король Ангеліна Юріївна**, студентка третього курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – старший викладач Терещенко Л. В.

**Косарева Аліна Михайлівна**, студентка третього курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Горячок І. В.

**Костишина Яна Леонідівна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – д-р. філол. наук, професор Торчинський М. М.

**Костюк Світлана Валентинівна**, студентка другого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Папушина В. А.

**Котюк Микола Григорович**, студент другого курсу факультету технологій і дизайну. Науковий керівник – викладач Маліновська Ю. М.

**Луканіна Ганна Юрївна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Папушина В. А.

**Мариняк Наталія Олегівна**, студентка другого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Папушина В. А.

**Марцонь Сергій Андрійович** магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Царалунга І. Б.

**Мільчановська Ліана Володимирівна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Горячок І. В.

**Мулякко Соломія Марківна**, студентка третього курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Торчинський М. М.

**Ординська Ілона Яківна**, аспірант гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Торчинський М. М.

**Падуи Ірина Олександрівна**, магістрант другого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Подлевська Н. В.

**Падуи Олена Олександрівна**, магістрант другого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Подлевська Н. В.

**Погинайко Юлія Вікторівна**, студентка першого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – канд. філол. наук, професор Ємець О. В.

**Поліщук Максим Володимирович**, студент другого курсу факультету технологій та дизайну. Науковий керівник – викладач Маліновська Ю. М.

**Присяга Ілля Валерійович**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Горячок І. В.

**Савченко Ганна Олександрівна**, студентка другого курсу факультету технологій та дизайну. Науковий керівник – викладач Маліновська Ю. М.

**Савчук Альона Миколаївна**, студентка третього курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Царалунга І. Б.

**Савчук Ірина Ігорівна**, студентка третього курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Гавриш М. М.

**Семенюк Наталія Анатоліївна**, вчитель ЗОШ I–III ст. № 4 м. Славути

**Сидоренко Ірина Дмитрівна**, студентка другого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – старший викладач Терещенко Л. В.

**Собур Ольга Вікторівна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, старший викладач Олійник Л. В.

**Ставінога Ольга Юрійвна**, магістрант першого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, доцент Торчинська Н. М.

**Умріхіна Марія Валеріївна**, студентка першого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – канд. філол. наук, професор Ємець О. В.

**Чернега Ганна Віталіївна**, студентка четвертого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – канд. філол. наук, старший викладач Олійник Л. В.

**Шевчук Анастасія Валеріївна**, магістрант другого курсу гуманітарно-педагогічного факультету. Науковий керівник – д-р філол. наук, професор Торчинський М. М.

**Яременко Вікторія Сергіївна**, студентка другого курсу факультету міжнародних відносин. Науковий керівник – старший викладач Коваль Т. П.